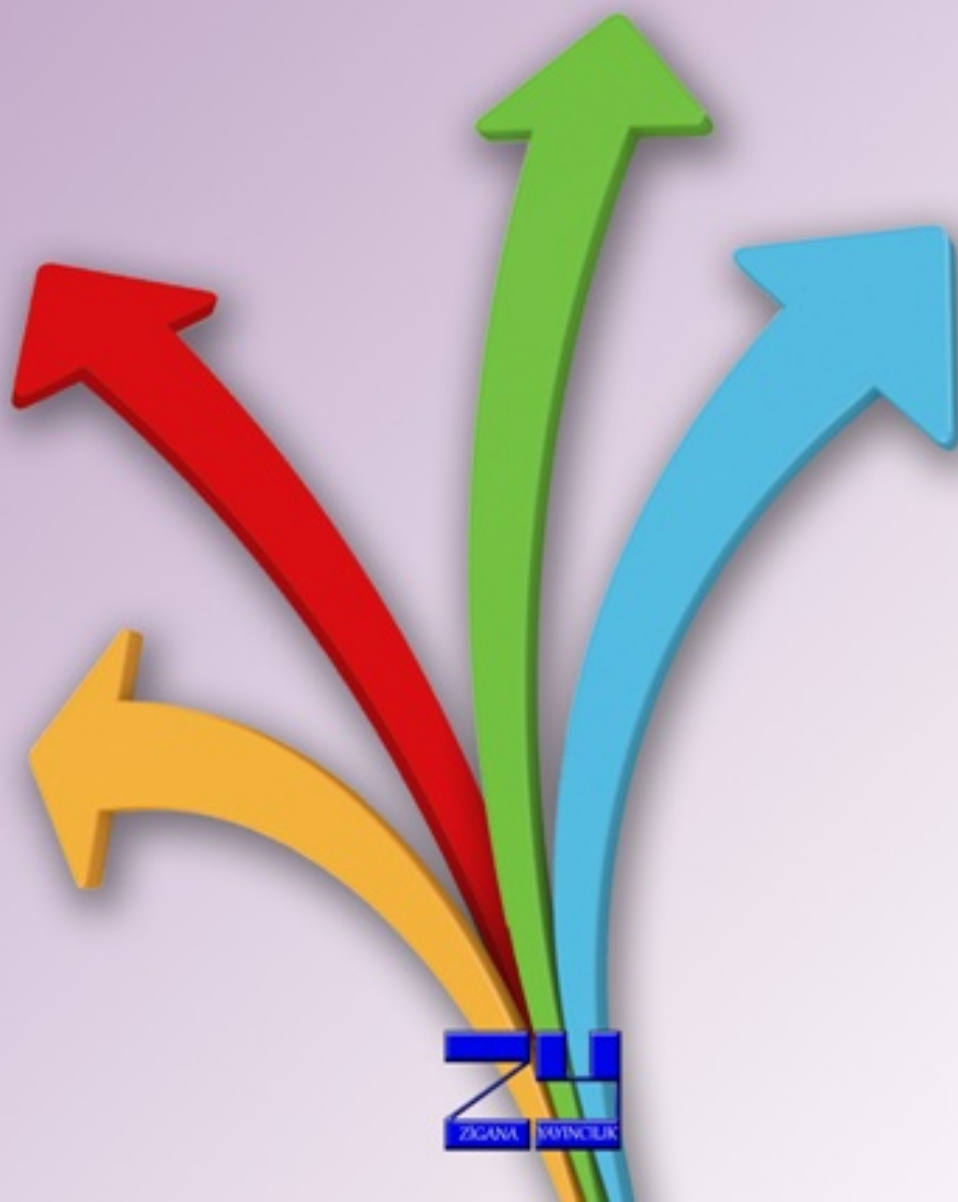

TEAMÜL ve TEMAYÜLER

niyazi karabulut

Niyazi KARABULUT

Teamüller ve Temayüller

Zigana Yayıncılık

Kitap Adı: TEAMÜLLER VE TEMAYÜLLER

Yazar: Niyazi KARABULUT

Düzeltilme: Erkan DÖLEK

Birinci Baskı: Mayıs-2017 (1000 adet)

Baskı: Gündüz Ofset Matbaacılık (0462)321 61 00

Yayınevi: Zigana Yayıncılık, Cumhuriyet Cad. Nu: 72
GÜMÜŞHANE

Teamüller ve Temayüller

Niyazi KARABULUT

Gümüşhane-2017

Niyazi Karabulut

1963 Yılı Torul-Gümüşhane doğumlu. İlköğrenimini Yücebelen köyünde, Orta Öğrenimini Gümüşhane’de tamamladı. Erzurum Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden Yüksek Lisans derecesinde mezun olarak Hatay-Reyhanlı Ticaret Lisesinde öğretmen olarak göreve başladı. Öğretmenlik ve yöneticilik yaptı.

Şiir ve yazıları Yeni Devir, Mor Taka, Dil Ve Edebiyat, İslami Edebiyat, Ayvakti, Değirmen, Herfene, Harşit, Cümle, Poyraz, İcmal, Derkenar, Kardelen, Mavi Yeşil, Çınar, Gümüş Ufuklar, Taka, Gümüşkoza, Dört Mevsim Karadeniz gibi gazete ve dergilerde yayınlandı.

Fotoğrafa da ilgi duyan Karabulut’un birçok fotoğraf sergisinde fotoğrafları sergilendi.

Yayınlanmış Eserleri:

- Münzevi Sevdalar
- Yirmidokuzuncu Şehir
- Ahmet Ziyaüddin Gümüşhanevi
- Size Katılıyorum Ama Gülmekten
- Gümüşhane’nin Renkleri
- Siyah Beyaz Gümüşhane
- Çam Yarası
- Çölün Şiiri
- Kırk Hadis
- Ebeveyn Risalesi
- Gümüşhane Şehrengizi
- Kitabul Abir Tercümesi
- Şiirin İzinde

ÖNSÖZ

Medeniyetin temel yapı taşı insan. İnsanın düzelmesi ile dünya gülistana dönebilir. Hayatımızın gayesi dünyayı yaşanabilir bir mekân kılmak ise insanın inşasıyla başlar her şey.

Tarihte inşa ettiğimiz medeniyetin elimizden kaydığını görmek bizleri kahrediyor. İçine düştüğümüz bu badireyi atlatmanın yolu da insan yetiştirmekten geçiyor. Kaybettiğimiz medeniyet tasavvurunu yeniden bina edecek insanı yetiştirmek onu ortaya çıkarmak başlangıç noktası.

Medeniyet, insan cinsinin inşa kabiliyetinin ufkudur. Büyük bir medeniyeti inşa edecek insanların kemal derecesine ermeleri gerek. Kısaca kâmil insanın dış âlemdeki serüveninin zirve noktası medeniyet. Kamil insan olmadan medeniyet mümkün görünmüyor.

İnsanın dış âlemi inşa ederken içini terk etmesi, iç dünyasına yönelmemesi menzile aksak yürümesi, hatta yürüyüşü bırakıp yerinde kalması demek. İç dünyanın zirve noktası ise güzel ahlak.

Geçmişe özlem duyguları içinde bir hayat sürerken zaman pervasızca savuruyor bizi geleceğe. Oysaki yaşadığımız her gün geçmiş olup fütursuzca kayıp gidiyor avuçlarımızdan. Yaşadığımız bu günleri de yarın yâd ederken aynı duyguları yaşayacağız. Aslında nostaljiye eğilimli olmamızın nedenlerinden biri de beynimizin geçmişte yaşananlara yatkınlığı. Nostalji belki de cennete olan hasretimizin içimizde bıraktığı bir ukde. Adem (as)dan bize kalan bir miras.

Günümüzde her alanda yaşanan hızlı dönüşümler ve gelişimler sonucu kişilerin kimliklerinin ve toplum içindeki rollerinin değişmesi bireylerin bu durumlara uyum sağlamalarını gerektirmekte. Önüne geçemediğimiz bu durum bireylerin ruh dünyalarında da değişimlere ve travmalara yol açmakta. İnsanımız sahip olduğu güzellikleri bir bir kaybetmekte.

Aradığımız “kâmil insanı” bulabilmek için onun var olacağı ortamları da üretmeliyiz. Bu kitaptaki yazılar biraz bu hedefe matuf. Güzel insanlar, güzel mekânlar ve güzel günlerin özlemiyle kaleme alınan bu yazılar hayatımızı bir anda değiştirecek sihirli değneği göstermiyor. Sadece bir hatırlatma.

Bu kitaptaki yazılar değişik günlük gazetelerde, dergilerde ve internet ortamlarında yayınlanmış yazıların bir araya getirilmesiyle oluştu. Tarihe kayıt düşülmüş sözler olarak varlıklarını orada burada sürdüren, dağınık halde yaşayan bu yazıları bir araya getirerek tarihe olan şahitliklerini tekrar tescillemek istedim. Yukarıda söylediğimiz medeniyet tasavvurunu geliştirecek olan insanı onun zeminini ve üretimini konu edinen yazılar.

İnsan, medeniyet, şehir üzerine yazılan bu yazıların malumu ilan cinsinden cılız bir ışıık olarak önümüzü aydınlatmasını umuyorum.

Niyazi Karabulut
2017-Gümüşhane

İÇİNDEKİLER

İNSAN KAMİL OLAMIYOR.....	10
ŞAHSİYETİN İNŞASI.....	13
HAZRETİ İNSAN.....	16
İNSAN OLMAK.....	18
İNSAN BİR GARİP VARLIK.....	20
İNSANLIK İÇİN.....	22
İNSAN YORUM YAPABİLEN BİR VARLIKTIR.....	24
MODERN SEKÜLER ANLAYIŞ.....	28
TEAMÜLLER VE TEMAYÜLLER.....	30
BUĞDAY MI, HİKMET Mİ?.....	32
KİŞİSEL GELİŞMEK.....	34
SORUMLULUK.....	36
USULÜMÜZ ASILIMIZDIR.....	38
DİNİN FORMU VE REFORM.....	40
İLİM FETİŞİZMİ.....	42
İNSANIN YOLCULUĞU.....	44
TEBLİĞ DİLİ.....	46
LİTERATÜR(!) MESELEMİZ.....	48
HER ŞEY İÇİMİZDE.....	50
EŞYANIN TABİATİ.....	52
DEMİRİN HÜKÜMRANLIĞI.....	55

TEFEKKÜR VE ÖNYARGI.....	57
PARADOKS.....	59
HAYATIMTIRAK.....	61
TİTANİK RUHU.....	63
OKUNMAYACAK KİTAPLAR.....	65
KIZIL ELMA.....	68
İMAJ HER ŞEY	70
EYLEM VE SÖYLEM.....	72
NİYETİMİZ HALİS.....	74
KÜLTÜR FIRTINASI	76
TOLSTOY VE İNSANIN SERÜVENİ	78
KAPİTALİZMİN KULLARI.....	80
BATI'K OYUNLARI.....	82
DUALARIMIZ DEĞİŞSİN.....	84
ANILARA SAHİP ÇIKALIM	86
FİRAVUN DAVRANIŞI.....	88
KAOSDAN DOĞAN İMKAN	90
DİLİM DİLİMİZ.....	92
KAHT-I RİCAL.....	94
MÜNEVVER ARIYORUZ	96
KURTARICIMIZ KİM OLACAK.....	98
ŞAN ŞEREF.....	100
ŞİMDİ REKLAMLAR.....	102

ZEVK PEŞİNDE	104
SİSİFOS.....	106
TAVAN ARASINDA KALANLAR	108
ÜRETİM HATALARI.....	110
LAF SÖZ KELAM.....	112
AÇMAZLARIMIZ.....	114
DURUŞSUZLUK.....	117
HEPİMİZ ŞAHİTLER OLACAĞIZ	119
İNSAN MODERN VE YALNIZ.....	121
SAHİH BİLGİ.....	123
HADDİNİ BİLMEK ERDEMİ	125
VAKAR	127
MODERN ÇAĞIN İNSANLARI.....	129
ÜMİTVAR OLMAMIZ İÇİN SEBEP.....	131
EN VAHŞİ YARATIK.....	133
BETONLAŞAN KAFALAR.....	135
GÖNÜL MEDENİYETİ.....	138
BU ŞEHRİN BİR ÇINARI VAR MI?.....	140
MAHALLE ÖLDÜ	143
BİR KENTİ ŞEHİR YAPABİLMEK	146
OKUNASI BİR KİTAP: ŞEHİR.....	148
ŞEHRE ETİMOLOJİSİNDEN BAKMAK.....	151
ESTETİK ŞEHİR ESTETİK İNSAN.....	153

MEDENİYET İNŞA ETMEK.....	155
ŞEHRİN ESTETİĞİ VE SAKINLERİ	157
ŞEHRİN HAFIZASI	159
KÖY-KENT	163
ŞEHRE ESTETİK AÇIDAN BAKMAK.....	165
GELECEKTE ŞEHRİMİZ NASIL OLACAK	170

İNSAN KAMİL OLAMIYOR

Sahiplik duygusu insan için bir zindandır, çıkmazdır. İnsan kendi vücudunun sahibi olduğunu sanır. Hâlbuki vücut bir vediadır, yani emanet. Akıl da öyle, sağlık da öyle... Eğer akıl senin olsaydı onu kaybetmek istemezdin. Can da öyle. Niha-yetinde hepsini kaybediyoruz. Neyin sahibi olduğumuz konu-sunda müthiş yanılgılarımız var.

Çocukken kendime sorduğum ve cevabını bir türlü bula-madığım bir soru ya da sorular yığını vardı. Benim kalbim, benim kafam, benim ruhum, benim gönlüm, benim nefsim, benim bedenim... Benim, benim, benim... Öyleyse 'ben' ne-rede? Benim için hâlâ cevabı meçhul. Ortada ben olmadığına göre ben'e bir şey izafe etmek yanlış.

Ben, insanın kendine özgü ruhsal ve bedensel bütünlüğünün ve bunun zihinsel algılanışının genel ve soyut adı. 'Ben' kelimesi insanın kendisini öncelemesi, kendini öne çıkarması, egoist davranmasının bir işareti. Mümeyyiz olma durumu. Bu durum kişi nefsinin ön plana çıkardığı gibi, sahiplik duygusunu da kabartır. Sahiplik ise iktidar olma arzusunu... İktidar olduğumuz zehabına kapıldığımız an muktedir olduğumuz duygu-su bizi etkisi altına alır. Muktedir olduğumuz düşüncesine bağlı olarak kendimizi üstün olarak kabul ederiz. Kısaca ken-dimize önem atfederiz, kendimizi diğer insanlardan farklı görürüz. Hâlbuki biz de diğer insanlar gibi bir insanız. Ben duygusunu öne çıkaran bu haleti ruhiye'ye egoizim yada bencillik diyoruz.

İnsan olarak varlık alemiyle çok kompleks ilişkilerimiz var. İnsan eşya ile bağlantı içinde. İşte bu ilişki durumu bizim insanî tarafımızı belirliyor. Eşyaya sahiplik duygumuzdaki aşırılık bizi insani özelliklerimizden uzaklaştırıp sıradanlaştırıyor, 'şey'leştiriyor. (Burada 'şey' kelimesinin eşya kelimesinin tekili olduğunu söylemeliyim.)

Tarihî bir örnekle açalım. Leyla'ya aşırı şekilde bağlanan Kays'a "Mecnûn" diyoruz. Aşırı bağlılığın, taparcasına itaatkâr olmanın, odaklaşmanın sonucu. Leyla bir insan; eşya değil. Bir insanın eşyaya aşırı bağlanmasını, sahiplik iddia etmesini nasıl değerlendirebiliriz. Aslında biz deliye deli dememizin illetini kavramış değiliz. Her birimizin birer deli olduğunun farkında değiliz. Mecnun da öyleydi. Kendi aklımıza da sahiplik ve aşırı bağlılıktan dolayı kendimizi dünyanın en akıllı insanı kabul etmiyor muyuz!

İslam tefekküründe Allahın zatı dışındaki her şeye 'masiva' diyoruz. "Akla hayale gelen, düşünülen, görülen her şey mâsivâdır," diyor İmâm-ı Rabbânî. Şöyle devam ediyor: Bize ve size her şeyden önce lâzım olan şey, kalbi Allahu Teâlâ'dan başka şeylerin hepsinden kurtarmaktır. Kalbin bu selâmete erebilmesi için, Hak Teâlâ'dan başka hiçbir şeyin kalbden geçmemesi lâzımdır. Kalbden hiçbir şeyin geçmemesi için de mâsivâyı unutmak lâzımdır. Bunları unutmağa fenâ denir.

Sahiplik duygusu insan için bir zindan, modern çağ insanı bu zindan içinde şaşkın bir halde, sahip olduğu zannı ile eşyanın kölesi durumunda. Köleler efendilerine benzerler. Eşyaya köle olan insan da eşyaya benzeşir, yani 'şey'leşir.

*Ey dil ey dil niye bu rütbede pürgamsın sen
Gerçi virane isen genc-i mutalsamsın sen
Secde-ferma-yi melek zat-ı mükerremsin sen
Bildiğin gibi değil cümleden akvamsın sen
Ruhsun nefha-i Cibril ile tev'emsin sen
Hoşça bak zatına kim zübde-i alemsin sen
Merdüm-i dide-i ekvan olan ademsin sen*

"Ey gönül, ey gönül! Neden bu makamda üzgünsün? Gerçi yıkık, dökük, viranesin ama tılsımlı bir definesin. Meleklerle

secde etmeleri buyurulan saygı değer bir varlıksın. Bildiğin gibi değil, sen bütün varlıklardan daha üstünsün. Ruhsun. Cebrail'in nefesiyle ikizsin. Kendine hoşça bak; sen âlemin zsn. Bütün yaratıkların gözbebeği olan insansın sen.” diyor şeyh Galib

Kısaca biz eşyalaşan insanı değil; eşyaya hükmeden insanı arıyoruz. İnsan dediğimiz de el-insan olan insan; yani insan-ı kâmil.

ŞAHSİYETİN İNŞASI

Fertlerin toplumsal roller alabilmesi, toplumun bir parçası olabilmesi, tavır alışlarını ve davranış şekillerini gösterebilmesi, daha doğrusu şahsiyet kazanabilmesi için bir sosyalleşme safhasından geçmesi gerekmektedir.

Bu sosyalleşme safhasında fert, içinde yaşadığı toplumun ve kültürün içinde kendi inşa sürecini tamamlar. Toplumdan aldığı kültür unsurlarını değerlendirerek, analiz ederek, kabul veya reddederek kendine göre bir form oluşturur, bu form o kişinin şahsiyetidir. Her toplum, kendi insanlarına kendi kültürel şahsiyetini kazandırdığı gibi, her birey de edindiklerini işler, içselleştirir böylece toplumun değişmesine ve gelişmesine hizmet eder. Toplumun bireyi şekillendirdiği kadar, birey de toplumu şekillendirir. Buna karşılıklı etkileşim diyebiliriz.

Her insan toplumun bir ferdidir, şahıstır. İslam ferde şahsiyet kazandırmak için uğraş verir. Şahsiyeti inşa süreci yoğun bir şuurlaşma ile gerçekleşir. Buna bilinç hali diyebiliriz. Şahsiyet dediğimiz şey bir bakıma insanlık onuru. İnsanı birey olarak gören modern zamanlar ya da insanı hiç görmeyen kadim zamanların hilafına İslam insana şahsiyet kazandırdı. İslamsız zamanlar, duyarsız, değersiz, gayesiz, kimliksiz, kişiliksiz yığınlar yetiştirmekte. Hedefsiz kitleler, duyarsız kalabalıklar; yani güruh. Modern zamanlar ise yalnız bireyler.

Modern hayatın tahakküm organları çoktur. Niteliksiz çoğunluk, televizyon, medya, çevre, popülerizm, marka... Bu tahakküm unsurları şahsiyetin oluşmasına engeldir. Bu tahakküm unsurlarına karşı bizi koruyacak olan da İslamî düşünce. Haz ve hızın tahakkümünden bizi kurtaracak olan durum bu. "İnsanoğlunun bir vadi dolusu altını olsa ikinci bir vadi dolusu daha altın ister." (Buhârî, Rikak, 10; Müslim, Zekat, 116-119)

Rasulullah(sav) Müslüman insanın inşasını sürdürürken merkeze insanı aldı, insanlara şahsiyet kazandırdı. Bu anlamda şahsiyet inşa edilen bir şeydir. Şahsiyet insana ait temel hak ve hürriyetlerin tamamını oluşturan "şey"dir. Çünkü şahsiyetsiz insan özgürlüğünden ve haklarından vazgeçer. Hz. Ali Efendimizin şu sözünü hatırlatmak gerekiyor. "Haksızlık karşısında susmayınız; zira hakkınızla birlikte şerefınızı de kaybedersiniz."

Ancak ne var ki Kur'an, zaman zaman insanın açgözlü, şımarık, egoist, zayıf, aciz, zora dayanamayan, aceleci, akıl tutulmasına sahip, nankör, gözü doymaz, zalim, cahil gibi pek çok zaafarla yüklü bir varlık olduğunu, (Meâric, 19-21; Fecr, 16, 20; Nisa, 28; Nahl, 4; Ahzâb, 72; A'raf, 200; Araf, 179) aktarır bize. İnsanı bu hale sokan genelde çevre olur. Popülerizm önce çevremizi ele geçirir. Ardından mahalle baskısı gelir. Şahsiyetli olmak bu çevreyi kaybetmeyi göze almakla eşdeğerdir.

Modernizmin ağına düşen insan, değerlerini terk edebilen ama tüketmeyi terk etmeyen insandır. Kapitalizm ise insanı tüketen varlık olarak tanımlar. Kapitalizmin ilahları böyle ister. Elbiseyi, makamı, unvanı velhasıl her şeyi hızlı bir şekilde tüketir. Tüketir ki kapitalizmin çarkları dönebilsin. Bu tüketim gılgınlığı içerisinde karşısına çıkan her tarzı benimser. Her tarzı benimserken kendine has bir tarz oluşturmaz. Kısaca kendi şahsiyeti ortada kalmaz. Her şahsiyetin rengine bürünen insanın kendi rengi olmaz. Kısaca bulunduğu ortamın rengini alır. Hint kelebeği gibi olur. Daha yaygın bir tabirle bu kalemlenir.

İnsanı "eşref-i mahlûkat" yapan bildiğiyle amil olması, başka bir deyişle edindiği şahsiyete sahip çıkmasıdır. Bilinçli suskunluk taşınamayacak bir zillettir. "Dilsiz Şeytan" duruma düşmemek için suskunluğa son vermek gerekir. Toplum çağdaş hoşgörü adına bu durumu içselleştirebilir. Ancak Müslüman'ın böyle bir bakış açısı olamaz. Hâlbuki adaletsiz

bir hayat şahsiyetin parçası olamaz. Vasıfsızlığın tahakküm ettiği ortamda "vasıf" tamamen "rüküş" gözükebilir. Şahsiyetsizliğin hüküm sürdüğü toplumlarda birçok bireyin vasıfsızlıktan icazet almak için kuyrukta beklemesi insanlık adına utanç verici. Çağdaş ilahlar şahsiyete değil; müşteriye ihtiyaç duyar. Maalesef popüler kültür bu tür ilahları çoktan üretmiş, hatta seri üretime geçmiştir.

HAZRETİ İNSAN

İnsan, Allah'ın en nadide, en değerli eseridir. Bir eseri önemsemeyen o eserin sanatkârını da önemsemez. Düccane Cündioğlu "Hazreti İnsan" tamlamasını kullanıyor. Kullandığım başlık ona ait.

Her insan doğuşta melek gibi tertemiz yaratılmıştır. İnsan, "eşref-i mahlûkat" yani yaratılmışların en şerefli. Bu yüzden ihtirama layık, hürmete layık... Ne devlet, ne kamu, ne bir kurum, ne mescid, ne de dünya ve içindekiler, hiçbir şey insandan daha değerli değil. Peki insanın değeri ne kadar? İnsanın değeri nedir? sorusuna Hz Mevlana'nın verdiği cevap kısa ama çok derindir: Aradığı Şeydir. Yunus Emre ise bunu bir dörtlükte dile getirmiş:

Elif okuduk ötürü

Pazar eyledik götürü

Yaratılanı hoş gör

Yaratandan ötürü

Bütün bunlar "araç" yani "aracı" insan ise "amaç"tır. İnsanın iki cihanda da mutlu edilmesidir gaye. Bütün âlemin yaratılış sebebi ise insan. Yüce Allah'ın kâinattaki en büyük sanat eseri, "İnsan"dır. Yüce Yaratan'a saygı duymanın yolu "O"nun en büyük, en değerli eseri, en büyük sanat harikası olan "İnsan"a değer vermek, saygı duymak ve onu korumaktan geçer.

Hiçbir sanatçı eserlerinin hırpalanmasını, tahrip edilmesini ve kirletilmesini istemez. Bir şekilde olumsuzluklara bulaşmış insanları o olumsuzluklardan kurtarmak bu yüzden Allah katında değerli. Zira Allah'ın en değerli sanat eseri insan.

Gönül Çalab'ın tahtı

Çalap gönüle baktı

İki cihan bedbahtı

Kim gönül yıkar ise

Diyor Yunus Emre. Bu yüzden gönül yıkmak Kabe'yi yıkmaktan daha şedid görülmüştür. "Topraktan yaratılmış olan bedenimiz, aşk sâyesinde göklere yükseldi, ulvîlik kazandı." diyor Mevlana.

İnsanın bedeni, turâbîdir; yani toprağa mensuptur. Bu vasfı itibariyle diğer mahlûkattan farkı yoktur. Bütün canlılar gibi o da topraktan yaratılmıştır; toprağın bitirdiği gıdalarla beslenir ve sonuç olarak yine toprağa dönüp orada fena bulur. Ayet-i Kerimede, "Ona ruhumdan (kudretimden) üflediğim zaman..." (el-Hicr, 29; es-Sâd, 72) buyrulmaktadır Cenâb-ı Hak, kendisine doğru yücelebilmesi için kuluna birtakım kabiliyetler lûtfetmiştir. Nefsi, beşerî zaafları bertaraf ederek kemal yoluna girenler, ilâhî vuslata doğru mesafeler katetmeye başlar. İşte Düccane Cündioğlunun Hazreti İnsan diye isimlendirdiği insan budur. Yani, İnsanı kâmil.

İnsan, Allah'ın yeryüzünde halifesi olan, O'nun bütün isim ve sıfatlarına mazhar olan kişiye denmektedir. O, Allah ile âlem arasındadır. İslam tasavvufunda dile getirilen şu bakış açısı insana bakışımızın özeti olmalı: Âlem önce rûhsuz bir karaltı şeklindeydi, cilasız bir aynaydı. Bu aynayı cilalamak için Allah insanı yarattı. Böylece bu aynanın cilası ve rûhu olmuştur. Âlem bir ayna gibidir, o bu aynanın cilasıdır.

İnsan, bu dünyaya teşrif eden son varlıktır. Ama dünyanın en değerli varlığıdır. Bu yüzden hazreti İnsana karşı çok nazik, çok müşfik, çok hürmetkâr davranmak gerekiyor. Çünkü insana hürmet sahibine hürmet etmektir.

İNSAN OLMAK

İnsan eşref-i mahlûkat; yani yaratılmışların en şerefli. Bu şeref insanoğluna Allahu Teâlâ tarafından verilmiş. Bu şeref verilmesi aşağıdaki özellikler dolayısıyladır. İnsanın Allah'ın yeryüzündeki halifesi olması, her şeyin insan için yaratılmış olması, kendisine Allah'ın ruhundan üflenmiş olması, irade sahibi olması, emaneti yüklenmiş olması

Kuranda "emanet" kelimesi, yeryüzünde insana verilen "hilafet" görevi yerine kullanılmıştır. Allahu Teala insanı üstün vasıflarla donatmıştır. Bu vasıfların başında akıl geliyor. Bu özellik sayesinde her bir insan orijinaldir ve tektir.

İnsanın eşrefi mahlûkat olmasını gerekli kılan özellikleri var. Allahu Teâlâ insanı diğer canlılardan ayıran bazı vasıflarla donatmış. Aklî ve ruhî yönden yükselebilmek özelliği sadece insanlara özgü bir özellik. Akı olmayana mükellefiyet de vermiyor Cenabı Hakk. İnsanoğlu akı sayesinde;

Doğruyu yanlıştan ayırdetme özelliğine sahiptir ki biz buna ilim diyoruz.

Düşünme özelliğine sahiptir ki bu vasıf ilim içerisinde bir dal olan felsefeyi ortaya koyar.

Geçmişini bilme özelliğine sahiptir ki bununla tarihi oluşturur.

Faydalı ile zararlıyı ayırdetme özelliğine sahiptir ki bu özellik ekonominin oluşmasını sağlamıştır.

Adalet ve zulmü ayırdetme özelliğine sahiptir ki bu özellik sayesinde hukuk meydana gelmiştir.

İyi kötüden ayırdetme özelliğine sahip olması ahlak ilmini ortaya çıkarmıştır.

Güzel ile çirkin ayırdetme özelliği sayesinde de sanatı ortaya koyar.

İnsanoğlunun bunların farkında olması insanlık görevini anlaması ve yerine getirmesi anlamını taşımaz. İnsanoğlu kendi iradesi (iradeyi cüziyye) ile bunları seçebilir. Ancak bu seçimlerin sonucunun her zaman hak olduğu söylenemez.

Hak şarta bağlı olmaksızın her zaman doğru olan şeye denir. Onun için doğrudan yana olmakla haktan yana olmak farklı şeylerdir. Doğrular zaman ve mekânla değişiklik gösterebildiği halde hak yani gerçek hiçbir zaman ve zeminde değişmez. İnsan olmanın en önemli şartı da haktan yana olmaktır.

Allah'ın insanı değerli kılmasının bir boyutu da ona irade vermesi ve bu iradesini kullanması konusunda serbest bırakmasıdır. "Allah insanı en güzel bir biçimde yarattı, ona hür irade verdi ve insan bu hür iradesiyle bu güzelliğini ya iyi ve güzel işler yaparak kâmil insana dönüştürür ya da kötü ve çirkin işler yaparak canlıların en aşağı mertebesi olan mahlûkata düşürür" gerçeğini akıldan çıkarmamak gerekir.

Müslüman "iyi insan" demektir. İyi bir insanda bulunması gereken bütün vasıflar onda vardır, olmalıdır. Buna göre Müslüman, elinden, dilinden kimseye asla zarar gelmeyen insandır; kimseyi incitmez, gönlünü kırmaz.

Allah hayatın merkezine insanı aldı ve her şeyi onun için, ona göre yarattı. İnsanın olmadığı yerde kıyamet olacaktır. İyi insanı arıyor ve bulamıyorsak kıyametin ortasındayız demektir.

İNSAN BİR GARİP VARLIK

İnsanın yaratılış sebebini unuttuğu ve hayatına giren çel-dirici birçok varlık dolayısıyla sebebi hatırlayamadığı dönemlerden geçiyoruz. Varlık sebebini düşünmeyen insanoğlu ölümden ötesini de düşünmez, buna fırsat bile bulamaz. İnsanoğlu varlık sebebini unuttuğu için kendini âlem içerisinde hükümrân olarak görme eğiliminde. Bu da insanı narsizmin kucağına itmekte.

İnsanın kendini beğenmesiyle ilgili Yusuf (as)a nispet edilen bu yorumdan elbette çıkarılacak dersler vardır. Yusuf (as) aynada kendisine bakar ve ne kadar yakışıklı ve güzellik sahibi olduğunu düşünür. Bu güzelliğin paha biçilmez olduğu hissi kendisinde oluşur. Bu yüzden Allahu Teâlâ onu köle olarak ucuz bir fiyata sattırır. Kissa bu...

Allahu Teâlâ insanı elinde bulunduğu imkânlarla imtihan ediyor. İmkânlarımız imtihanımızdır. Para, makam, güç, güzellik, ilim... aklınıza ne gelirse. Yeryüzünü sahipsiz zanneden insanoğlu orada hükümrân olmak ister... Kendi bedeninin sahibi olduğu zehabına kapılan insanoğlu kendini ilah yerine koymanın yoluna girer. Rızkı verenin Allah olduğunu unutarak kendi aklı sayesinde zengin olduğunu düşünür. Makam sahibi olunca astlarının Allahın emaneti olduğunu düşünmeden onlara zulmeder. Bu tür örnekleri çoğaltabiliriz.

Dünya hayatına göz açan insan bulduğu ortama öyle adapte olur ki oradaki harikuladeliği göremez. Güneşin her gün doğması, yağmurun yağması, baharın gelmesi rutin işlermiş gibi görülür. Bu algı insanın yanılgı noktasıdır. Hayatın böyle devam edip gideceği, determinist bir bakış açısıyla değerlendirilir. Bu düşünce ile dünya, insanla Allah arasına girer ve Allah ile olan bütün bağlantıyı keser. Allah ile irtibatı olmayan insanın irtibatı şeytana yönelir.

İnsanoğlu bulunduğu ortama adapte olmakta mahirdir. Ekvatordan kutuplara her coğrafyada yaşayabildiği gibi, her sosyal ortama da alışmakta zorluk çekmez. Etrafındaki insanları eğlencenin göbeğinde, günübirlik işler peşinde, ebedi olarak yaşayacaklarmış gibi bir hal ve anlayışla hayatın zevkini çıkarmaya çalıştıklarına şahit olunca kendisi de bu ortama uyum sağlar. Allahu Teâlâ insanı bu konuda uyarır: "Düşünseler şunu da anarlardı ki: bu dünya hayatı geçici bir oyun ve eğlenceden başka bir şey değildir ve ebedî âhiret diyarı ise, hayatın ta kendisidir. Keşke bunu bir bilselerdi!" (Ankebut, 64) "Dünya hayatı bir oyun ve eğlenceden başka bir şey değildir. Sakınanlar için âhiret yurdu elbette ki daha hayırlıdır. Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?" (Enam, 32)

Hayat çok kısa... Yaşadığımız andan ibaret. Umduğumuzdan daha hızlı akıyor zaman... Bunu insan yaşlanınca daha iyi anlıyor. Dünyanın bir tiyatro sahnesinden ibaret olduğunu anlamak için yarım asırlık bir ömür gerekiyor bizim gibiler için. Ölüm, en büyük vaiz. Buna rağmen yaşanan ölümler de bizi kendimize getirmeye yetmiyor. Çeldiricilerin fazlalığı ölümün tesirini cenaze namazıyla sınırlandırıyor. Ölüm meleğiyle tanışan her insan bedenini gassalın ellerine teslim edip yakınlarının omuzlarında bu dünyadan hiçbir şey almadan kefenle yolculanıyor.

Mal, makam, güç, para hiç birinin işe yaramadığını her gün görmemize rağmen aldanmaya devam ediyoruz. Rasulullah Efendimiz (sav) dünyadan yüz çevirmenin anlamını şöyle açıklıyor: "Dünyadan yüz çevirmek, ne helal şeyleri haram etmektir, ne de malı zayi etmektir. Dünyaya rağbet göstermemek, elinde olan nimete, Allah'ın elinde olan nimetlerden daha fazla güvenmemen ve başına bir musibet geldiğinde o musibete gösterdiğin rağbet, o musibetin gelmemiş olmasına gösterdiğin rağbetten fazla olmasıdır." (İbn-i Mace)

İNSANLIK İÇİN

“Bu devir, sıradan insanın en parlak zamanı; duygusuzluğun, bilgisizliğin, tembelliğin, yeteneksizliğin hazıra konmak isteyen bir kuşağın devridir. Kimse bir şeyin üzerinde durup düşünmüyor. Kendisine bir ülkü edinen çok az. Umutlu birisi çıkıp iki ağaç dikse herkes gülüyor; “yahu bu ağaç büyüyünceye kadar yaşayacak mısın sen?” Öte yanda iyilik isteyenler, insanlığın bin yıl sonraki geleceğini kendilerine dert ediniyorlar. İnsanları birbirine bağlayan ülkü tümünden yitti, kayıplara karıştı. Herkes, yarın sabah çekip gidecekleri bir handaymış gibi yaşıyor. Herkes kendini düşünüyor. Kendisi kapabileceği kadar kapsın, geride kalanlar isterse açlıktan, soğuktan ölsün, vız geliyor.”

Yukarıdaki cümleler tanıdık geldi mi? 1821-1881 yılları arasında yaşamış olan ünlü Rus yazar Fyodor Dostoyevski'ye ait bu sözler. Bize hiç de yabancı gelmeyen ve 21. yüzyılın başlarındaki insanlığı tarif eden bu sözler; insanlığın yüzyıllar öncesinde başlayan irtifa kaybının devam ettiğini göstermektedir.

Sokaktaki insanı tarif eder gibi görünen bu cümleler aslında hepimizi tarif ediyor. İnsan bugün bir ticari mal konumuna düştü, tarihte insanların emeği sömürülürken bugün insanın kendisi alıp satın alınan bir meta haline dönüştü. Bizim, bazen unuttuğumuz ama hiçbir zaman gündemden düşmeyen bir konudur bu.

Japonya'da cenin lüks bir yemek olarak kabul ediliyor, yani canınız cenin yemek isterse hastahaneden 200 ile 750 dolar arasında değişmekte olan fiyata alıyorsunuz. Japonya'da cenin yamyamlığı maalesef oldukça yaygın durumda çünkü bu insanlar bunu sağlık verici ve güzelleştiren bir uygulama olarak görüyorlar.

Bu bizim hepimizin ayıbıdır, biz bu sorunları asla ve asla görmezden gelemeyiz. Aksi takdirde insanlığımız kayıp etmiş oluruz. Bu tarz sorunlar ile beraber, omuz omuza savaşırmamız gerek, sesimizi duyurmamız gerek.

Ümitlerin tükenmekte olduğu süreçlerde; yeni bakış açıları, yeni düşünme biçimleri, yeni yaklaşımlar gibi her zaman yapılacak doğru bir şeylerin olduğuna inanıp, insanlığın ıskalandığı medeniyetle tekrar insanlığı buluşturmak için çaba sarf etmek ve düşünmek gerekir.

Medeniyet, an'ın büyüüne kapılıp geleceğin ıskalanmamasıdır. Medeniyetin rüyasını görebilmek, hayalin derinliklerine doğru tohumlar ekmekle mümkün. Sorumsuz bir neslin medeniyet inşa etmesini beklemek kadar beyhude bir durum düşünülemez.

Çaplı insan yetiştiremiyoruz: 'Ortalama' insanlar yetiştirmekle yetiniyoruz ve bununla övünüyoruz bir de! İnsana verilen akıl, güzeli çirkinden temyiz/ayırma gücü, insana verilen nimeti ve değeri göstermesi bakımından önemli. Hz. Ali'ye izafe edilen şu beyitler, insanın değerini anlatmakta: "İlacın sendedir de farkında olmazsın. Derdin de sendendir fakat görmezsin. Sanırsın ki sen sâde, küçük bir cirimsin; Halbuki sende dürülmüş en büyük âlem."

İnsana yatırım yapamadığımız, kendi insanımızı, 'insan tipi'mizi yetiştiremediğimiz sürece, aslında kendi sonumuzu hazırladığımızı, kendi ayağımıza kurşun sıktığımızı görmemiz gerekiyor. Medeniyet rüyası gören kafalara ihtiyacımız var ve bu kafaları yetiştirmek için seferber olmalıyız.

Gözü kapalı her şeye eyvallah diyen beynini kullanamayan insan tipleriyle nereye kadar. Açıkçası, bu gidiş, hayırlı bir gidiş değil, bitiş gibi görünüyor.

İNSAN YORUM YAPABİLEN BİR VARLIKTIR

Cennetteki yasak ağacın meyvesinden yenilmesinin asıl nedeni, İblis'in ağaca dair yorumunun Âdem ve eşi tarafından mutlak doğru kabul edilmesidir. İblis, onları cennetten kovdurmak için, ağacın meyvesinin ölümsüzlük iksiri taşıdığı ve yenilmesi halinde sonsuz mutluluk yurdu olan cennetten çıkarılmaları olasılığının tamamen ortadan kalkacağı tezini üretti. Emir kesindi "bu ağaca yaklaşmayın."

Âdem (as), yasak meyvenin kendisine ölümsüzlük getireceği şeklindeki İblis'in yorumunu mutlak doğru sayması nedeniyle cennetten uzaklaştırılmıştır.

Şeytan ise yaratılışa dair bir yorumda bulundu. "Onu topraktan beni ateşten yarattın, ateş topraktan hayırlıdır." Bu yorum ebedi olarak cennetten kovulmasına neden oldu.

Aslında Âdem'e isimlerin öğretilmesi ve o isimleri meleklere karşısında söylemesi olayı, Âdem'e yorum yetisinin verildiği anlamına gelir. Varlık, kendisini dışa vurmaya içkin, metafizik ise fiziki anlamlandırmaya içkin bir özellik arz ettiği için yorum kaçınılmaz bir gerçekliktir. İnsanın yapısında yorum yapma yetisi olduğundan Kabil ile Habil ayrı düşebilmiş.

Allah'ın Âdem'e kitap göndermesinin bundan sonrasında da peygamberleri kitapla göndermesinin ana sebebi bu olabilir mi? İnsanların varlığın yalın halini çarpıtmadan ve özünden koparmadan algılamasına yardımcı olmak, subjektif yargılarına varlığın hakikatini hapsetmemek ya da varlığın gayesinin anlaşılmasına sürekli katkı sağlamak.

İnsanlık tarihine topluca göz atacak olursak, insanlık tarihi boyunca esas olarak olgular ve Allah'ın olgulara dair sözleri karşısındaki insanların yanlış yorumlamalarını görmüş oluruz. Samiri'nin buzağı heykeli böyle bir yorumdur. Firavun ve yandaşlarının yorumu da böyledir.

İnsan yoruma müptela kılınmış. Kendi donanımı ve varlığın akli karşısındaki kıskırtıcı cazibesi insanın yorumunu evrensel bir realite olarak ortaya koyar. Din konusu iman ile ilintilidir. İnanırsınız o kadar. Dogmatik kurallar içerir. Yorum herkeste farklı şekillerde gelişen bir gerçekliktir. Yorumun dinin yerine geçmeyeceğini, her insanda farklı tezahür ettiğini bilmek gerek.

Bildiğimiz bir şey var ki, âdemoğlunun bir yorumdan diğerine yuvarlanarak bugüne ulaşmış olduğudur. Ali Şeriatî, insanın tarih, doğa, toplum ve benlik gibi zindanları olduğunu söyler. Buradan çıkaracağımız sonuç yorumun kutsanmaması olmasına rağmen Şeriatî Hâbil ve Kâbil kıssasından hareketle kapitalizm fikrinin başladığı yorumunu kutsaması bir ironi olarak karşımızda durur.

İlk insanın bilgi kaynağı vahiydi. Ancak Kabille birlikte insan için yeni bir tehlike ortaya çıktı. Vahyin işaret ettiği anlam yerine yorumun kutsanması. Kâbil kendi yorumunda ısrar ederek onu kutsuyordu. Gerçi şeytan da daha önce kendi yorumunu kutsamıştı fakat insan düşüncesinde yorumun kutsanması Kâbil'e aittir. İblis'in Âdem'le ilgili ve Âdem'in de yasak meyveyle ilgili verdikleri ilk tepkiler ve yaptıkları yorumların yanlışlığı ancak Allah'ın açıklamaları ile anlaşılabilmişti. Vahyin, işaret ettiği anlam yerine yorumun öne çıkarılması insanın zindanı demektir.

İnsanın en öncelikli öncülü fıtrattır, bunun en biricik kaynağı ise vahiy. İnsan akli temel erdemleri doğrudan doğruya ilahi kitapta bulur. Böylece akılla ilahi kitap aynı düzlemde hareket eder. Buna 'selim akıl' diyoruz. Kişi, hakikati buluncaya kadar sonuna kadar aklını kullanma hürriyetine sahip. Necip Fazıl şöyle der: "İşte, derin ve gerçek müminde ilahi nimetlerin en zenginlerinden biri olan akıl; Şer'i isimlendirilişle selim akıl Şeriatı yegane ve mutlak hakikat mizanı sayar ve bu mutlak mizanı ayrıca mizana çekmek kudretini nefsinde görmez."

İnsan sınırsız yorum yapma hakkına sahiptir ve yaptığı yorumu kutsamadıkça suçlu değildir. İnsanlığın tarihi boyunca işlediği en temel suç; vahyin kaynaklığı dışında kendi yorumunu ve mantığını kutsamasıdır. Allah(cc) yorumun kutsanmasını Kuran'da eleştirir. (Bakara, 170; Maide, 104) Böylece hakikatle insan arasındaki alanı temizler.

Yukarıda felsefesini yaptığımız akıl ve yorum için son söyleyeceğimiz ise şudur: Allahu Teâlâ insana yorum yapma melekesini/yetisini verirken hangi kul düşünmemizi sınırlandırarak yorum yapmamıza engel koyabilir. Düşünmemizi ipotek altına alarak kendisinden farklı düşünmeyen robotlar olmamızı isteyebilir.

İnsanın, varlık karşısında yalnız bırakılmaması, Allah'ın sözleri ile desteklenmesi aslında insana yapılan en büyük lütuftur. Bu şekilde insan, hem nesneyi doğru okuyup değerlendirme, hem de yanlış yorumlara sapmama imkânı. Varlığı okuma, düşünme, tanıma, tanımlama ve kullanmada üst bir bakış kazanmış ve koordinat düzlemindeki kendi yerini de sürekli test edebilme imkânına kavuşmuştur.

Allah'ın vahiy göndererek insanla sözlü iletişim kurması, insanın, varlıkla kutsamadan anlama dayalı bir ilişki kurmalarına yardımcı olmak içindi. Ancak vahiyle birlikte yeni bir tehlike daha ortaya çıktı. Vahyin işaret ettiği anlam yerine yorumun kutsanması.

Yukarıda da söylediğimiz gibi iman kabulden ibarettir. Talebinin birisi hocasına sorar: İman nedir? Hocası beni dışarı çıkarın der. Dışarı karanlıktır. Eliyle uzakları işaret ederek orada bir ışık var görüyor musun? der. Talebe orada ışık olmadığını söylese de hoca ısrarla ışığın varlığından bahseder. Sonra da talebeye dönerek şöyle der: "iman budur işte. Ben öyle inanıyorum."

Şu uyarı hepimiz içindir: "Onlar, Allah'ı bırakıp bilginlerini ve rahiplerini rablar (ilahlar) edindiler ve Meryem oğlu Mesih'i

de. Oysa onlar, tek olan bir ilah'a ibadet etmekten başka bir şeyle emrolunmadılar. O'ndan başka ilah yoktur. O, bunların şirk koştukları şeylerden yücedir.” (Tevbe, 31)

Yukarıda yazılanların bana ait yorumlar olduğunu ekleyerek kendi yorumumu kutsamadığımı da ifade etmiş olayım.

MODERN SEKÜLER ANLAYIŞ

Bireyselleşme çağımızın hastalığı. Sekülerleşmenin desteklediği bireyselleşme ve egoizm insanı yalnızlaştırdı. Her bireyin kendisini merkeze koyduğu, başka insanların hedefe ulaşmak için araç görüldüğü bir dünya üretildi. Bu yeni dünyada savaşlar daha kanlı ve acımasız, insan kendi kaderiyle baş başa bırakılmış.

Modern dünyanın temelleri böyle çarpık anlayışlar üzerine kurulu. Ekonomide, sanatta, politikada güce tapan ve gücü elde etmek için kıyasıya mücadele eden nefsinin putlaştıran bir insan tipi inşa edildi.

Değişen metalaşan bu dünyada mutluluk, para kazanmak; huzur, para ile ulaşılan rahat hayat; başarı, insanlara tahakküm edecek bir statü elde etmek; hakikat ise sosyal hayatta saygı görebildiğin en yüksek makam olarak kabul görüyor. Artık mutluluk, huzur, başarı, hakikat gibi kavramlar değişik şekillerde anlaşılmaya başlandı.

İsmet Özel bu yeni hayat tarzını şöyle anlatır: "Ancak bu dinin iki ana mezhebi vardır. Birincisi, teknik gelişmeye, dolaşısıyla makineye taparken, ikinci mezhep, bu gelişmeyi sağladığı gerekçesiyle insan aklının işleyişine tapmaktadır." (Üç Zor Mesele, İsmet Özel, s.80)

Modern dünyanın tüketime dayalı seküler hayatına entegre edilen bireylerin oluşturduğu toplumlarda hayat tarzı da hızla değişti. Güce ortak olma, pastadan hisse edinme, daha müreffeh bir hayat mütedeyyin insanların da putları haline geldi. Modern hayatın unsurları islami kılıflarla sunulmaya ve içselleştirilmeye başlandığı bir anlayış hayata hâkim oldu.

Manevi değerlerin bile paraya tahvil edildiği bir anlayış hepimizi esir aldı. Seküler dünyanın ve modern dinlerin davranış kalıplarını benimseyen "mütedeyyin" insanlar tüketim ekonomisinin çılgın gürhunu oluşturmakta. Tüketime en-

dekslenen insan kendinden başkasını görememekte, fakire, garibe ayıracak vakit bulamamakta.

Kısacası modern hayat, en çok madde karşısında eğilme-yecek, maddiyata tapmayacak olan müslümanlara zarar verdi. Kanaat, israf, diğerkâm olmak, infak, meveddet, karz-ı hasen gibi kelimeler lüğatimizden çıkarıldı. Modern hayatın dışında bir hayat yaşanılmayacağı ön kabulü bilinçaltımıza öyle yerleşti ki cepheyi ilk olarak "bir lokma, bir hırka" hayat felsefesine sahip insanlarımız terk etti.

Modernleşme ile kullanıma giren bir kelime olan "sekülerleşme" giderek yaygınlık kazanmakta. Bazı kesimlerde sekülerleşme aynı zamanda dinin kamusal alanda dışlanmasına yönelik bir manivela olarak algılanmaktadır. Farklı kültürler, farklı örfler ve farklı dini gelenekler modern zamanlarda kendilerine özel sekülerleşme biçimleri ürettiler.

Müslümanlar son zamanda emr-i vaki şeklinde karşı karşıya bırakıldıkları bu yeni durumu derin kültürel bağlarından kopmadan evrensel sorunları göz önünde tutarak aşabilirler. Mevlana'nın pergel metaforuna atıf yaparak bitirmek istiyorum. Ayakları yere sağlam basan, bir ayağı ait olduğu medeniyetin, daha doğrusu Kuranî değerlerin üzerinde olan diğer ayağının o ekseninde dolaştığı pergel olmayı beceremeyen, modern dünyanın saldırıları karşısında yenik düşmüş bireyler olarak hayatlarımızı devam ettiriyoruz. Hâlbuki asıl maksadın emrolunan şekilde yaşamak olduğunu hepimiz bilgi olarak biliyoruz.

TEAMÜLLER VE TEMAYÜLLER

Bir toplumu kaostan çıkaracak olan entelektüel birikim toplumun münevver kesimin sorumluluk alanı. Yaşadığımız sıkıntıların bir imtihan ve aynı zamanda bir imkân olduğu konusunu kavramış değiliz. Toplumu yönlendirecek âlimlerimizi, mütefekkirlerimizi çoktan kaybettik. Adeta dümeni olmayan bir gemide rota belirlemeye çalışıyoruz.

Üsttekilerin var olma çabası alttakilerin üsttekileri var kılma çabasından daha fazla değil. Var kılmak isteyenler var olmak isteyenlerden daha istekli. Hutbelerimiz ve dualarımız zulme devam diyor. Zulmü simgeleyen abideyi inşa edenlerimiz en çok zulme uğrayanlarımız. Zulmün kalesine taş taşımaktan sırtlarımız mosmor. Zalime karşı durmak teamüldü, zulmün parçası olmak temayüllerimiz başladı.

Eskiden haklıya haklı, haksıza haksız denilirdi. Haktan yana olmak, nâhak olanı kınamak ve ehak olandan yana seçim yapmak erdem kabul edilirdi. Haktan yana olmak, haklının yanında dimdik durmak teamüldü. Güçlünden yana olma temayülü başladı.

Komşu komşunun külüne muhtaçtı. Komşuyu tanımamak temayül değil teamül oldu. Modern yaşam biçimi Komşuluk denen kelimeyi çaldı lügatlerimizden. Bireyselleşen, içine kapanan zombi insanlar caddelerimizde geziyor, mahallemizde dolaşıyor. Selamlaşma teamüllerimiz vardı, selamsız sabahsız dolaşma temayüllerimiz başladı.

Mahalle bakkallarımız vardı. Veresiye defterlerine yazdırarak alış veriş yapardık. Girerken selam verirdik. Gayet beşuş bir yüzle selamımızı alırdılar. Öyle yüzleri meymenetsiz değildi. Çıkarken; "güle güle, yine bekleriz" demek teamüldü. Şimdi kredi kartı kullanma temayüllerimiz başladı.

Kahramanlık, yiğitlik, şecaat, cesaret teamüldü; geçmişte yaşayan bahadırlarla, alperenlerle övünmek temayülü başla-

dı. Hâlbuki geçmişle övünmenin bize kazandıracağı bir şey yok, bizi terakki de ettirmiyor üstelik.

Kendi nefislerimizin kötülüklerini görmek, onu düzeltmeye çalışmak, kâmil insan olma yolunda terakki etmek teamüldü; başkalarının kötülüklerini görmek ve onları düzeltmeye kalkmak temayüllerimiz başladı.

Yetime yoksula yardım etmek, ekmeğimizi bölüşmek teamüllerimiz vardı. Bencillik temayüllerimiz başladı. Hepimiz maddenin kulu olmakla iftihar ediyoruz. "Söylemesi ayıp" diye söze başladık. Şimdi ayıp olanları söyleme temayüllerimiz başladı.

Yanlış yanlıştır, doğruya doğru deme teamüllerimiz vardı. Nerde bir yanlış görsek elimizle, dilimizle düzeltmeye kalkardık. Küçük menfaatler karşılığında doğruya yanlış, yanlış doğru deme temayüllerimiz başladı. Hâlbuki kötülüğü gördüğümüz yerde elimizle, dilimizle düzeltme ile memurduk.

İlim ehline hürmet, ilme hürmet teamüllerimiz vardı. Çocuğu mektebe verirken "eti senin kemiği benim" demek bir gelenek halini almıştı. Büyüklere saygı, küçüklere sevgi, hayvanlara merhamet duygularımız vardı. Her eylemimizi toplumun huzuru adına yapardık, şimdilerde kendimizden başkasını düşünmeme temayüllerimiz başladı.

Teamüldü, örftü, gelenekti, töreydi, adetti, ahlaklı... Velhasıl iyi adına, güzel adına, doğruluk adına ne varsa hepsi birer birer dehdiler bineklerini. Arkalarından su dökmeye bile fırsatımız olmadı.

BUĞDAY MI, HİKMET Mİ?

*"Alem-i sugrayız amma alem-i kübrayile
Keffe-yi mizan-ı hikmette beraber gelmişiz."*

NABİ

Kime hikmet verilirse, ona pek çok hayır verilmiş demektir. (Bakara, 269) buyruluyor Kuranda. Gazali şöyle tarif ediyor hikmeti: "Hikmet, varlıkların en yücesini, ilimlerin en faziletli ile bilmektir." Hikmet hakikati, tefekkürü, bilinci, takvayı, ahlakı, akı, iradeyi ve vicdanı içinde barındırır. Bu sebeple hikmet müminin yitiğidir.

Hani Yunus'a sormuşlar "buğday mı istiyorsun, hikmet mi?" diye. Bu soru her gün bize de sorulmakta. Ama biz her gün ısrarla "buğday" demeye devam ediyoruz. Yunus gibi aklımızı başımıza devşiremiyoruz sonunda. Bir türlü geri dönemiyoruz yanlışımızdan.

İnsanın fert olduğu, yalnızlaştığı, تنها kuyulara atıldığı, cemiyetin gürüha dönüştüğü bu çağda "hikmet"e yer yok anlaşılan. Herkes tercihini "buğday"dan yana kullanıyor. Materyalist düşüncenin ruhlarımızı içdiş ettiği modern zamanlarda elbette ki cevabımız: "buğday". "Ben" ve "benlik" olan vasatlarda tercih buğdaydan yana olur; bunda şaşılacak bir şey yok. Kimsede şaşırıyor zaten.

Buğday yerine hikmet diyebilmek zor. Her şeyin "buğday"la ölçülüp değerlendirildiği yerde "buğday"dan başka şeye itibar etmek için mangal gibi yürek gerekiyor insanda. Hatta yürek olması yetiyor, mangal gibi olmasa da olur. Kalp olması gerekiyor, gönül olması gerekiyor. Çünkü "hikmet" gönüle hitap ediyor. Buğday ise mideye...

Damarlarında faiz dolaşan, beyninin kıvrımlarında çek, senet, bono, repo, tahvil dolaşan insanın gönülle işi yok. Man-

tıkla hareket ettiğini düşünüyor. Ve bunun için tercihini buğdaydan yana kullanıyor. Gönülden uzaklaşanların mantık sistemi mideye bağlı çalışıyor. Bu sebeple en mantıklı cevap: "buğday".

Eşyanın ruhlara tahakküm ettiği bir muhitte "hikmet" diyebilecek babayiğit bulmak zor. Her mekânda, her ortamda birkaç kelime dolaşüyor: mal, mülk, meta, para... Kısaca her dudaktan salyayla karışık "buğday" dökülüyor.

Varlık içinde kaybolmamak ve var edeni hatırlamak amacıyla Osmanlı Sultanları parayla tuttukları kişilere "Mağrurlanma padişahım senden büyük Allah var" diye bağırıyormuş. Şimdilerde her ev padişah sarayı, her öğünümüz padişah sofrası... Daha çok kazanıp, daha çok tüketmeye programlandık. Son model arabalarımızın içinde gurur abidesi gibi dururken bize kulluğumuzu ve acımızı hatırlatacak insanlar yok ne yazık ki. Eşyaya fokus yaptığımız ruhumuz ve bedenimiz "hikmet" in uzağına düşüyor ister istemez.

Nefsin insan bedeni üzerinde egemenlik oluşturma çabasını bertaraf edecek en kısa yol hikmete yönelmek. Hikmet bir anlamda bilinmezlik içerdiğinden, insanların meyli hikmetten yana olmuyor. Velhasıl hikmetin alıcısı yok bu çağda. Ancak ümidimizi saklı tutmamız için bir sebep var. Çünkü ısrarla her gün bize "buğday mı, hikmet mi?" diye seslenen birileri var. Umulur ki bu ses maddenin pasıyla kirlenen kulak zarlarımızı aşarak ruhumuza ulaşır.

KİŞİSEL GELİŞMEK...

Kişisel gelişim kitaplarından hep uzak durdum. Kişisel gelişim kitaplarını bencilliğin dışı vurumu olarak görüyorum. Hâlbuki Müslüman ferdiyetçi değil cemiyetçidir. Kendisini geliştirmekle beraber başkalarını geliştirmenin de bir görev olduğunu bilir. Kişisel gelişim kitapları bizi gizliden gizliye materyalist bir düşünceye sevk ediyor. Bencil olmamızı salık veriyor. Kapitalizmin küresel egemenliği, sermayenin sınır tanımaz küstahlığı insanı alabildiğine bencilleştirdi. Kapitalizmin çarklarında kaybolan, ezilip yok olan insanlığın davası. Hepimiz tüketimin sadık kullarıyız.

Adam olmak değil, adam gibi görünür olmak. Böyle düşüncenin sahibinde insanlık adına, insanlık için bir dertten bahsedebilir miyiz? Var mı bir diğerimiz için mücadeleyi göze alabilen? Bizi adam edebilecek bir gelişim modeli var mı? Hayır, hepsi algıyı nasıl yöneteceğimizi, daha doğru bir ifadeyle karşımızdakileri nasıl aldatacağımızı anlatıyor. Bütün hesap kişisel gelişim, bir başkası için endişe duyan, bir başkasını düşünen yok; kendini kurtarma peşinde koşmanın bir yok oluş olduğunun farkına varmadan. Kendimizi geliştirelim derken; aslında insanlığı kaybediyoruz. Yaşamakta olduğumuz zamanların muhasebesini yapmaya oturduğumuzda elimizde avucumuzda kalan çok fazla bir şeyin olmadığını görüyoruz: Bencillik, enaniyet, egoizm...

Gelişim, vizyon, reklam, imaj gibi kavramlar insanlığın yeni putları olarak piyasaya sürüldü. Ahlaki değerler hayatımızdan uzaklara gittiler göçmen kuşlar gibi. İdealler uğruna ter dökmek, fikirler uğrunda serden geçmek dışlandı. Şimdi ideallerin görüntüye hapsedilmiş suretleri var. İmaj her şey. Yalandan müteşekkil görüntüler dünyasında yaşıyoruz. Tek gerçek: egoist bir tavırla kazanmak, daha fazla kazanmak... Hâlbuki "komşusu aç iken tok yatan bizden değildir." bizim şia-

rimızdı. Kazanmanın, fütursuzca harcamanın dışındaki bütün davalar yok sayılıyor. Yeter ki benim düzenim iyi olsun, gerisi ne olursa olsun hastalığı.

İnsanlık onurunu imaja dönüştürenlere yeniden insanlığı hatırlatmak için geç kalmış değiliz. Bizi insanlıktan çıkartıp menfaatlerimizin peşinde koşturan, bizi ferdileştiren, bencil-leştiren hayat tarzına karşı itiraz etmek yetmeyebilir, isyan etmek lazım. Var olanı anlatmaya çalışmak, durumu vuzuha kavuşturmak için kullandığımız dil agresif kabul edilebilir. Çekilen fotoğrafın görüntüsü hoşumuza gitmeyebilir. Maalesef kadraja girenler gerçeğin küçük bir parçası. Bütün bunlara rağmen umutluyuz. Çünkü insanın özünde var olan fitrata inanıyoruz.

Mevdudi'nin "Gelin Bu Dünyayı Değiştirelim?" adlı kitabı, dünyayı herkes için yaşanabilir kılma mücadelesinin Eşref-i Mahlûkat olmakla direkt bağlantısını vurguluyor: Haysiyet Davası... Yeryüzünü modern bir puthaneye çeviren sapkın zihniyetin ve paganist inanışların karşısında tevhit mücadelesinin kaçınılmazlığı gözler önüne seriliyor.

Nu'mân İbni Beşîr(ra)dan rivayet edildiğine göre, Nebî (sav) şöyle buyurdu: "Allah'ın çizdiği sınırları aşmayarak orada duranlarla bu sınırları aşip ihlâl edenler, bir gemiye binmek üzere kur'a çeken topluluğa benzerler. Onlardan bir kısmı geminin üst katına, bir kısmı da alt katına yerleşmişlerdi. Alt kattakiler su almak istediklerinde üst kattakilerin yanından geçiyorlardı. Alt katta oturanlar: Hissemize düşen yerden bir delik açsak, üst katımızda oturanlara eziyet vermemiş oluruz, dediler. Şayet üstte oturanlar, bu isteklerini yerine getirmek için alttakileri serbest bırakırlarsa, hepsi birlikte batar helâk olurlar. Eğer bunu önlerlerse, hem kendileri kurtulur, hem de onları kurtarmış olurlar." (Buhârî, Şirket 6; Şehâdât 30. Ayrıca bk. Tirmizî, Fiten 12.)

SORUMLULUK

İnsan yaradılışı icabı çevresindekileri öğrenmek, etrafında olanlardan haberdar olmak ister. Öğrendiği ölçüde hayatına anlam katar. Öğrendikleriyle değerler üretir ve sahip olduğu bu değerler insan olmasını anlamlandırır. Daha farklı bir ifadeyle insan değerlere sahip olarak diğer biyolojik varlıklardan farkını ortaya koyar.

Öğrenme faaliyeti sonucunda insan kültürlenir ve sorumlu olduğunun farkına varır. Sorumluluk duygusu insanı diğer canlılardan ayıran en önemli duygulardan biridir. İnsan sorumlu olduğu için adaletten yana tavır koyar, insan sorumlu olduğu için haksızlığı kabullenemez, sorumlu olduğu için zulme karşı çıkar.

Sorumluluk sahibi olmayı, insanın uyumlu olması, üzerine düşen görevleri yerine getirmesi, kendisinin sebep olduğu olayların sonuçlarını üstlenmesi, başkalarının haklarına saygı göstermesi olarak tanımlayabiliriz.

Sorumluluk sahibi insan; kendi kararlarını verebilen, karar alırken elindeki bilgiler ışığında karar veren, duygusal kararlardan kaçınan, bağımsız davranabilen, kendine güvenli, başkalarının haklarını çiğnemediği kendi ihtiyaçlarının karşılayabilen, yaptığı işi sonuna kadar götüren ve yapmakta olduğu bir davranışın sonuçlarına katlanmayı göze alan insandır.

Dinimizde insan, düşünce, söz ve davranışlarında tamamen özgür bir varlıktır. Onu bu özelliği, sorumlu olma zorunluluğunu da beraberinde getirmektedir. Allah, insana akıl ve düşünme yeteneği vererek, onu iyiyi ve kötüyü, doğru ile yanlış ayırt edebilecek bir özellikte yaratmıştır. Ayrıca kitaplar ve peygamberler göndererek insana iyiyi kötüyü, doğruyu yanlış, faydalıyı zararlıyı açıklamış, onu seçimlerinde serbest bırakmıştır. Bu durum Kur'an'da şöyle belirtilmektedir: "Şüp-

hesiz biz ona (doğru) yolu gösterdik; ister şükreder, ister nankörlük eder" (İnsan, 3)

Bundan sonrası insanın kendisine aittir. İnsan isterse iyiyi, doğruyu, yararlı olanı tercih eder ve onu işler; isterse kötüyü, yanlış ve zararlıyı tercih eder ve onu yapar. İnsan özgür iradesiyle dileyip yapmış olduğu davranışın sonucundan da sorumlu olur.

Peygamberimiz (sav) bir hadisi şeriflerinde şöyle buyurur: "Hepiniz çobansınız ve hepiniz elinizin altındakilerden sorumlusunuz. Yönetici bir çobandır. Erkek, aile halkının çobanıdır. Kadın, kocasının evi ve çocukları için çobandır. Hepiniz çobansınız ve hepiniz çobanlık yaptıklarınızdan sorumlusunuz." (Buharî, Nikah, 91)

Çoban - sürü benzetmesiyle sorumluluk bilincinin önemine vurgu yapılan bu hadiste, bir yandan akıllı ve ergen bütün bireylerin sorumluluğuna atıfta bulunulurken, diğer yandan idarecilik ve aile yönetimi gibi başkalarına karşı yükümlülük içeren görevleri üstlenenlerin daha ağır bir mesuliyet taşıdıklarına işaret edilmektedir. Yerlerin ve göklerin taşımayı kabul etmediği emaneti yüklenen insanoğlu her şeyden önce Allah'a karşı sorumludur.

Sonuç olarak; İnsan akıl ve hür iradeye sahip olmasından dolayı sorumlu bir varlıktır. Yüce Allah insana akıl ve irade vermiştir. İnsan aklıyla iyi ile kötüyü birbirinden ayırt eder; herhangi bir işi yapmaya veya yapmamaya iradesiyle karar verir. Bu tercihlerinin sonucunda yaptığı davranışın sorumluluğu insana aittir.

USULÜMÜZ ASILIMIZDIR

Usul bilgisi ilmin mantığıdır. Usulsüz asıl olmaz. Usul dersleri medrese eğitiminde asıl ilme geçmeden önce okutulan dersin adıdır. Şimdilerde buna metodoloji deniliyor. Yani bir bilimde ilerlemenin usulu nedir. Hangi metod bu ilmi anlamamıza ve öğrenmemize kapı aralar. Bir ilmi tedris ederken hangi usul ile hareket etmeliyiz. Usul ilmi bunlardan bahse der.

Bir hedefe varmak için belli bir yol takip etmelisiniz. Yolsuz hedefe varmak imkânsızdır. Bu yüzden dağda gezenle, yolda yürüyene farklı isimler veriyoruz. İlim hedefse, yol usuldür. Daha farklı bir ifadeyle usulsüz âlim olmak demek yolsuz dolaşmakla eş değer.

Mesela tarih metodolojisi bilmeden tarih ilmi konusunda ahkâm kesemezsiniz. Usul olmadan okuduğumuz tarihi olaylar hikâye olmaktan öteye geçmez. Araştırmalarda da durum aynıdır. Bir araştırma yapmak için belli bir usul (metod) takip etmelisiniz.

Geçenlerde Murat Bardakçı hocanın bir yazısını okudum. Yazısında anlattığı olay geldiğimiz nokta bakımından tüyler ürpertici. Doktora çalışması yapan bir akademisyene jüri şöyle bir soru yöneltiyor: Her hangi bir konuda araştırmayı nasıl yaparsın? Doktora öğrencisinin verdiği cevap: "Google'dan bakarım," olmuş. Bu akademik seviyemizi göstermesi bakımından çok önemli, bir kenara kaydedelim.

Bir de intihal konusu var ki başlı başına bir problem. Konumuzu dağıtmamak adına buradan sarfı nazar edelim. Hani demişler "yarım doktor candan, yarım hoca dinden eder" diye. Her konunun allameleri(!) var maalesef. Her alanda usulsüzlük/metodsuzluk ile karşı karşıyayız. Usul bilmeden, iki hadis ezberleyip kendini fetva makamında görenler mi dersiniz, bir meal okuyarak kendisini din âlimi zannedenler mi

dersiniz. Bir de bunların televizyonlarda arzı endam edenleri var ki evlere şenlik.

Bizim zamanımızda liselerde sınıflar arasında ya da okullar arasında münazara yarışmaları yapılırdı. Her grup kendine verilen konunun doğruluğunu savunurdu. Önemli olan karşıdaki görüşü çürütmek olduğundan konuyu kabul edip etmemiz arka planda kalırdı. Televizyonlardaki tartışma programlarını izledikçe lisede yaptığımız münazaralar aklıma geliyor. İsimlerinin önünde anlı, şanlı sıfatları olan insanları dinledikçe seviyenin lise münazara seviyesinde olduğunu düşünüyorum.

Bir de her konunun uzmanı olan, her konuda ahkâm kesen tipler var ki onlara hastayım. Ekonomi, siyaset, uluslararası ilişkiler, istihbarat, savaş, terör, tarih, sanat, sinema... Aklınıza hangi konu gelirse o konuda tartışmaların hepsinde varlar.

"Anadolu insanı âlim değildir; ama ariftir." Söyleyeninin kim olduğu konusunda hafızamın ihanetine uğramış olsam da bu tespitin "cuk" oturduğunu söylemeliyim. Bu yüzden televizyon programları izlenmiyor, bu yüzden köşe yazarları okunmuyor. Milletin kahir ekseriyeti bu tür adamların notunu veriyor.

Usul bilmeden âlim olamaya yeltendiğimiz için birçok yerde çuvalıyoruz. Bu yüzden bizden fikir adamı çıkmıyor. Bir Ebul Ala el-Maarri, bir İbnu Rüşt, bir Gazzali, bir Mehmet Akif, bir Said Halim, Nurettin Topçu, bir Ferid Kam...

Bir cümleyle özetleyelim. Şöyle denilmiştir: Bataklıkta gül yetişmez.

DİNİN FORMU VE REFORM

Form, biçim, şekil; Bir şeyin istenilen ve olması gereken durumu; İstenilen şeylerin yazılması, doldurulması için hazırlanmış basılı belge gibi anlamlara gelir. (TDK Sözlüğü)

Form bir şablonu hatırlatıyor bize. Form kelimesinden dinde re-form konusuna geçiş yapmak istiyorum. Re-form yeniden şekillendirmek olarak anlayacağımız bir kelime.

Din konusuna değiniyorsak dinin kaynağını bilmeden din üzerinde konuşmak olmaz. İslam dini özelinde dinin asıl iki kaynağı var: Kuran ve Sünnet. Şimdi bu iki kaynağa bakalım. Kuran Allah keliması ve değiştirilmesi mümkün değil. Felsefi kavramlarla "Dogmatik". Sünnet, yani peygamber Kuranın açıklayıcısı. Kısaca her ikisinin kaynağı da ilahi.

İlahi olan formu değiştirmek hakkını kul (abd) olana kim veriyor. "Abd" kelimesinin bir anlamı da köledir. Köle efendisinin söylediğinin dışına çıkamaz. Kul da öyle, Rabbinin çizdiği hududun dışına çıkamaz, haddini bilir. Haddini bilmeyen kul olamaz zaten.

Peki, o zaman dinde re-form denilen düşünce nasıl ağızlara pelesenk edilebiliyor. Bu, aydınımızın her zaman yaptığı gibi Avrupa'dan alınan kavramların yerli yersiz kullanılmasından kaynaklanıyor. Hristiyanlık için reform söz konusu olabilir. Çünkü Hristiyanlık muharref(bozulmuş) bir din. İlahi tarafı kalmayan bir dinde form da kalmamıştır zaten. Bu tür dinlerin formu insan ürünüdür. İnsan elinde oluşturulan form re-form edilebilir. Daha doğrusu bu dinlerin formu insanlar tarafından re-form edildiği için muharref dinler kategorisine konulmuşlardır.

"İyi bilin ki, halis din yalnız Allah'ındır." (Zümer, 3)

Ancak tevbe eden, durumunu düzelten, Allah'a sarılan ve dinlerini sadece Allah'a ait kılanlar başka..." (Nisa, 146)

“Baskı ve zulmü ortadan kaldırıncaya ve dini sadece Allah'a ait kılıncaya dek onlarla savaşın. Düşmanlığa son verirlerse, elbette Allah yaptıklarınızı görür.” (Enfal, 39)

“De ki, ‘Dini yalnız Allah'a has kılarak O'na tapmakla emredildim.’” (Zümer, 11)

“Oysa onlardan, dini sadece Allah'a ait kılan tektanrıcılar olarak O'na kulluk etmeleri, namazı gözetmeleri ve zekatı vermeleri istenmişti. İşte dosdoğru din budur.” (Beyyine, 5)

Yukarıdaki ayetlerde dinin form hakkının Allaha ait olduğu bildiriliyor. Allahu Teâlâ bu konuda asla taviz vermez. Bu konuda ihmalkâr davranmanın şirke bulaşmak olduğunu biliyoruz. Allahın koyduğu formu değiştirme (re-form) yetkisini kendinde bulan bir nevi ilahlık iddiasındadır.

Hepsi için söylenemese bile bir kısım reformcular ve yeni bir İslam anlayışı için çalışmaktadır. Dinin tamam edildiğine dair bilgileri olan Müslümanların böyle bir isteği yok. Fıkıhtan ve Şeriat hükümlerinden arındırılmış, ilahî bir din olmaktan çıkartılıp beşerî bir hümanizma ve ideoloji haline getirilmiş “Light” bir İslam Müslüman olmayanların talebi. Böylece İslamın koruyucu zırhı olan cihaddan arındırılmış bir İslam hedefleniyor. Bir başka tâbirle indirilmiş İslam'ı kaldırıp, onun yerine uydurulmuş bir İslam koymak istiyorlar. Din tesis etme yetkisi Allaha aittir, Allahın dininde hiçbir değişiklik, reform, ilave, çıkartma, yapılamaz.

İLİM FETİŞİZMİ

İlim, hayatın istikametini Rabbani hakikat bilgisi olan vahiyle belirlemek ve hayatı vahyin öngördüğü istikamet üzere yaşamaya koyulmaktır.

İslami ilim dallarında uzmanlaşan ve Müslüman topluma faydalı olacak âlimlerin olması kaçınılmazdır. Ancak burada ölçü, ilimle iştigal eden insanların ilmin kaynağı değil taşıyıcısı olduğu gerçeğini unutmamaktır. Dolayısıyla ilimde uzmanlaşan insanlardan faydalanırken, onları hakikatin mutlak temsilcisi olarak görme yanlışına düşmemek ve onların işaret ettiği deliller üzerinde yoğunlaşmak gerekmektedir.

Kur'anda ilk inen ayetler okumaya vurgu yapar. Kalemle yazmak ve öğrenmek Mekke'de nazil olan ayetlerde Müslüman insanın inşası için gerekli altyapıyı oluşturan argümanlar. Kuran Müslümanları ilme teşvik etti. Tabii ki, Kur'an'ın ilimden kastı bilgi hamalı olmak değil. Âlim olmak ise her şeyi bilmek olarak kabul edilmiyor. Kur'an dilinde ilim, vahye dayalı hakikat öğretisi; âlim ise, zihnini ve kalbini bu öğretiye açarak iman ve amel bütünlüğünde onun tanıklığını yapmaya koyulan kimsedir.

Kuran İslam öncesi Arap toplumunu Cahiliyye olarak isimlendirirken aynı bakış açısıyla olaya yaklaşmıştır. Kur'an'da, Kitab'ın bilgisine sahip olup da onunla amel etmeyen kimseler için kullandığı "kitap yüklü eşek" nitelemesi (Cuma, 5), İslam açısından, kitabın gereğinin yerine getirilmesi zorunluluğunun çok çarpıcı bir ifadesi.

Kısacası ilk müslümanların hayatında "bilmek" hayatlarında bir şeyleri değiştirmek için bir vesiledir. İbnu Abbas'ın "biz Kuran'dan on ayet okur onu hayatımıza tatbik eder, sonra on ayet daha okurduk" sözü bu anlayışın nasıl içselleştirildiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Kur'anî bağlamda, ilim Allahı tanımak ve insan hayatını iyiye yöneltmek bağlamından koparılıp veri depolama unsuru haline getirildiğinde sahibini kibirli yapmakta, bir büyülenme aracına dönüşebilmektedir.

İlmin entelektüel bir tarafı vardır. Kendisini görünür yapar. Ancak bilgi üzerinden kendini pazarlamak, bilgiyi başkaları üzerinde bir silah olarak, bir üstünlük ve hatta giderek bir hegemonya aracı olarak kullanma eğilimini beraberinde getirmektedir. Günümüzde medya üzerinden kitlelere seslenme imkânına sahip olan bazı kişilerin, ne yazık ki dinleyenleri üzerinde bu tür bir etki bıraktıklarını düşünmekteyim.

Bilgi sahibi olan ve bunu da her fırsatta insanlara hissettiren ve fakat bilgisiyle ve hatta zaman zaman söylemiyle istikameti arasında ciddi farklılıklar görülen kimselerin ilmin gayesinin değişmesi algısında katkıları bulunmaktadır. İlmin istikamet belirlemek için bir araç olduğu gerçeği asla unutulmamalıdır.

İlim malumat yığını olmaktan çıkarılıp hayat rotasını belirleyen bir argüman olmuyorsa vahyin değer ölçüsünde bunların kıymeti yok. Yunus Emre'nin ilim konusuna yaklaşımı bu ölçüler içerisinde değerlendirilebilir.

İlim ilim bilmektir

İlim kendin bilmektir

Sen kendini bilmezsin

Ya nice okumaktır

İlmi bir tahakküm vasıtası olarak bize karşı kullanan entel kimselere karşı durabilmek için Kur'anî donanımına sahip olmamız gerekir. Ancak böylece birilerinin bilgi fetişizmi yoluyla bizim idrakimiz üzerinde iktidar kurmaya kalkışmasına engel olabiliriz.

İNSANIN YOLCULUĞU

Akıl bağlanmak manasına Arapça bir kelime. Türkçesi 'us'tur. Olayları, eşyayı bir yere bağlıyorsunuz ya da kendinizi bağlı tutuyorsunuz. Akıl bu yönüyle mükellef olmamızın tek şartı. Diğer yönden bir Zen ustasının dediği gibi; "Akıl, kendi cevap veremeyeceği soruları insanın başına musallat etmekten başka bir işe yaramıyor" kimi zaman... Aklın hakikate ulaşmakta tek kaynak olmadığı aşikar. His'e gelince; his ferdidir. Hislerin şahsa ait olduğunu ve anlatılmasının kolay olmadığını biliyoruz. Olaylar karşısında, manzara karşısında hisleniriz, hislerimizi kelimelerle ifade etmeye çalışırız. Bilgi histen farklıdır. Gerçeklik yanı ağır basar.

Bilmek bir farklılıktır, ama bir değer değildir. Bu konuda Peygamberimizin hadisi şerifi şöyledir: "Faydasız ilimden Allah'a sığınırım." Yunus: "İlim ilim bilmektir, İlim kendin bilmektir" der. Âlim akıl ile düşünerek bilir. Biz buna ilim diyoruz. Arif ise düşler ve tanır. Bunun adı da irfandır. İlimle irfan arasında da fark vardır. İlim kesbi, irfan vehbîdir. Biri alın teri, biri hediye. Birisiyle alim olunuyor diğeriyle arif.

Akıl ile his arasında hayal vardır. Hayalin bir gerçekliği yoktur. Ancak beyin hayali gerçek kabul ederse bu bir hastalık hali kabul edilir. Bilmek farklılıktır dedik, âlim cahile karşı üstündür. Bilgi tabiatı icabı entelektüeldir. Herkesin malı değildir. Bu sebeple bilginin değerini bilenler de azdır.

Bilgiden, ilimden nasiplenmemiş insanlarla alimin farkını görmemek cehaletin vasfıdır. İlim fark edilmeyecek kadar vasıfsız bir şey değildir. İlim bizatihi değerlidir. Bu değeri fark ettirecek olan ise âlimdir. Âlimler toplumu yönlendirdiği zaman bilginin değeri vardır. Bilgi bir gayeye matuf olmak zorunda. Âlimin doğrudan yana değil güçlüden yana tavır koymasını onu Bel'amlştırır. Bel'am yanlış süslü kelimelerle doğru gibi sunandır. Sapla samanın, âlim ile cahilin fark edilmediği

toplumlarda kamu her şeyin doğru ve iyi olduğunu zanneder. Bu durum toplumun geleceği adına endişe verici bir durumdur.

Bilgi karakteri gereği sahibine özgüven sağlar. Bilginin sahibi kendini kuvvetli görür. Eğer sahibi bilgiyi taşıyamayacak vasıftaysa tahakküme kalkışır. Bu tür bilgiye iktidar aracı bilgi diyebiliriz. Ya da enstrümantal bilgi. Burada bilginin meşruiyetini daha doğrusu ahlakla olan irtibatını sorgulayabiliriz. Bilginin tahakküm aracı olarak kullanılması bilginin kendinden değil; bilenle alakalı bir durumdur.

Modern bilimin en büyük eksiği, insanda kainat hakkında bütüncül bir tasavvur oluşturacak bir metafizik sistem sunamamış olması ve hatta böyle bir amacının dahi bulunmayışıdır. Allahu Teala Adem'e bilgi, akıl vermekle kalmamış kendisini vahiyle desteklemiştir.

Gerçek âlim "bağrı başlu, gözü yaşlı" hizmet ehli, varlığından soyulmuş ve hayat kervanının en sonunda yürüyen bir neferdir. Kavuşuyla değil, kalbiyle tahakküm edendir. Güçten değil Hakk'tan kuvvet alacaktır, yalnızlığı ile Allah'ın saltanatına sığınacaktır. Allah'ın kullarına hizmetin, Allah'a hizmet olduğunu bilendir. Kısaca halka hizmet hakka hizmettir düsturu...

Modern bilimin sunduğu verilerin, insan için gereksizliğini söylemek ne kadar anlamsızsa, modern bilimin insanı sezgisel algılayışlarından soyutlamaya çalışması da bir o kadar anlamsız. İnsanın bir aşkın (müteal) varlığa inanmak doğası vardır. Modern bilim insana, bilmediği bir adrese ulaşabilmesi için bir harita sunmaktadır. Vahiy ise bu haritayı okuyarak yol boyu bize rehberlik edecek kılavuz gibidir.

TEBLİĞ DİLİ

Müslümanların bulunduğu ortam zihinlerini, hayatlarını, ahlâklarını, duruşlarını ve 'dil'lerini Müslümanlaştıracak bir 'vasat'tan yoksun olduğu bütün çıplaklığıyla ortadayken, Müslümanların başkalarına etkin bir tebliğ yapabileceğini düşünmek safdillik olur.

Konuştüğümüz 'dil' ne ölçüde İslâm'ın sunduğu bir dil acaba? Gayri islami sistemlerin diyalektiği ile İslâm'ı ne kadar anlatabilirsiniz? Emanet kavramlar çerçevesinde ferdî ve sosyal hayatı daha doğrusu bir medeniyeti yeniden ihya edemeyeceğimiz gibi, medeniyetimizin orijinal kavramlarını kullanmakla da iş bitmemektedir. Günümüzde arkaik kavramları güncellemeden kullanmanın iki problemi var. Birincisi, kavramları orijinal şekliyle telaffuz edenler Batı'dan aldıkları etki nedeniyle kullandıkları kavramların içini yanlış doldurmakta, ikincisi kavram haritalarımız değişime uğratılmaktadır.

Müslümanlar, son asırda, tam anlamıyla aslî mecrasından sapmış, İslâm'ın ilim, irfan ve hikmet tecrübesi, bu tecrübeyi var eden, tarihi perspektif maalesef kaybolmuştur. Vahyi (aslî) kaynaklarıyla ve nebevî mirasıyla anlamak yerine, dünyevî kaygıları önceleyen, bu nedenle ruhu çalınmış, modern/seküler bir ideolojiye dönüştürülmüştür.

Bu sürecin beyinlere kazınması, küresel-kapitalist sistemin tek büyük tehlike olarak gördükleri İslâm'ı mecrasından sapıtacak hormonlu bir İslam olarak tanıtması sayesinde oldu.

Öncelikle İslâm, 'siyasal İslâm', 'ideolojik İslâm', fundamentalist İslam denen seküler bir İslâm algısına indirgendi küresel sistem tarafından. İslamın sekülerleşmesi bir nevi Hristiyanlaşması idi. Bunu unutmayalım lütfen!

Bugün her yerde ve her ortamda İslam üzerine konuşmak yerine, batının İslâm'ı nasıl bir sekülerleşme sürecinin içine soktuğunu konuşmak daha doğru bir eylem biçimidir. Batılı

zihin kalıbı ile böylesi bir İslâm algısı üzerinden siyasî-sosyal bir 'proje' çıkarmaya güç yetiremez. Batılı formatta düşünmek İslâm'ın ve -İslâm'ın mesajına gebe bir- insanlığın geleceğini tıkamaktan başka neyle sonuçlanabilir ki?

Sekülerleşen İslam, insanlığın geleceğine ne katkı sağlayabilir. Buna çanak tutan müslümanların ne kadar veballi bir işe aracılık ettiğinin farkında mıyız? Bu soruyu sormayı müslümanca bir sorumluluk olarak görüyorum.

Müslümanların dili ve dolayısıyla zihin dünyası bir medeniyet üretebilecek seviyede midir? Ben olumsuz cevap vermiyorum ama olumlu cevap verebilecek bir durumda da değilim gerçekten.

Bu gün İslam adına ekranlarımızı doldurup konuşan insanların İslâm'ın ne söylediğini hakkıyla anladığı bile bir hayli su götürür. Bize anlatılan, İslâm'ın kendi sahici hikâyesi değil, çağdaş siyasî ideolojiler/ modern ve postmodern zihin setleri üzerinden kurgulanmış, yamanma psikolojisiyle icat edilmiş bir hikâyedir. Batı tandanslıdır.

İslâm'ın anlamını bihakkın idrak ederek geliştirebildiğimiz; kendine özgü vahyî ve nebevî bir dili üretebildiğimiz, İslâm'ın kuşatıcı, çok katmanlı, varlığı ve hakikati bir bütün olarak kavrayan vahyî yönünü anladığımız zaman anladığımız bu din insanların kurtuluşuna vesile olabilecektir. Yoksa mevcut kavrayış ve algılayış biçimleri üzerinden çağın seküler zihin dünyası ve idrak biçimleri üzerinden kurgulanan, vahyî ruhunu yitirmiş, illetle malul bir din anlayışı İslamî bir din anlayışı değildir.

LİTERATÜR(!) MESELEMİZ

Her makamın bir sözü vardır, demiş eskiler. İnsanlar bulunduğu makama göre konuşurlar. Bunu daha iyi anlayabilmek için zihin ve ufuk açıcı bir ilke verelim: Konumunuz, konuşmanızın içeriğini belirler. Muhitiniz ile konuşmanızın muhtevası çerçevelenmiş olur. Bulunduğunuz mahal konuşmanızın dilini, belirler. Atalarımız bunu şu şekilde özetlemişler: "Taç giyen baş akıllanır." "

Bu veriler üzerinden Müslümanlığımızı irdeleyelim. Ebu Zerril Gıfari ve Hz. Ömer'in Müslüman oluşu ve ardından gelişen olaylar muhitin insanın konuşmasının muhtevasını nasıl değiştirdiğine dair örnekler taşır.

Her düşünce ve inancın kendisini doğru ve anlaşılır kılması, ancak kendi kavramları ile ifade edebileceği bir gerçektir. İslam geldikten sonra kendi literatürünü yerleştirmiştir. Mesela artmak manasına gelen "zekat" kelimesine özel bir mana vermiştir. Aynı şekilde dua manasına gelen "salat" kelimesini bir ibadete hasretmiştir. Örnekleri çoğaltabiliriz.

Müslümanların bu gün zihin dünyasını belirleyen kavramlar maalesef emanet kavramlardan oluşuyor. Batı mahrepli bu kavramlarla İslamı anlamaya ve anlatmaya çalışıyoruz. Bu açıdan İslâm'dan, İslâm düşüncesinden, İslâm tarihinden söz ettiğimizde bakış açımız bir müsteşrik gibi oluyor. Medeniyet krizi denilen şey bu. Müslümanca duyma, algılama, görme, bakma biçimlerimizin de, Müslümanca var olma ve yaşama zemin'imizin de yerle bir. Zihnimizin, modern hurafeler çöplüğüne dönüşmüş. Modern insanın Allahın varlığını bilmekle ilgili problemi yok; ancak düşüncesinin ve yaşayışının seküler kavramlar ve kurumlar tarafından şekillendirilmesi problemi var.

Bunun için dehanın merkezini yeniden üretmek gerek. İslam âlimlerinin hayatlarını okuduğumuzda hepsinin on yaşın-

dan önce temel İslami bilgileri edindiklerini görüyoruz. Bu süreçte yapmamız gereken ilk şey ne? Yanlış yerden bakarsanız sorunu tam olarak göremeyebilirsiniz. Bulunduğunuz yer bakış açınızı da belirler. Doğru yerde durmak bunun için çok önemlidir.

Kısaca bulunduğunuz zemini tanıyamazsanız, başkaları tarafından tanımlanırsınız ve kavramların bataklığında bocalar durursunuz yalnızca. Başkalarının kavramlarıyla düşünce üretmeye kalkarsanız boşa kürek çekmiş olursunuz. Başkalarının kavramlarıyla çağı ve zemini tanımlamaya kalktığınızda baştan kaybettiniz demektir.

Nerede olduğunu bilmeyen nereye gideceğini, hangi yöne doğru hareket edeceğini de bilemez. Beyhude bir şekilde amaçsız, hedefsiz, gayesiz dolaşıp durur. Çıkış yolumuz: önce kendi köklerimize dönmek kendi kavramlarımızla düşünmeyi, düşünce üretmeyi yeniden başarmaktır.

Modernizm ya da İslam dışı düşünce biçimleri bize bizim olmayan bir hayatı, bize ait olmayan bir düşünce sistemini dayatıyor. Buradan çıkış yok. Kendimize gelmenin tek yolu bulunduğumuz zemini yeniden tanımlayarak köklerimizden üreteceğimiz düşüncelerle geleceğe yön vermek olacaktır.

Bu durum bizi şu sonuca götürüyor nicelik olarak geldiğimiz noktanın bir önemi yok. Nitelik olarak hangi noktadayız. Eskilerin deyimiyle kemiyet, keyfiyet meselesi. Batı medeniyetine ait kavramlarla, İslam'a özgü kavramlar arasındaki anlam kaymaları yüzünden, aydınlarımız da sağlıklı ve verimli fikir üretememekte. Daha İslami mefhumları kullanamayan fakat ahkâm kesmekten geri durmayan ve kendilerini aydın olarak tanımlayan entellerle nereye kadar.

Dönüşümü, değişimi yakaladığımız, kendi münevverlerimizi yetiştirdiğimiz gün başarmış olacağız.

HER ŞEY İÇİMİZDE

Millet olarak sabit dayanaklarımızdan mahrumuz. Tanzimat'tan bu yana müthiş bir savrulma yaşadığımıza inananlardanım. Bu konuda yalnız da değilim.

Toplum olarak mühim meselelerimiz konusunda duyarlılığımız, en milli meselelerde bile çatlak seslerin olması, hayati meselelerin içini boşaltıp orta malı haline getirmek içinde bulunduğumuz medeniyetten uzaklaşıp, başka ufuklara yelken açmamızın dilemmasıyla ilgilidir.

Mevlana'dan ödünç alarak pergel metaforunu zikretmek istiyorum. Bir ayağı sabit olup, diğer ayağı sabit ayağın ekseninde dolaşan pergel benzetmesinden bahsediyorum. Biz sabit olan ayağımızın yerini kaybettik. Bu durum bizi rotası ve kaptanı olmayan bir gemiye döndürdü. Su üzerinde sürükleniyoruz.

Millet olarak ne bizi sabitleyecek kaynaklardan haberdarız ne de Moğol saldırısı gibi üzerimize gelen kültürel istilaya karşı durabiliyoruz. Bu durumu özetleyecek iki kelime: cevher ve buhran. Burhanı olmayanların buhrandan kurtulmayacaklarını söylemek için çok şey bilmeye gerek yok.

Medeniyet bir bütündür. Bütün olarak inkişaf eder. Doğru soru 'batı niçin ileride' sorusu değil; bilakis 'biz neden geride kaldık' sorusudur. Doğru soruyu sormadığımız zaman alacağımız cevap derdimize derman olmayacaktır.

Tanzimat'tan sonra kaybettiğimiz en önemli şey devam ve bütünlük fikridir. Kaybolan bu durumun mutlaka dış etkenleri vardır. O günlerde dünyayı saran milliyetçilik akımının ümmetimizi parçalamakta büyük tesiri vardır. Doğru. Ancak düşünce kodlarımızın, mantığımızın değişmesidir vahim olan. Artık çok sığ düşünüyoruz. Sığ diyorum basit değil. Basit bir şeyin yalın halidir. Basitlik sıklık ve adilikle karıştırılmamalı.

Biz yenileşmek ve modernleşmek adına Necip Fazıl'ın benzetmesiyle "güneşi ceketinin astarı içinde kaybeden" bir toplumuz. Yazarlardan söz etmişken birazda Ahmet Hamdi Tanpınar'a kulak verelim: "Muhakkak olan bir taraf varsa, eskinin hemen yanı başımızda, bazen bir mazlum, bazen kaybedilmiş bir cennet, ruh bütünlüğümüzü saklayan bir hazine gibi durması, en ufak bir sarsıntıda serap parıltılarıyla önümüzde açılması, bizi kendine çağırması, bunu yapmadığı zamanlarda da hayatımızdan bizi şüphe ettirmesidir. Tereddüt ve bir nevi vicdan azabı. (Bize akseden cihetiyle yanlış yapma korkusu...)"

Burada bir öz eleştiri yapmak gerekiyor. Heyhat, ömrümüz mehdi beklemekle geçti. Hep bir bahanesi, bir mazereti oldu da gelmedi. Sakalımıza, saçımıza ak düştü yine gelmedi. Okullar açıldı kapandı, sandıklar açıldı kapandı, kaybettik kazandık gelmedi. Cemre, defalarca havaya, suya, toprağa düştü ama bize açılmadı kapı, bize açmadı gökyüzü. Kaç bahar geldi geçti ömrümüzden, sonsuz hamdolsun, şükrolsun. Ama beklenen yâr gelmedi. Beklenen mehdinin bizzat kendimiz olduğunu geç anladık. Mehdiyi özünde aramalıydı insan, biz hatayı burada yaptık.

Kurtuluşu hep dışımızda aradık. Söz konusu ulvi bir dava ise hep bir adım önde olan yürekler gerek... Kurtuluş içimizde, bunun farkında olmak gerek. Necip Fazıl'ın dediği gibi: "kim var!" diye seslenilince, sağına ve soluna bakınmadan, fert fert "ben varım!" cevabını verici, her ferdi "benim olmadığım yerde kimse yoktur!" duygusuna sahip bir dava ahlâkını pırıldatıcı bir gençlik...

Bize umut gerek şu üstümüzdeki ölü toprağı havası dağılsın diye. Bize samimi bir kıyam gerek. Vakti kuşanmak gerek. Bunu başkalarında değil kendimizde arayacağız.

EŞYANIN TABİATI

Eşyanın tabiatı nedir? Eşyanın tabiatı, yaratılış/fitrat kanununa uymaktadır. Bunun üzerinde biraz duralım. Fitrat insanın yaratılış kodlarıdır. Akıl buna ulaşmak için bir araç. İnsan aklının sınırlılığı yapısalıdır ki, insanın duyma, görme, tatma gibi algılama kapasitelerinin üst ve alt sınırları vardır. İnsan aklının başka bir sınırlılığı çevreseldir ki, o da insanın dil, bilgi, kültür gibi öncül birikimi açısından kendi tarihselliği ile sınırlı olduğu haldir.

'Fitrat' kavramı Kur'an'ın, özellikle doğal yapı/doğal eğilim/yaratılış ile ilgili önemli bir kavramıdır, diyor Hüseyin K. Ece

Cahit Sıtkı, "Otuz Beş Yaş Şiiri"nde şöyle diyor:

Gökyüzünün başka rengi de varmış!

Geç farkettim taşın sert olduğunu.

Su insanı boğar, ateş yakarmış!

Her doğan günün bir dert olduğunu,

İnsan bu yaşa gelince anlarmış.

Taşın sertliği, suyun boğması, ateşin yakması... Tabiatlarının gereği. Ancak mucize dediğimiz şey tabiatın/fitratın değişmesi. Musa (as) ın Kızıl Denizde boğulmaması, ateşin İbrahim (as)ı yakmaması gibi.

İnsanın aslının toprak oluşu hakikatini ve tabiatını anlamak bakımından bize ipuçları verebilir. Toprak buğday için ne ise insan için de odur.

Aslımız topraktan olduğu için toprağa vatan diyoruz. Vatan kelimesi hamaset değil; aidiyettir. Toprağa alınıp satılır muamelesi yapmak, arsa olarak görmek fiyat biçmek insanın kendi aslına ihanetidir. Şöyle demiştim: "İnsan unutan bir

varlıktır, bazen insanlığını bile unuttur." Bu unutkanlık aslımızı unutmak yanında eşyanın tabiatını da unutmak demek. Unutmak ve hatırlamak bir birinin zıddı olan kelimeler. Unutan hatırlayabilir de. Hatırlamak yani tezekkür. Bu kelimenin 'zikir'le aynı kökten olduğunu söyleyelim.

Allahı(cc) zikretmenin kuru kelime tekrarı olmayıp onu hatırlamak olduğunu, hatta hatırdan hiç çıkarmamak olduğunu Cibril hadisindeki "Çünkü her ne kadar sen Onu görmüyorsan da O seni muhakkak ki görüyor," cümlesinden çıkarabiliriz. Zikir ehli olmak bir nevi hatırları yâd etmektir. Hatıraları yâd etmek irtibatı ve ilişkileri sıkı tutar. Ribat, irtibat ve rabita... Bunlar bizim kültürümüzün mefhumları. Ne demişti Cemil Meriç; "Kamusa uzanan el namusa uzanmıştır."

İnsanda yaratılan olduğuna göre kendisine "şey" denilmekte bir mahzur yok. Öyleyse eşyanın tabiatı varsa insanın da tabiatı var. Ebu Bekir el-Verrâk'a göre Allah'ın insanları üzerinde yarattığı fitrattan maksat fakirlik ve ihtiyaçtır. İnsan doğduğu andan ölünceye kadar geçinmek, ayakta kalmak veya yaşamak için bazı şeylere fakir ve muhtaçtır değil midir? Bu da onun fitratından (doğal yapısından) gelen bir şeydir. (el-Kurtubî, Camiu li-Ahkâmî'l-Kur'an, 2411)

İhtiyaç sahibi olmak müstağni kelimesinin zıddı. Müstağni Allahu Teâlâ'nın sıfatlarından. İnsan ihtiyaç sahibi olduğunu, fakir olduğunu kabul edince kulluğunu kavramış oluyor.

Aklı olan ve hayatı doğru anlamlandırmaya çalışan kişi, sığ ya da derinlemesine insanı ve evreni tanımak, ilk faili bulmak veya varlığın amacını ve yaratılış hikmetini bilmek; yani hak ve hakikate ulaşmak ister. Tutarlılık açısından insanın bula-çağı doğru, kendi doğrusu kadar, insan doğasının ve evrenin de doğrusu olmak durumundadır.

Evrensel doğruyu ve doğruyla uyumu ifade etmek için *"fıtrata ve eşyanın tabiatına uygun"* olmaktan bahsedilir. Evrenin ve insanın tesadüfen veya kendiliğinden yaratılması muhaldir. Yoktan var eden bir yaratıcı tasavvuru veya inancı dışında; evrenin var oluşunu ruhçu, maddeci, benmerkezci ya da bilinemezci yaklaşımlarla yani yaratılmışların bilgi formuyla açıklamaya çalışan ve ideolojiler ve felsefi akımlar her zaman mevcut olmuş. O halde bir yaratıcıdan bahsedeceksek, Müslüman olarak Allah'ı gereği gibi tanımalıyız ve Allah'la birlikte başka ilahlar edinmemeliyiz.

Eşyanın tabiatına aykırılık, fıtrata uygun davranmamak eşyayı, canlıları ve insan denen varlığı kendi yaratılış kanunlarından kopartıp madde ile ilişkilendirmek demektir ki, bu "hak" ile yaratılanı bozmaya çalışan büyük bir zulümdür.

Fıtrat "yaratılış amacına uygun olmak" olarak tarif edilebilir. Eşyanın tabiatı da budur. İnsan hak ve hakikati arama serüveninde diğer bağlantıları izale edip hakkı hedef gözeterek yürüyebiliyorsa fıtrat üzeredir.

DEMİRİN HÜKÜMRANLIĞI

İlmin gayesi hakikate ulaşmaktır. Teknik ise ilmin gayesi değil ürünüdür. İnsanlık tekniğin arkasında sürüklenen su kayağı yapanlara benziyor. Her ne kadar elinizde bir nevi dizgin bulunsa da şaha kalkan motora hükmedemiyorsunuz.

Modern zamanların en büyük handikabı maddeye bağlanan teknik kuvvetin fikrin önüne geçmesidir. Tarihten alınan ders, insanlık için önemli tecrübelerden biridir. Toprağı demire çeviren teknolojinin insanın hayatına girmesi insanlığın ruh dünyasında önemli değişiklikler meydana getirdi.

Demir teknolojinin simge elementidir. Kuduran ihtiraslar demir sayesinde gün yüzüne çıktı. Demir sayesinde kılıçlar kana bulandı, temrenler kalbe saldırdı. Köroğlu'nun "Tüfek icat oldu mertlik bozuldu" mısraı da demirin insani bir haslet olan mertliği deforme ettiğini söylüyor. Kalbi çürüten dünya demiri kılıç, tüfek, tank haline getirerek insanlığa kıydı. Ölüm kusan makineler, demir kanatlı kuşlar yerden ve gökten ölüm boca ettiler dünyamıza. Ölen düşmanımız değil; insanlığımızdır.

Demir, tarihte yapılan ihtilâllerin de sorumlusudur. Akan kanlar demire bulaşmıştır. Ayaklarımızdaki bukağılar demirdendir. İroniye bakın ki, kurtuluşumuz için demirin meydana getirdiği uygarlıktan medet umuyoruz.

İnsanlık demire kul, köle olmuştur, onun saltanatına boyun eğmiştir. İnsanlık şımarık çocuklar gibi demirden mamul oyuncaklarla avunmaktadır. Otomobile meftun olmayan kaç genç tanıyoruz. Demirden icat edilen makine insanın mabudu. Günümüz insanı politeisttir; birçok mabudu vardır. Hangi ilaha kul olacağını şaşırmıştır günümüz insanı. Gözyaşının belli bir sürede göze düşen cisimleri erittiğine dair bir bilgi var hafızamda. İnsanlığın gözyaşları demiri erittiği gün kurtu-

luşumuz olacaktır. Demirin soğukluğundan Rahmanın Rahmetine eriştiğimiz gün şeb-i arus'umuz olacaktır.

Daha çok mesafe aşmak, hedefimize daha çabuk erişmek modernizmin hastalıklı ruh halidir ve hastalığın sirayet etmediği kimse kalmamış gibidir. Demirin hegemonyası insanlığın ortak kararıdır. Artık fırsatını bulanın zulümden geri durmadığı bir dünyada yaşamaya mecbur bırakıldık. Emek sömürüsü, reklam, tüketim dayatması, üretim çılgınlığı, zamanımızı ve hayatımızı çalan modernizm zulmün bizzat kendisidir. Kurtarıcı olduğuna inandığımız teknoloji bizzat insanlığın katilidir. Teknolojinin ulaştığı son noktada işgaller farklı yapılıyor. İbrahim Tenekeci şöyle diyor: "Şimdi şehirlerimizi değil; zihinlerimizi, kalplerimizi işgal ediyorlar."

Kuranı Kerimde 'demir' isminde bir sure var; Hadid Suresi. Bu surenin infaktan ve nifaktan bahsetmesi önemlidir ve günümüz insanına mesaj vermektedir. Mustafa İslamoğlu'nun yorumuyla suredeki el-kitab vahyi, el-mizan adaleti, el-hadid gücü temsil etmektedir. Gücün değil; hakkın ve adaletin üstünlüğünü istemek insani tarafımız.

Demir insanlığı bitirecek. Akıllı robotlar şimdilik demirin ulaştığı son nokta. Bilim adına, uygarlık adına demirin hâkimiyeti medeniyeti yok ediyor, insani tarafımızı törpülüyor. Bütün insanlığın intiharına zemin hazırlıyor. Hobbes'ın dediği gibi ister istemez insan insanın kurdu oluyor. Demirin tasalluttundan kurtulmak insanın elinde değil artık, ancak ilahi bir lütuf bizi kurtarabilir.

TEFEKKÜR VE ÖNYARGI

Ne ağlayalım ne gülelim, sadece anlamaya çalışalım diyor düşünür. İnsanoğlu dışında hiçbir varlığa verilmeyen düşünce hasletidir insanı değerli kılan. Buna rağmen insanoğlunun en az kullandığı hasletlerinden biri düşünme. Düşünmeden kolaycılığa kaçarak ön yargıyla davranma hastalığımız iyileşme bilmeyen bir hastalık.

Doğu, özellikle Ortadoğu toplumlarında önyargılar, peşin hükümler daha çok tedavüldedir. Halktan entelektüel kesime doğru gidildikçe önyargı yüzdesinin inişe geçen bir grafik çizmesi gerekirken bizde sürekli yükselen bir grafik çizdiği görülür. Gazetecilerimiz, yazarlarımız, siyasilerimiz hemen hemen her konuda peşin hüküm sahibi olduklarından toplumun üst kesimlerinde, fikir ayrılığı makası oldukça açıktır.

“Önyargıları parçalamak, atomu parçalamaktan zordur.” diyor Albert Einstein. Düşünmenin önündeki en büyük engel önyargılardır. Hayatımız boyunca çeşitli önyargılara kapılırız ister istemez. Kimimiz memleketinden dolayı, kimimiz ırkından, kimimiz dini inancından ya da mezhebinden, siyasi görüşünden dolayı, insanlar hakkında sağlam bir bilgiye sahip olmadan, kendi kafamızda bir şablon oluştururuz ve bu kalıba sokarız onları. Zihnimizdeki şablona göre, o insanlarla olan bakışımız şekillenir. Topluluklarda önyargının ya da yüzeysel düşünmenin tedavisi yoktur. Aslında bizi içten içe kemiren, huzursuz kılan da bu düşünme şeklidir.

Önyargı düşünmeden kolaycılığa kaçmaktır. Düşünmek bir entelektüel fantezisi değil; hakikati arama ameliyesidir. Kişinin hayatını anlamlı kılan, onun hayatla ilgili düşünme biçimidir. İnsanın hayatını, diğer varlıklardan farklı kılan da yine bu düşünme fiilidir. Hakikatin kendisi önemlidir, varoluşun gayesidir. Hakikati anlamak için gösterilen çaba, sarfedilen efor hürmete layıktır. Kuranı Kerimde sık sık hatırlatılan akletme,

tefekkür, tefekkuh, tezekkür, tedebbür kelimeleri düşünmenin çeşitli boyutlarını bize hatırlatmakta. Düşünme hem ulvi hem de insani bir haslet.

Bizim, toplum olarak kayıplarımız arasında olan düşünce zenginliği ve düşünce derinliğidir. Düşünmeyi melankoliye eşitleyen bir zihnin ürettiği şu cümle bizi anlatmaya yeter: "Karadenizde gemilerin mi battı." Bu cümle düşünmemiz için maddi bir kaybın olması gerektiğine dair bir anlayışı iltizam ediyor. Düşünce eylemi maddi kayıp için değil; manevi kazanç için yapılır.

Okumak bir düşünce faaliyetidir. Okumayan bir toplum olduğumuzu söylerken aynı zamanda düşünmeyen bir toplum olduğumuzu da söylemek istiyoruz. Günümüzde yaşamak, güncelin dayatmalarına açık hale gelmek düşünmenin önündeki en büyük engel. Bilim ve sanat, edebiyat ve felsefe, fıkıh ve filoloji, kısaca bilgi olarak nitelendirebileceğimiz her şey aklın, dolayısıyla düşünmenin ürünü.

Düşünce, dış dünyanın insan zihnine yansımasıdır. Düşünme akli değerli kılan bir faaliyettir. "Düşünüyorsam, o halde varım." diyor Descartes. "Düşünüyorsam, varım" diyen filozof, aslında düşünmiyorsam, insan olarak yokum, demek istiyor. Düşünce hayatın ruhudur. Ruhsuz bir canlının yaşaması nasıl imkânsız ise, düşünceden yoksun bir hayatın varlığı imkânsızdır. Tefekkürü olmayan insan, Kuranın ifadesiyle hayvandan farksızdır.

PARADOKS

*Ne kanuna, ne cebrü zora, ne hünkâra tabidir
Bu bendergahde herkes dirhem ü dinara tabidir.*

Ziya Paşa

Çoğu kere insanın yüreğinden taşanları kelimelerle ifade etmesi mümkün olmaz. Böylesi anlarda içine akıtır o mana yüklü duygu ve düşüncelerini. Tutanağa geçen her cümle bütün insanlığa karşı bir sorumluluk bilinci taşır; arşivlenir. Bu sebeple yanlış anlaşılmaktan korkarak kelimelerimi özenle seçmeye çalışacağım. Çok derin bir paradoksun içinde kıvrıyoruz. Gelenekçi düşünce biçimlerinin zaman içinde bu metafizik, ruhçu konumdan arınarak tamamen maddeci bir anlayışa dönüşmesi paradoksudur bu.

Bildiğimiz kadarıyla ehli tasavvufun dünyaya, mala, mülke, makama, gösterişe, lükse yaklaşımları her zaman negatif olmuştur. Maddeye karşı mesafeli durmuşlardır hep. Birçoğu terk-i masiva ile ulaşmıştır bilgelik sırrına. Bugün -istisnalar dışında- bir gösteri dünyasında yaşıyoruz. Her halimizi reklâma dönüştürüp pazarlamanın peşinde koşuyoruz. Tribünlere oynayarak hayran kitlemizi artırmanın peşindeyiz. Derin bir paradoks. Terk-i dünya ekolünden geldiklerini iddia edenlerin hedefledikleri yer maalesef dünya oluyor.

Küresel kapitalizmin etkilemediği birey yok gibi. Paraya, pula, mevkie, makama yelken indirmeyecek Müslüman bulmak zor. Yaşadığımız lüks hayatları meşru gösterecek her türlü argüman mevcut. Ruhlarımızı uyuşturacak narkozu zaten medya bize farkında olmadan zerk ediyor. Nefsimiz böyle şeylere çoktan teşne... Bunun üzerine menkıbeler, rüyalar ve telkinler eklenince yaşadığımız hayat normalleşiyor gözümüzde.

Mala sahip olmanın ne sakıncası var diyeceksiniz. Elbette yok; sakınca bir tasavvuf erbabının dediği gibi şurada: "Dünya malı gemi için denizdeki su gibidir. Su ne kadar fazla olursa geminin yüzmesi için o kadar iyidir; ancak su geminin içine dolarsa felaket başlamış demektir." İçimize ne kadar su doldu bilen yok.

Küresel kapitalizmin vahşi hükümlerliliği ona muhalefet edebilecek unsurları yok etmeyi başardı. Herkes bu çarkın bir dişlisi. Ehli hal olanlar; ehli mal olmuş. Dünya hırsı, mal sevdası ve daha başka hırslar metafizik bir örtüyle gizleniyor. Tüketim putuna din elbisesi giydiriyoruz.

Açlıktan ölenlerin bulunduğı bir dünyada çok yıldızlı otellerde ilahiler eşliğinde tıka basa dolduruyoruz midelerimizi. Dünya sevgisi iliklerimize kadar işlemiş. Televizyonlarda vitrin olması için bilmem ne idüğü belirsiz sözüm ona sanatçılara ödenen meblağ bir şehrin fakirlerini bir yıl doyuracak miktarda. "Noel kutlayabilirsiniz, önemli olan niyet. Başınızı açabilirsiniz önemli olan hizmet." Gibi mantık oyunları ile anlaşılabilir bir din algısı oluşturuluyor. Sonra bu algı "sen benim kalbime bak" aymazlığına dönüşüyor. Hâlbuki insanların kalbine değil fiillerine bakmaktır esas.

Bizim için şeytan bir cins isimdir. Biz, onun Müslümanı yanıltmak için vesveseler ve sapkınlıklar toplamı olduğunu biliriz. Şeytanın profesyonel olduğunu da... Profesyonel birisi karşısında amatörlük işe yaramaz. Hem profesyonel olmak hem de düşmanımızdan daha antrenmanlı olmak zorunluluğumuz var.

HAYATIMTIRAK

Sadece ben'imiz ve ten'imiz var. Para ve makam... Ahlar, günahlar, ayıplar, kayıplar... Hayat var ama hayatta insan yok. Madde var fakat insanlar insanlığından soyunmuş. Hayatın her sahasından insanlık adına ne varsa sürgün etmişiz.

İnsanlıktan mahrumiyet hâl-i pür melâli çölleştiriyor insanı, ufuksuzlaştırıyor, verimsizleştiriyor, ruhsuzlaştırıyor, yersiz yurtsuzlaştırıyor. Hakikati kaybettiğimiz bir yana; farkında değiliz kaybettiğimizizin. Necip Fazılın dediği gibi: "Güneşi ceketinin astarı içinde kaybetmiş" zavallıları oynuyoruz. Bu sebeple hakikati arama gibi bir derdimiz de yok.

Bizi sanal bir âlemde yaşatmaya alıştıran medya bize sahte bir gerçeklik sunuyor. Modern çağ, modern ağlarla bizi kendisine bağlamış. İnsanlar, kendi hayatlarını değil, devşirilmiş sanal ve sahte hayatları yaşamanın ardında sürükleniyorlar. Yalnızca hızın, hazın ve nefsanî arzuların hükümfermâ olduğu bir hayatımsı cendere. Hayatımtırak.

Medyanın küresel ilahları tarafından ayartılmış köleler olarak sefih bir hayat sürüyor insan. Anlamanın anlamını yitirdiği, değerlerin değersizleştiği, sözün lafa, kelamanın söze indirgendiği süfli bir ortama adapte edilmiş. Şehvi ve nefsanî arzuların kutsandığı, komşusundan daha doğrusu insanlıktan bi haber yaşamanın benimsendiği pagan bir hayat. Milyonlarca insan ve milyonlarca amaç ve hiç birisinin ruha dokunan tarafı yok.

Ahsen'î takvimden, esfeli safile bir düşüş. İnsan bu derekeye düştüğünü göremeden derece derece yükseldiğini zannediyor. Sanalitenin gözleri kör eden büyüüne kapılıp gidiyor. Yalnızlığa itilmiş, sürgüne verilmiş bedeninin dili. Karanlıklar içinde panik dolu, çaresiz ve savunmasız.

Damarlarında hazzın acısı, bütün iliklerine kadar işliyor hız tutkusu. Tapınaklar inşa ediyor, içindeki fitratın sesini sus-

turmak için. Çağın insana sunduğu hediyeler ise alevlerle sarıp sarmalanmış. Erdemin tüm intikamını insanın ruhundan alıyor, çarmıha geriyor...

Tanıdık yüzlerden, kimliksiz sokaklardan, kaçıyor insan. Bu yüzden başka başka kentlere gidiyor. Ve gittiği bütün kentlerin yabancı... İnsanın ruhuna ait bir yurdu olmalı değil mi? Çünkü sunulan, ezberletilen, insanoğluna yetmiyor. İstediyimiz, bu "yaşamak" değil. Bizi büyüleyen, bizi sürükleyen, içimizdeki düşlere dokunan "yaşamak"lar istiyor insan... Ruhumuzu izlediğimiz, kendimiz olduğumuz.

Bir rüyada mıyız, bağırıyoruz sesimiz çıkmıyor, bağırıyoruz kimse duymuyor. Herkes susmuş, herkes sağır. Vurgun yedik, sürgün olduk. Materyalizmin zemheri ayazlarında bütün duygularımız dondu. İnsanlığın sessiz ölümü bu.

Damarlarında eroini gezdiriyor unutmak için. İnsanlığını unutmak için. İnsanlık bileklerini kesip kanatıyor. O yüzdendir kenara itilmişliğin acısını yalnızca ruhuna yaşatmışlığı...

Şeytan insanı Allah'ın yolundan saptırmak için and içmiştir. Dedi ki: "Madem öyle, beni azdırdığından dolayı onlar(ı insanları saptırmak) için mutlaka senin dosdoğru yolunda (pusu kurup) oturacağım." (Araf Suresi, 16) İş bitirilince şeytan da diyecek ki: "Şüphesiz Allah, size gerçek olanı söz verdi. Ben de size söz verdim ama yalancı çıktım. Zaten benim sizi zorlayacak bir gücüm yoktu. Ben sadece sizi çağırdım, siz de hemen bana geliverdiniz. O hâlde beni kınamayın, kendinizi kınayın. Artık ben sizi kurtaramam, siz de beni kurtaramazsınız. Şüphesiz ben, daha önce sizin, beni Allah'a ortak koşmanızı kabul etmemiştim. Şüphesiz, zalimlere elem dolu bir azap vardır." (İbrahim, 22)

TİTANİK RUHU

Kibir, insanoğlunun en zayıf özelliklerinden biridir. Kendini büyük görme, kendini başkalarından üstün tutması durumu. Kibir olgunlaşma, kâmil insan olma önündeki en büyük engellerden. Eksiklerini ve yanlışlarını bilmeyen ya da onlarla yüzleşmek istemeyen kimselerin ortak özelliği. Alçak gönüllük ve tevazu erdemlerinin zıt kutbu.

Kibir, kendinden başkasını hor ve hakir görmek; ucub ise, kendini beğenmek ve şahsını başkalarından üstün bilmektir. Bu iğrenç huylar, kişinin kalbi ile güzel ahlâk arasına çekilen birer manevi afet perdesidir. "Ha kibrit, ha kibir. İki de yakıcı." diyor İbrahim Tenekeci.

Kibir insanın haddini bilmemesidir. Pişmemiş ham ruhların bir hastalığıdır kibir. Kibir insanın cahilliğini ortaya koyması, sınırlarından haberdar olmaması durumu. Kibir hakikatten habersiz olmaktır. Hangi makamlara gelsek de, hangi payelere ya da maddi değerlere sahip olsak da yaşamlarımızda birer öğrenciyiz. Hakikat ve bilgelik ışığına doğru yapılan yolculuğa koyulan bilinçli insanlar, ruhlarını kaplamaya çalışan kibir gölgesini kendi aydınlıkları ile yakıp geçmelidir. Konfüçyüs: 'Hikmet ile tamamlanmış ilim ve akıl insanı bilgeliliğe götürür, onu kâmil insan olmak yoluna sokar' der.

Nietzsche şöyle diyor: "Kibir ruhu kaplayan deridir." "Kibir, kendinden habersizliktir! Tıpkı güneşten haberi olmayışı gibi buzun." der Mevlana.

Firavunda Musa (as)a şöyle demişti. "Âlemlerin rabbi ne demek." İnsanın kendi varlığı hakkında bilgi sahibi olmamasının sonucu bu. Titanic armatürü Bruce Ismay, Titanic için "Tanrı bile batıramaz" demişti. Bu insanoğlunun tanrıya başkaldırısı, kibrin zirvesi.

Benlik ve büyüklük iddiasının kaynağı, insanın, ilâhî kudret karşısında kibirlenmesidir. Yani büyük bir sahrada bir kum

tanesi bile olmamasına rağmen bu halini unutarak elindeki, Allah'ın ihsan ettiği birtakım emanet imkânlarla aldanmak suretiyle kendisini büyük görmesi, kibirlenmesidir. Kibir ise, hiç şüphesiz insana, onu olduğundan daha güçlü, hünerli ve kabiliyetli gösterir. Oysa mahlukatta ne kadar güç varsa, Cenâb-ı Hakk'ın ihsan ettiği güç değil midir? Nitekim Firavun ve Nemrud'un ilâhlık iddiasına kadar varan kibirleri ve neticede ilâhî intikama sebep olmuştur.

Tevazu ise "Nefsini bilen Rabbini bilir!.." (Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, II, 361) düsturunu öğretir bize. Zira kendi durum ve mevkisini bilen her kul, ona göre hayat sürer, yani Yaratıcısını ve O'nun yüce emirlerini idrak ederek yaşar. Kulluğunu bilir kısaca.

Gönüllerin iman güzellikleri ve ahlâkî faziletlerle tezyin edilebilmesi, ancak "kibir ve ucub"dan temizlenmesiyle mümkündür. Geldiği yeri düşünmeden, gideceği yeri hesaba katmadan, kendisine türlü nimet ve imkânlar bahşeden Allah Teâlâ'nın emirlerine muhalefet ile kibre saplanmak, ne hazin bir gaflet ve ne korkunç bir ahiret sefaletidir. Mütekebbir Kisraları yerin dibine geçiren, zalim Kayserleri helak eden, Firavunlara denizin ortasında acziyetini tattıran kibrin ne kadar kötü bir fiil olduğunu unutmamak gerek.

İnsana yakışan, kibir değil, izzettir. İnsan için, izzette itibar ve şeref vardır, kibirde yoktur. Kibrin insana yasaklanması, ancak 'haddini bilme' olarak açıklanabilir. Ölümlü olduğunu bilen ve ona göre yaşayan insanlara fazlasıyla ihtiyacımız var. Çünkü ölüm, bizi insan olmaya ve kalmaya zorluyor.

OKUNMAYACAK KİTAPLAR

*"...Okumaya önce hangi kitaptan başlanılmalıdır?
Çünkü kitaplar put kırıcı birer İbrahim olduğu kadar put
yapıcı Azer' dir de..."*
NECİP ASIM

Kitap okuma oranı düşse de belli bir kesim için kitap tutkusu hala devam ediyor. Belki kitap okumada kemiyet azalmış olsa bile, keyfiyetin arttığı inkâr edilemez. Çünkü birçok bilinçli kitap okuyucusu, okuduklarını yazıyla kalıcılaştırdı ve geleceğe yeni pencereler açtı. Ancak; kitabın hayatımızdan yavaş yavaş çekilmeye başladığını da itiraf etmek gerekir. Çünkü istatistikler de gösteriyor ki, kitap okuma oranımız çok düşük. Kitap-kahvehane sayısı yan yana geldiğinde hal-i pür melalimiz kendiliğinden ortaya çıkıyor zaten. Ülkemizde her doksan beş kişiye bir kahvehane, her altmışbeş bin kişiye bir kütüphane düşüyor.

Genliğin büyük bir kesiminin ilgi odağı, eğlence, internet, medya, v.s. Bu nedenledir ki, yaşadığımız toplumda yapılan tartışmalar ve oluşturulan gündemler de verimli olmuyor. Okumadaki verimlilik, hiçbir zaman okunan kitap sayfasıyla orantılı değildir. Yani çok kitap okumak, her zaman için faydalı olmayabilir. Bu anlamda Alman düşünür Schopenhauer'ın düşüncelerine katılmamak elde değil: "...okurken bir başka kimse bizim için düşünür: Biz sadece onun zihin sürecini takip etmekle yetiniriz..." Ama toplum olarak, kitap okuma konusunda öyle bir noktaya gelindi ki; kitap okuma yöntemini tartışmak bile lüks oldu. Çünkü yeter ki kitap okunsun, mahiyeti önemli değil, deyivermeye başladık.

Geçmişten tecrübeyle daha verimli okumalar yapabileceğimizi düşündüm. En başta kendimizi yeni bir okumaya tabi tutarak kitabın hayatımızın ortasında yer almasını sağlamalı-

yız. Bütün kitaplar bir kitabı daha iyi anlamak için okunmalı, hayat kitabını, Allahın kitabını. Yoksa okumak için okumak, boşa uğraştır, zaman harcamadır. Zaman bize verilmiş en kıymetli hazinedir, boşa harcamamalı.

Son zamanlarda okumak üzerine söz söyleyenler okumamızı öneriyor fakat neyi okumamız gerektiğini söylemiyor. Öğrencilerimizin yaz tatiline hazırlandığı şu günlerde yazın yapacağımız okuma denemeleri için öneriler sunacağım. Binlerce, milyonlarca eser var. Ben bu kadar eser arasından hangilerini okuyacağımıza dair bir liste vermeyeceğim; fakat hangi tür kitapları okumamamız gerekir onu söyleyeceğim.

- Kişisel gelişim kitaplarından uzak durun. Çünkü bu kitaplar insanı bencilliğe sürükleyen, içi boş kitaplardır. Tamamen piyasa yapmaya yöneliktir.

- Tarihi romanlardan uzak durun. Tarih romanlardan öğrenilmez. Boşa zaman harcamış olursunuz.

- Üzerinde şu kadar baskı yaptı, şu kadar sattı yazan kitapların tarafına asla bakmayın. Sizi bir kandırmacanın içine çekecektir, uyanık olun.

- Sayfa sayısı kabarık set halindeki romanlardan uzak durun. Keçiboynuzu tüketmeye benzer bunları okumak.

- Falan kitabın yazarından diyerek başka bir kitabı referans gösteren kitaplara boşuna para vermeyin.

- Üzerinde “beğenmezsen iade garantisi” gibi ifadeler yazan kitaplar asla beğenilesi kitaplar değildir, paranızı israf etmeyin.

- Yaşı kırkı geçmemiş ve onlarca eser veren “bütün eserleri” ibaresini taşıyan yazarların kitaplarına gülüp geçin.

- İsminde “hızlı”, “hızlandırılmış”, “teknik”, “yöntem”, “beş saatte”, “on günde” kelimeleri olan kitaplar çakmadır, iltifat etmeyin.

- Meşhurları anlatmaya kalkan romanları almayın, okuyun; onun yerine o kişinin kendi eserini okuyun. Mesela Mevlana'yı anlatan roman okumak yerine Mesnevi'sini, Divan-ı Kebiri'ni, Fih-i Mafih'ini okuyun.

- Mütercimi, yayın evi belli olmayan kitaplar çakmadır, asla elinize almayın.

- Popülerleşmiş ve iki ayda bir kitap çıkaran yazarların eserlerinden uzak durun. Artık o kitaplar para kazanma aracıdır. Alet olmayın.

- Akademik kitaplar herkes için yazılan kitaplar değildir, alıcısı ve okuyucusu farklıdır. Özellikle akademik kaygılarla yazılanlardan uzak durun.

Okumak erdem değil okuduğunu anlamak erdemdir. Anlamadan okumaya, anlamsız şeyleri okumaya zaman harcayarak hayatınızı heba etmiş olursunuz. Son olarak Peygamberimizin (sav) bir hadisi şerifini aktaralım:

"Faydasız ilimden Allah'a sığınırım."

KIZIL ELMA

"Tarih nedir?" sualine, 'yer ve zaman bildirerek geçmiş olayları anlatan bir ilim dalı' diye, klasik bir cevap verilebilir. Tarih elbette belirli ilke, yöntem ve araştırmalara dayalı bir bilim dalıdır. Bizi ilgilendiren işin bu tarafı değil.

Tarih bir milletin hafızasıdır? O sebeple, geçmişi iyi okuyup, bugüne ışık tutmamız, geleceğe emin adımlarla ilerlememizi sağlar. Tarih bir ibretler aynasıdır insanlar ve milletler için. Milletler bu aynaya bakıp kendilerini seyrederler. Bu seyir içinde yanlış yanlışları görüp düzeltme imkânı bulurlar. Böylelikle geleceğe daha sağlam ve daha güvenli adımlarla yürüme yeteneği kazanırlar.

Tarihi, bir pusulaya benzeten büyük devlet adamlarımızdan Cevdet Paşa; tarihi bilmeyen bir devlet adamının, pusula okuyamayan bir kaptan kadar tehlikeli olduğunu belirterek, "Her ikisinde de karaya oturmak tehlikesi var." demektedir.

J.J.Rousseu tarihi, "okuyana kendi gözünün görme derecesine göre yol gösteren bir kılavuz." olarak tarif ederken, Ömer Hayyam; "Tarih, kâinatın vicdanıdır." diye, kendi vicdanının sesini dinlemektedir!...

Hüseyin Nihal Atsız; "Bir insanı ayakta tutan hafızası, bir milleti ayakta tutan da tarihidir. "Tarih Şuuru", milletlerin hafızasıdır. Hafıza nasıl, fert olarak insanların en küçükleriyle ihtiyaçlarında bulunmazsa, milletlerin de henüz çocuk sayılabilecek kadar genç yani "kurulmamış" olanlarıyla ihtiyaçlarında yani inkıraza mahkûm olacak kadar çürüyenlerinde bulunmaz." der.

Tarih, geçmişte yaşanmış olaylar manzumesinin toplamı değildir. Tarih, maziyi günümüze, günümüzü de atıye bağlayan bir zincirdir. Bu zincirle toplumlar köklerine bağlanırlar. Mazisinden beslenmeyen toplumların hayat sürmesi muhal. Buna tarih şuuru diyoruz. Tarih şuuru geçmişle gelecek ara-

sındaki bağlantıyı kurar. Bu bağlantı bizim yol haritamızı belirler.

Tarihine, kültürüne, diline, dinine yabancı, kendi ecdadına düşman, toplumların tarih sahnesinden silindiklerine dair çok fazla örnek var. Şuur, bir kimlik duygusudur, yaşadığı toprağa aidiyet hissidir. Bir toprağı vatan belirleme ameliyesidir. Mithat Cemal Kuntay'ın mısralarındaki gibi:

Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır

Toprak, eğer uğrunda ölen varsa vatandır.

Kâzım Karabekir Paşa'nın dediğı gibi: "Bir çınar için toprak altındaki kökleri ne ise -ve bu kökler kurudukça çınar nasıl kurumaya başlarsa- bir millet için de tarih odur. Tarihini bilen millet, kökü sağlam çınar gibidir. Zamanla eski âdet ve ananesini, yaşayış tarzını unutan, tarihini bilmeyen, ecdadının neler yapmış olduğundan haberi olmayan bir millet, kendini ayakta tutan köklerinden birkaçını kurutmuş demektir. Tarih okuyarak onu sulamak lâzımdır."

Gençlerimize ümit vermeliyiz, umut aşılmalıyız. Malazgirt'i, Plevne'yi Niğbolu'yu, Kosova'yı, Sakarya'yı öğretmedikçe, Çanakkale'yle, Sakarya ile ümitlendirmedikçe büyük hamleler yapma cesaretini veremeyiz. Mevlana'yı, Sait Halim Paşa'yı, Mehmet Akif'i, Namık Kemal'i okutmadıkça tarih şuuru veremeyiz.

Öncelikle kendimiz olmayı başarmak ve gençlerimize özgüven aşılama başarısının anahtarı. Bunun içinde kendimiz olarak kalmalıyız. Kendimiz olarak kalabilmenin ön koşulu da kendi değerlerimiz üzerinde yükselmemizdir.

İMAJ HER ŞEY

Eskiden zarfın içindeki 'şey'e mazruf denilirdi. Yani zarflanmış olan. Ve bir şeyin zarflanmış olması bir değer olduğu anlamına gelirdi. Kısaca zarflar değer taşırdı. Zarfın değeri mazrufla ölçülürdü. Zarfın içindekinin taşıma ücretini simgeleyen pul ise zarfın dışına yapıştırılırdı. Hiçbir eşyanın taşıma ücreti kendi ücretini geçmezdi doğal olarak. Eğer pulun değeri mazrufun değerinden fazla ise bu işte bir yanlışlığın olduğu kabul edilir.

Günümüzde "imaj her şey" olarak lanse ediliyor. Artık görünür olmayan tarafımızı da görünür kılarak tatmin olmaya çalışıyoruz. Kısaca söylemek istediğim; mazrufun bir mahremiyetinin kalmadığı, mahremiyeti olmayanın da değer ifade etmediği... Zarf işlevini yitirmiş bir halde. Zarfın da, mazrufun da değerini pul belirliyor; yani etiket.

İmaj dünyasında yaşıyoruz. Her şey etiket olarak değer buluyor. 'Pul' kelimesi Türkçemizde bir değersizliği ifade etmek için kullanılırken artık bütün değerleri pula yükleyen bir anlayışın kuşatması altındayız. Pul işlevi gören etiket unsurları artık popüler.

İnsan onurlu bir varlık. Yaratıcımız insanı yaratırken ona ruhundan nefha üfürmüştür. İnsan onurunu Şeref, haysiyet, itibar, izzet, saygınlık gibi kelimelerle de ifade edebiliriz. İnsana verilen akıl ve kalp insan onurunun kaynağıdır. İmaj olarak kabul ettiğimiz şey ise insan onurunu zedeleyen bir davranış.

Her şeyin tepetaklak edildiği bir görüntü dünyası karşımızdaki. Değerler skalası yer değiştirmiş. Allahu Teâlâ aklımızı başımıza, başımızı da vücudumuzun en üst noktasına yerleştirmiş. Değerli olanın yerini üst kısım olarak belirlemiş. Diğer unsurları da sırayla (ala meratib) yerleştirmiş. Değerler dün-

yamızı tepetaklak hale getirenler insanı amuda kaldırma çabasındadır. Bu konuda başarılı olduklarını söyleyebiliriz.

Değerler dünyamızda değer atfettiğimiz şeylerin çağdaş insanın değerler skalasında ya yeri yok, ya da çok aşağılarda. Çalışkanlık, dürüstlük, helal kazanmak, vefa, sorumluluk, doğruluk birer değerdi; şimdilerde birer uyuz it muamelesi görüyorlar.

Sözünde durmak, borcuna sadık olmak, tevazu gibi hasletler birer değerdi; şimdilerde yalan söylemek, aldatmak, borcunu geciktirmek, vefasızlık, sorumsuzluk değer olarak gösterilmeye çalışılıyor. Bu tür aymazlıkların adı da uyanıklık olarak lanse ediliyor.

Bütün peygamberlerin gönderiliş gayesi insana onuru hatırlatmaktır. İman olmasa da Allah'ın özenerek yarattığı bir varlık. Bir diğer ifadeyle insan olarak doğan her insan bu şerefe, bu haysiyete sahiptir. İnsan iman ettiği zaman Allah katında değer ve izzet kazanır. Bu değer onun ruhen yücelmesidir. Bunun dışındaki durumlar sapma halidir ve geçicidir.

Zarf, mazruf ve pul üzerine bir benzetme yapmak istiyorum. Zarf elbise, mazruf vicdan, pul etiket... Elbiseleri vicdanlarından, etiketleri elbiselerinden değerli olan insanların dünyasında değerler sistemi, değerler eğitimi, değerler skalası anlamsızlaşıyor.

Mevlana şöyle diyor:

Nice insanlar gördüm, üzerinde elbise yok

Nice elbiseler gördüm, içinde insan yok

EYLEM VE SÖYLEM

Kamil Müslümanlar, Allah dostları, hakiki mü'minler yaşayan İslamlardır. Onlara bakan onlarda İslam'ı görür. Yaşanan İslamın dışımızdan içimize sirayet etmediğini esefle belirtmeliyim.

Halk tabakası müşahhas (somut) örneklerden çok etkilenir ve ders alır. Onun için kal (söz) önemli değil hal (eylem) önemlidir denilmiştir. Kişinin yapmadığı bir eylemi başkasına tavsiye etmesinin karşındaki muhataba hiçbir etkisi olmayacaktır.

Söz, sohbet yoluyla eğitmek, halka edep ve terbiye kazandırmak bizim gelenek kodlarımızda mevcut. Ancak sözde kalan İslam, kişiye kemâlât kazandırmaz. Uygulama alanına taşınmayan İslam kuru bir iddiadan ibarettir.

Din sadece kuru nazariyeden ibaret değildir. Din imanla birlikte eylem bütünlüğünü öngörür. Din "yaşanan" bir şeydir. Hristiyanlığa benzeterek vicdanlara hapsedmeye çalıştığımız İslam bizi terakki ettiremez. Başkasına ise asla faydamız olmaz. "İnsanların hayırlısı, insanlara faydalı olandır." Buyuruyor Allahın elçisi.

İslam'ı yaşayarak tebliğ eden Müslümanların etkisi yüzlerce sohbetten, vaazdan daha etkilidir. Eskiden din görevlilerine hademe-i hayrat deniliyordu. Din görevlisi renksiz, donuk, ucuz bir söz. Hademe-i hayrat, hayırlara hizmet edenler demek. Hademe-i hayrat olmak için İslam'ı yaşamak yeterli. Çünkü eylemlerin verdiği mesaj daha etkilidir. Mutlaka insanlara vaz ü nasihatla bulunmaya gerek yok.

İslam'ı içselleştiren insanların sohbetleri dinleyenleri cezbeder, asla yormaz, bıktırmaz, ruhlarda huzur meydana getirir. Gönüllere ferahlık verir. Ancak bu şekilde İslam'ın yaşanması yüzlerce sohbetten daha etkilidir, kanaatindeyim.

Zamanımızda faydalı kitap okuma, bu kıraatten bilgilenme alışkanlığı maalesef azaldı. Daha çok medyanın şekillendirdiği bir nesille karşı karşıyayız. İnsanlarımızı, bilhassa gençlerimizi faydalı sohbetlerle yetiştirmeye zaman bulamıyoruz. Günlük hengâme içerisinde çocuklarımızı, gençlerimizi kaybediyoruz. Aslında geleceğimizi kaybediyoruz. Vatan, erdem, yardım, şehitlik gibi mefhumların uzağına düştü gençlerimiz.

Faydalı, rahmanî, hoş bir sohbet hayat kurtarabilir, devamlı uyuyanları uyandırabilir. Nasihatimizi bu yüzden esirgememeliyiz. Kötü alışkanlıklardan, uyuşturucudan, yalandan, hileden kurtardığımız her insan geleceğimizi inşa edecek sağlam bireyler olacaktır. Ancak nasihatten çok söylediklerimizle amil olmaktır esas.

Gelecek binasına bir tuğla da biz koyalım. Bir güzel fiil, bir tatlı söz, bir nasihat... Geleceğimizin güzel olmasını istiyorsak gençlere örnek olmak hepsinden daha önemlidir.

Son olarak şu rivayeti aktaralım:

- Hz. Âişe'ye

-“Bana Rasûlullahın ahlâkından haber ver!” dedim. Hz. Âişe

-“Sen Kur'an okumuyor musun?” dedi.

-“Evet, okuyorum” dedim. Hz. Âişe

-“İşte onun ahlâkı Kur'an'dır” dedi. (Bidaye, VI/35 (Müslim, Sa'd b. Hişam'dan).

NİYETİMİZ HALİS

Din ile kültür arasında bariz bir şekilde farklılıklar vardır. İslam, Allah tarafından gönderilmiş bir dinin adıdır. İslam kültüründen söz edilebilir mi? Dinin kuralları hayatımızın her anını kuşatması böyle isimlendirilebilir mi? Bu sorulara cevap verdiğimiz zaman konuyu kavramış oluruz.

Müslümanlığın her ülkede birbirinden farklı pratiklerle hayata geçirilmiş olduğu gerçeğinin de göz ardı edilmemesi gerekir. Doğrudur. İslâm'ın gerek mezhep farklılıkları gerekse örfi uygulamalar neticesinde farklılıklar var. Meselâ, İran'daki uygulanmayla Tunus'daki ya da Türkiye'deki uygulama arasında benzerlikler bulunmayabilir. Kültür kelimesinin muhtevası İslam'ın bir kültür olmadığı sonucuna götürür bizi. Ancak İslam medeniyet üreten bir dindir, bunu unutmamak gerekir. Kültürler daha çok millî, medeniyetler evrenseldir. İslam bir medeniyet dinidir.

Aslında insanlar örflerini kültür kategorisinde değerlendirerek bunu İslam'la aynileştirmeye kalkıyorlar. Örfün İslam hukukundaki sıralaması göz önünde bulundurulursa örflerimizi İslam gibi görmenin yanlışlığını da anlamış oluruz.

Evimiz İslam'a uygun değil, ama müslümanız,
Giyinişimiz İslam'a uygun değil, ama müslümanız,
Kazancımız İslam'a uygun değil, ama müslümanız,
Alış verişimiz İslam'a uygun değil, ama müslümanız,
Akitlerimiz, düşünlerimiz, caddelerimiz...
Sohbetlerimiz, fikirlerimiz...

En sonunda bütün evrelerinin İslam'a uygun olmadığı bir hayat yaşıyor ve niyetimizin halis olmasından dem vuruyoruz. İslam kendi pratiğinin yaşanmasıyla kendini var olmuş kabul ediyor. "Kitabın bir kısmına inanıp, bir kısmını inkar mı ediyorsunuz? Aranızda böyle yapanın cezası ancak dünya haya-

tında rezil olmaktır. Ahiret gününde de azabın en şiddetlisine onlar uğratılırlar. Allah yaptıklarınızdan gafil değildir.” (Bakara, 85)

Niyet İslam’da çok önemlidir. Sabahtan akşama kadar aç duran insanla, oruç tutan insanın arasındaki farkı belirleyen niyettir. Bir fiili ibadete çeviren niyettir elbette. “Ameller niyetlere göredir.”

Ancak İslam dışı bir hayatı niyetle açıklayamayız. İbadet yapmayacaksınız, niyetim halis diyeceksiniz, günah işleyeceksiniz, niyetim halis diyeceksiniz. Buradaki niyet bir niyetsizliğin dışı vurumu.

Farzın yerine getirilmesi mecburidir; yapmaya niyet etmek değil.

İslam’ın, batıdaki Hıristiyan anlayışında olduğu gibi bir kültür olarak, bir aksesuar olarak benimsenmesi gitgide yaygınlaşıyor. İslam bir yaşam modelinin adıdır; niyetlerin değil. İslam bir hayat dinidir, vicdan dini değil.

Kültürel İslam derken kastettiğimiz; halkın çoğunluğunu müslümanların oluşturduğu toplumlarda doğmuş ve yetişmiş olan insanların, kişiliklerini oluşturan unsurlarda, kültürel anlamda müslümanlığa ait izler taşıması ve İslam’ın hiçbir gereğini yerine getirmediği halde kendisini dört dörtlük Müslüman olarak görmesidir.

“Ey iman edenler! Allah’tan, O’na yaraşır şekilde korkun ve ancak müslümanlar olarak can verin.” (Ali İmran, 102)

Son olarak şunu söyleyelim:

Cehennemın yolları iyi niyet taşlarıyla döşenmiştir.

KÜLTÜR FIRTINASI

Osmanlının yıkılışı bizim düşünce yapımızda bir dönüm noktasıdır. Batı karşısında yenilgiyi bilinçaltında kabullendik. Batının teknolojik başarısı janjanlı paketlerle bize medeniyet başarısı olarak empoze edildi.

Bir ülkeye yapılabilecek en büyük kötülük, vatandaşlarına aşağılık duygusunu aşılaktır. Böylece o ülke insanların zihninde, kendi kültürünün, ana dilinin, yaşam biçiminin işe yaramaz olduğu fikri yerleşir ve dünyanın başka havzalarındaki kültürleri taklit etmeye başlarlar. Bir ülkenin moral ve motivasyonunu yok etmenin en etkili yolu budur. Ne silahla başarabilirsiniz bunu, ne ordularla.

Seyrettiğimiz her film, her dizi, okuduğumuz her haber, her reklâm bu temel fikri işliyor. Gençlerin bilinçaltına senin, müziğin, giyim tarzın, kültürün, hatta dinin işe yaramaz. Yaşam biçimin yanlış. Sen ancak bir batılı gibi olur, onlar gibi davranır, Hristiyan gibi hareket eder, onlar gibi giyinirsen bir değer ifade edersin. Bunlar olmadan bir "hiç"sin duygusu yerleştiriliyor. Medya vasıtasıyla bu duygular beynimizin içine boca ediliyor.

Dünyanın en güzel dillerinden birisi olan Türkçe, içine abur cubur İngilizce kelimelerin doldurulduğu argo bir anlaşıma dili haline geldi. Şu anda bir Türk genci için marifet Türk gibi görünmemek. Amerikalıya, hadi o da olmazsa İtalyan'a, İspanyol'a benzemek. Hatta batıda gayri ahlaki gruplara benzemek, onların düşüncelerine yansıtan tişörtlerde ne yazdığını bilmeden giymek. Vel hasıl kendine yabancılaşmak; işte bir ülke böyle çökerilir.

Kulağına küpe takmayan, saçlarını jöleleyip yukarı dikmeyen genci kimse beğenmiyor, burnunda hızması, pazusunda dövmesi olmayana kimse iltifat etmiyormuş gibi bir algı oluşturuluyor.

Desem ki, "Bu dünyada babasından, dedesinden utanan başka bir millet var mıdır, dedesinin yazdıklarını okuyamayan başka bir millet var mıdır? Büyük ihtimalle bu sorunun cevabı olum-

suzdur. Nasıl bir millet bu hale getirildi? Beyinlere aşağılık duygusu empoze edilerek.

Gelişmiş ve gelişmemiş ülkeler arasındaki fark ülkelerin yaşı değildir. Mesela, Hindistan ve Mısır gibi ülkelerin ikibin yıldan fazla geçmişi olmasına rağmen fakirdirler. Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi 150 sene önce isimleri bilinmeyen ülkeler hatta daha ikinci dünya savaşından sonra kurulan İsrail gelişmiş ülkelerdir.

Doğal kaynakların var olup olmaması da zengin ülke fakir ülke arasındaki farkı belirleyici bir etken değildir. Japonya ufaklık bir adaya sıkışmış, %80 arazisi tarıma ve hayvancılığa uygun olmayan bir ülkedir ama aynı zamanda dünyanın gelişmiş ekonomileri arasındadır. Ülke dev bir bir yüzer fabrika gibi dünyadan ham madde ithal eder, sonra da bütün dünyaya ürün ihraç eder.

Diğer bir örnek, kakao yetiştiremeyen ancak dünyanın en kaliteli çikolatasını üreten İsviçre'dir. 4 ay kadar kısa süren yaz döneminde toprağı da ekerler, hayvancılık da yaparlar. Bu yetersizlikte ürettikleri süt ürünleri en iyi kalitededir. Bu ufak ülke yansıttığı güvenli, düzenli ve çalışkan ülke imajı sayesinde dünyanın para kasası olmayı da başarmıştır.

Gelişmiş ve fakir ülkelerin yöneticilerini birbirleriyle karşılaştırdığınızda fiziksel olarak aralarında önemli bir fark bulamazsınız; fark, uzun yıllardır kültür ve eğitim yolu ile kafalarımıza işlenen değişik bakış açısidir. Kalkınmış ülke insanların davranışlarını incelediğimizde, şu prensiplere inandıklarını görürüz.

Dürüstlük, sorumluluk, kanun ve kurallara saygı, başkalarının hakkına saygı, çalışkanlık, tasarruf ve yatırıma inanç, irade, dakiklik... Biz, doğal kaynaklarımız olmadığı için değil, yeraltı zenginliklerimiz olmadığı için değil; biz, doğru bakış açısına sahip olmadığımız için gelişmedik.

TOLSTOY VE İNSANIN SERÜVENİ

Tolstoy'un "İtirafırlarım" isimli kitabını okuyunca insanın serüveniyle ilgili düşüncelerinin nasıl bir ömür boyu kendisini meşgul ettiğini düşündüm. İnsanın hakikati bulması bir ömür boyu devam etmemeli. Hakikati erken dönemde bulup, ömrün kalan kısmını hakikat üzere yaşamak aklın gereği. Bu dünya geçici. Burada olan her şey fani. Dünyanın ve eşyanın faniliğini bilen insan hayatın kurgusunu bunun üzerine yapar. Geçici olana bel bağlamaz ve gönül vermez.

Eşyanın dünyası, yalnızca mülk âlemdir: O yüzden her şey e mâlik olmak, insanı Firavunlaştırır. Karun gibi her şeye sahip olmak ister, melikleşir. Melikleşmek şirkin adıdır. Hâlbuki insanın hedefi menzile varmaktır. Menzil insanı kâmil menzildir. Oraya ulaşan insan meleklerden üstün hale gelmiştir. Melikleşen insan melekleşmekten ürker. Malik olduğu her şeyin elinden uçup gideceği vehmiyle hareket eder. "O gün onlar meydana çıkarlar; onların hiçbir şeyi Allah'a gizli kalmaz. 'Bugün hükümlanlık kimindir?' denir; hepsi: 'Gücü herşeye yeten tek Allah'ındır' derler." (Mümin, 16)

Aslında doğru hareket tarzı mülk âleminin sunduğu imkânlardan yararlanarak melekût âlemine doğru yol almaktır. İşte bu rota insanın kurtuluşunu, ardından oluşan medeniyet tasavvuruyla da insanlığın kurtuluşunu sağlar. Kamil insan, özü hikmet olduğu için, hakikatin izini sürer. Her işini hikmetle görür. Çünkü yitiği odur, zaten hayat dediğimiz şey yitiğimizi arama ameliyesinden başka bir şey değildir.

İnsanı kâmil olmanın yolu peygamberler tarafından gösterilir. Peygamberler, Rahman'ın rahmet elçileri olarak, insanlığa hakikatin rehberliğini yaparlar. Peygamberler insanı diriltten ve hayata ruh üfleyen, dünyaya ve eşyaya anlam katan bir hakikat şarkısı bestelerler.

İnsanı kâmil yolunda atılan adımlar nebevî şuurla buluşma seanslarıdır. Hak ve hakikatle yoğrulan insan yitiğini bulmak ve

hedefe kazasız ulaşmak derdindedir. Ne zaman ki, insan melekleşmek yerine melikleşmeyi tercih etti; nebevî soluk üstümüzden çekildi. İşte böylece biz hakikatin düz yollarından saparak dalaletin patikalarında kendimizi kaybettik.

İnsanın yeniden insanca bir hayata kavuşabilmesi için, insanlığı hakikatin düzlüklerine ulaştırabilmesi için ta derinden nebevî rahmet, adalet ve hakikatin sesine kulak kesilmeye ihtiyacı var. Melekleşme yoluna girmeye ihtiyacı var.

İnsanlığı diriltecek nefesi İsa budur işte. Yoksa çok daha Mehdi bekleyeceğimizi söyleyebilirim. Herkes kendisinin mehdisi olarak hareket edip, başkalarını melekleşmek iklimine çekmeyi dert edindiği gün meseleler hallolacaktır.

Kendimizden başlamalıyız, sonra yakınlarımızdan... İnsanları kendimize değil hakikate ve hikmete davet etmeliyiz. Kendine gelen insan hakikati bulmak konusunda acemi tavır sergileyemez.

Bu gün makama, mevkiye, paraya, pula, her şeye sahip olmak istemekle bir melikleşme sendromu yaşıyoruz. Her şeye sahip olarak daha rahat mesafe katedeceğimizi düşünüyoruz. Sahip olduklarımızın yolculukta bize ağırlık yaptığının farkında değiliz.

Bir İslam âliminin dediği gibi: İnsan için eşya gemi için su gibidir. Suyun fazla olması geminin daha rahat yüzmesi içindir. Su geminin içine dolarsa felaket başlamış demektir.

Melikleşmek ve melekleşmek derken bu ince çizgiyi iyi kavramak gerektiğini düşünüyorum. Seküler dünyada melikleşmenin daha kolay olduğunu ve çeldiricilerle dolu bir yola bizi davet ettiğini, melekleşmenin ise irade gerektirdiğini hatırlatmaya gerek yok sanırım.

Dünya fani, ölüm ani. Dünya kulağımıza melikleşmeyi fısıldarken, ölüm sessiz bir şekilde melekleşmenin kurtuluş olduğunu haykırıyor. Seçim insana kalıyor. Çünkü insan seçebilen bir varlıktır.

KAPİTALİZMİN KULLARI

Kapitalizmin tarifini genişçe açıklamak mümkün. Konuyu basitçe anlatacak olursak, her şeyin değerinin para ile ölçüldüğü sistem olarak tanımlayabiliriz. Başrolde para olunca kapitalizm her zaman için apolitik insan modelini sever. Kapitalizmin bir ülkedeki en büyük faaliyeti düşünceden uzak kitleler yetiştirmektir. Halk "komformist" bir hale bürünmelidir. Kapitalizm elinde bulunan medya araçları aracılığı ile bu tür hayat tarzını kitlelere empoze eder.

Günümüzde egemen fikirleri, ideolojileri kapitalizmin ön ayağını oluşturan medya yönlendirmektedir. Bu yüzden batı sermayesi bilinçsiz bir toplum öngörüsünü medyayı iyi kullanarak gerçekleştirmektedir. İnsanları bilinçsiz köleler haline getirmek için bütün eforunu sarfeder. Ülkede eğlence, gösteri, yarışma, müzik, izdivaç vs. gibi kültürel yozlaşmanın zirve yaptığı tüm programlara ayrılmış olan süre beyin uyuşturma seansları süresidir. İnsanlar belli ölçüde kazanmayı ve harcamayı; böylece kapitalizmin kucağına kendisini bırakmayı uygun görür.

Dünyada ki ülkelerin birçoğunda insanlar düşünce üretiminde bulunmazlar. Geri kalmış ülkelerde bu oran çok yüksektir. İnsanlar sadece taraf olurlar. Her türlü hak arama pozisyonundan uzaklaştırılmış ve sadece ürettiğinden fazlasını tüketmek için yarış halindedir. Bu şekilde insanların hipnotize edilmesi medya sayesinde. Bugün aydın sınıfının, bürokrat sınıfının bulunduğu büyük bir küme de bu kapitalist düzen içerisinde anlamsızca ve bilinçsizce ekranlara mahkûmdur. İnsanların ekran karşısındaki pasif konumu beyinlerin uyuşturulması için en uygun zemindir.

Batıda bilim siyasallaştırılmış ve batının sermayesine sermaye katmak amaçlı çalışmaktadır. Subliminal mesajlar beynlerimizi alışverişe çoktan kodladı. Bir tüketim çılgınlığı,

alışveriş fetişizmi... Aldığımız madde karşılığında verdiğimiz bir ömürle beraber ruhumuz. Özellikle de ağırlığı Müslüman bir toplum olan Türkiye’de inançlı insanların geldikleri nokta için en vahim noktası.

Aile ve toplum kavramları medya aracılığıyla eritilmekte. Sadece batılı bir burjuvazi ve alt tarafta da ona imrenen ama onun gibi olmak için tüm değerlerinden, inançlarından, kültüründen, içinde bulunduğu sosyal yaşamdan bir anda kopacak ve kimliğini kaybedecek bir halk topluluğu üretilmek istenmiştir ve bunda da başarılı olunmuştur.

Fransız aydını Le Martin, Türkler ile ilgili hazırlamış olduğu kitapta şunları dile getiriyor, özetle: “Batılı güçler aynı geçmişteki Roma, Yunan kültüründeki gibi istila ettikleri toplumdaki tüm yerel kültürün, yaşamın, kültürün, edebiyatın, medeniyetin, örflerin üzerinde eritme operasyonuna giderler ve halkı bir anda silahla değil benliksizleştirme ile birlikte yok ederler ve sonra orayı talan ederler.” İşte bugün bizim yaşadıklarımız bundan, ibarettir. Batı bizim benliğimizi söküp almaktadır. Kimliksiz bir halkın sömürgeleştirilmesi de bir o kadar kolaydır.

Medya bizi tüketim ekonomisinin köleleri yapmayı başardığında bu ülkede sadece sermayeye, burjuvaziye, aristokrat elitlere hizmet etmeye devam edeceğiz. Tüketim çılgınlığına ses çıkartamayan bir toplum egemenliğini başkalarına teslim etmeyi peşinen kabul etmiştir.

Kapitalizm size sürekli olarak ihtiyaçlar çıkaracaktır. Bu yaşam tarzı normalleştikçe işler hiçte yolunda gitmeyecek, görünmeyen, zincirler, bukağılar artarak devam edecektir.

BATI'K OYUNLARI

Batı uygarlığının, dolayısıyla modernleşme/sekülerleşme biçimlerinin, insanın "özgürleşme" çabası olduğu yönünde - oldukça yaygın- bir yanılgı var. Batı düşüncesi insanı madde- nin, makinelerin kölesi yapmıştır. Özgür olduğu zannı batı insanının rahat hareket etmesini sağlamakta; oysa bu, büyük bir yanılsama.

Bu gün batı dünyasında insanların özgürlüğünün elinden alındığını dile getiren düşünürler var. Ancak bu insanların sesi makine gürültüleri arasında, medyanın çok sesliliği arasında kaybolup gitmektedir. Hatta bu şekilde düşünen insanların bilinçli bir şekilde itibarsızlaştırılması söz konusu.

Seyyid Hüseyin Nasr'ın şöyle bir tespiti var, diyor ki: "Modern uygarlık eleştirici bir zihin ve nesnel bir eleştiri gücü geliştirmiş olmaktan gurur duyuyor, oysa gerçekte aslî anlamıyla bilinen uygarlıklar arasında Batı uygarlığı eleştiri gücü en az olanıdır; çünkü kendi yapıp etmelerini eleştirecek ve yargılayacak nesnel ölçütlere sahip değildir." William McNeill, Avrupa Tarihinin Oluşumu isimli kitabında, Avrupa tarihinin "özgürlükler tarihi" olduğu fikrinin, "icat edilmiş bir efsane" olduğunu söyler ve bu gerçeği, çeşitli açılardan tartışarak bütün boyutlarıyla gözler önüne serer.

Tanrı kavramının yerine ilerleme kavramının ikame edilmesi batı insanını modernizmin mahkumu haline getirmiştir. Burada asıl ıskalanan insanın mutluluğudur. İlerlemiş toplumların mutlu toplumlar olduğunu iddia edemeyiz. Batı, maddi uygarlığın daha önce hiç görülmedik bir biçimde gelişmesine neden olmakla birlikte büyük insani ve çevresel ızdıraplara yol açmıştır. Uygarlığın ürettiği silahlar bu gün dünyada mazlumların gözyaşı dökmesinin tek sebebidir. endüstriyel gelişimin zehirlediği tabiat, su kaynakları, hava, emek sömürsü,

yer altı zenginliklerinin yağmalanması modern batının karanlık yüzünü oluşturmaktadır.

Batı felsefesinin sömürülen insanlar tarafından algılanması, batıda ortaya atılan özgürlük, eşitlik, demokrasi gibi kavramların birer aldatmaca olduğu batı değerleri olarak bilinen ya da iddia edilen söylemlerin sadece batılılar için geçerli olduğunun farkına varıldı. Kısaca batı zihniyetinin iki yüzlü tavrı gün ışığına çıktı.

Batı zihin, nihai çöküşün önüne geçmek için, küreselleşme diye yeni bir din icat etti: görünüşte hiçbir dinin, felsefenin, gücün doğrudan düşman olarak konumlandırılmaması; yapılacak mücadelenin dolaylı yollarla, ayartıcı şekillerde sürdürülmesidir. Karşılarına çıkacak her türlü gücün -ki bu İslam'dan başkası değil- bir şekilde direnç noktalarının kırılması ve böylelikle küresel sisteme entegre edilerek itiraz imkânlarının yok edilmesi ana düşüncedir. Müslümanlar arasında ortaya çıkan radikal örgütler bu gaye için batı tarafından kurulup desteklenmektedir.

Freudun tespitleri çok önemlidir: "Uygarlığın eğitimli insanlardan ve beyin emekçilerinden kopması için bir nedeni yoktur. Bu insanlarda uygar davranışa yönelik dini güdüler gürültü patırtı çıkarmadan yerini laik güdülere bırakacaktır. Ama uygarlığa düşman olmak için her türlü nedene sahip olan eğitimsiz, baskı altındaki büyük kitlelerde durum farklıdır... Dolayısıyla ya bu tehlikeli kitlelerin acımasızca baskı altında ve entelektüel uyanıktan özenle uzak tutulması ya da uygarlıkla din arasındaki ilişkide köklü bir değişiklik yapılması gerekir."

Tüketim toplumlarına dönüşen Batı-dışı toplumların hızla ve hazla sömürülmeleri son aşamadır. Batı dışındaki medeniyet havzalarının toplumları ne kadar çok tüketim toplumlarına dönüşürlerse, o kadar fazla köleleşecekler ve medeniyet iddialarını da yitireceklerdir.

DUALARIMIZ DEĞİŞSİN

Biz eskiden kanaat toplumu idik. Şimdilerde ise kanaat kelimesi uzağıımıza düştü. Satın alma fetişizmi. Taksitle ya... Kredi kartımız da var. Hem de puan veriyorlar. Evdeki televizyonun bir üst modeli çıkınca hemen mağazada alıyoruz soluğu. Cep telefonunun yeni modelini aramak için fellik fellik internet sitelerinde dolaşıyoruz.

Hiçbir ilâhi emir insanı mahrum etmek için değildir. Aksine dünya ve ahiret saadetine erdirmek içindir. Zaten Allahu Teâlâ dünyayı da ahireti de insan için yaratmış; âlemi insanın hizmetine vermiştir. İnsanın gıdası, giysisi, barınması, bilimum ihtiyaçları karşılansın diye âlemi yaratan O'dur. Yarattığı nizamla da, ihtiyaçların her zaman karşılanır olmasını sağlamıştır.

Rabbimizin insana lütfu da yalnızca dünya nimetlerinden ibaret değildir. O'nun vaad ettiğinin yanında dünyada olanların kıymeti pek küçüktür. Fakat küçük büyük her nimet şükredilmeyi, gönülden bir teşekkürü hak eder.

Kanaatkârlık İslâmî ve ahlakî bir erdem olup, yüce dinimiz İslâm kanaati ve kanaatkârlığı övmüş; hırs, tamah ve açgözlülüğü ise yasaklamıştır. Yeryüzünde bütün ızdıraplar, aza kanaat etmemekten doğar. Kanaat demek, ihtiyacından fazla kalan kazancını bir yere yığmayıp, İslamiyet'in emrettiği hayırlı yerlere vermek; fakirlere, kimsesizlere, hastalara; cihad edenlere yardım etmek demektir.

Modern devirlerde yaşayan insan ihtiyaçlarının sınırsız olduğuna inandırılmıştır. Daha doğrusu kapitalist anlayış tarafından ayartılmıştır. Bu sebeple modern dünyada yaşayan insanın eline ne kadar para geçerse geçsin kendisi için harcayacaktır. "İhtiyaçtan fazla" diye bir kavram onun lügatinde yoktur.

Cenab-ı Mevlâmız: “Allah’ın, kulları için yarattığı süsü ve temiz rızıkları kim haram kıldı? De ki: Onlar, dünya hayatında, özellikle kıyamet gününde müminlerindir.” buyurarak, kanaat anlayışımızın nasıl olması gerektiğini bildirir. Fakat O, dünyanın temiz ve helâl nimetlerinden istifade etmemizi buyurduktan sonra, israf etmememizi emretmiştir. Çünkü israf, haddi aşmak, bir bakıma asi olmaktır.

Belki de modern zamanlarda şöyle dua etmeliyiz:

Allahım, dijital müsriflikten, tüketim yarışının bir ferdi olmaktan aklımı muhafaza et.

“Bütün komşularda var bende neden yok” düşüncesinden kalbimi halas eyle.

Reklamlara inanmaktan ve tüketim çılgınlığının bir parçası olmaktan beni ve bütün ailemi muhafaza eyle.

Bir canavar edasıyla gözlerini ceplerimize dikmiş, vitrinleriyle bizi ayartmaya çalışan AVM’lerden bizleri uzak eyle.

Kredi kartıyla tükettince 'bonus' biriktirmenin kazanç değil kayıp olduğunun izanına ulaşır. Markanın kariyer sayıldığı ortamlardan bizleri sen koru.

Para ile saadetin olacağını düşünen ve sıkıldığında alışveriş yaparak rahatlayan gafillerden bizleri eyleme.

Sanki yedim diyerek biriktirdiği paralarla cami inşa edenlerin kanaatine bizleri de ulaştır. Âmin...

ANILARA SAHİP ÇIKALIM

Çocukluğumda; iki göz bir evimiz vardı. Birde dedemin kaldığı bir oda. Sonradan birkaç ekleme yapıldıysa da mütevazı bir köy evinde geçti çocukluğum.

Hayatın inceliklerini keder ve elemiini öğrendiğim; bana okuma zevki aşılayan dedem, her yemek sonrası ellerini açar Rabbine verdiği nimetler için şükrederdi.

Onun şükrüne değişik vesilelerle tanık idik. Mesela sobanın üstünde kaynayan bir çaydanlık, kızarmış ekmek kokusu. Sebzelerin büyümesi, yağmurun yağması...

Dedem hayatı derinden yaşardı. Derinden yaşamak dediğim şey; eldeki nimetin kıymetini bilmekten gelen ağız tadı, gönül huzuru ve büyüklerin hep anlatacak bir hikâyelerinin olması.

Duygularımızı ifade etme biçimini de aile içinde öğreniyoruz. Ama öğrendiğimizi dile getirme biçimimiz; yaşadığımız muhitin, aldığımız eğitimin ve elbette meşrebimizin ortak izleğinde değişip dönüşüyor.

Sözü getirmek istediğim yer şurası. Biz evimizi bir yuva olarak görür, orada huzur bulurduk. Günümüzün gençleri ve çocukları ailelerinden, mal, mülk biriktirme hikâyesi dinliyor en fazla.

Hayatı şikâyet üzere yaşayıp, maddi durumumuzun başkalarınınkinden daha kötü olduğunu çocuklara anlatırken şükürsüz bir nesli yetiştiriyoruz farkında olmadan. Oysa gençler didaktik bir tonda anlattığımız özel tarihimizin değil, her gün hayat sloganı olarak tekrarladığımız cümlelerimizin etkisinde kalıyor daha ziyade.

Biz şükürümüzü kaybettik, çocuklarımızdan ne bekleyebiliriz. Onlarda bizden gördüğünün daha ötesini istiyor. Daha... Daha denilen şey hayatımızı cehenneme çeviriyor. Daha mo-

delli araba, daha hızlı bilgisayar, daha modern ev eşyaları, daha fonksiyonlu telefon... Bir anaforun içinde kaybolup gidiyoruz.

Eskiden çok şeyimiz yoktu; ama huzurumuz vardı. Mahalle bizim evimizdi. Nohut oda bakla sofalara değil, mahallenin genişliğine kanat çırpın özgürlüğümüz vardı. Bir mahalleyi, bir köyü kucaklayacak gönlümüz. Şimdi lüks hapishanelerde ömür tüketiyoruz.

Şimdilerde toplu konutlar, rezidanslar, yalılar, köşkler, villalar, lüks daireler... Durmadan yenileri yapılıyor. Herkesin kalacak yeri oluyor. Ama hiç birisinde bir yuva sıcaklığı bulamıyoruz. Taşındığımız her evden ve mahalleden anılarımızı terk ederek taşıyoruz.

Galiba hiç kimsenin 'yuva'sı yok. Yuva vatan duygusunun gelişmesi için lüzumludur. Yuva, mesken aidiyeti bizi mahalle, şehir aidiyetine o da vatan aidiyetine götürür. Anılarla bizi kendisine bağlayan zemine vatan diyoruz. Şair şöyle diyor: Toprak, eğer uğrunda ölen varsa vatandır.

Sahillerden, tabiattan vazgeçtik. Anadolu'nun küçük şehirlerinde bile gökyüzünü göremeyeceğiz. Tabiattan uzak yuvasız nesiller aidiyet duygusunu da kaybediyor. Mahallesini kaybeden her şeyini kaybediyor çünkü. İlk başta hafızasını, huzurunu, şükrünü...

'Hafıza' gidince... Kaybettiklerimizi fark etmemiz, idrak etmemiz mümkün olmuyor doğal olarak. Vatan duygusunu kaybedenlerin vatanını kaybetmeleri mukadderdir.

FİRAVUN DAVRANIŞI

"Şüphe yok ki, Firavun yeryüzünde (ülkesinde) büyüklük taslamış ve ora halkını sınıflara ayırmıştı. Onlardan bir kesimi eziyor, oğullarını boğazlıyor, kadınlarını ise sağ bırakıyordu. Şüphesiz o bozgunculardandı. Biz ise, istiyorduk ki yeryüzünde ezilmekte olanlara lütufta bulunalım, onları önderler yapalım ve onları varisler kılalım. Yeryüzünde onları kudret sahibi kılalım ve onların eliyle Firavun'a, Hâmân'a ve ordularına, çekine geldikleri şeyleri gösterelim. (Kasas, 4-6)

...Ve Firavunlar iyi bildikleri şeyi icra ettiler. Öldürmeyi seçtiler. Çünkü onların bundan başka bildikleri bir şey yok. Firavun da öyle yapmıştı, erkekleri öldürüp kızları bırakmıştı. Böyle yaparak saltanatının daim olacağını zannetmişti. Bu sebeple hep öldürdü. Ama zannettiği gibi olmadı. Biz bulunduğumuz konumdan bunu çok iyi görüyoruz. Firavunlar ise görmemekte ve anlamamakta direndiler. Anlamadığı anlamak istemediği, bilmediği, bilmek istemediği o sonla karşılaştı. Kendi eliyle yetiştirdiği, büyüttüğü Musa onun saltanatına da zulmüne de son verdi.

Firavun ve yandaşlarının onca tecrübeye rağmen bildikleri tek şeyden vazgeçemediklerini tekrar gördük. Adeviyye'de hortlayan Firavun ve yandaş dünya yine öldürdü, bilmek istemedikleri o sonu unutarak. Binlerce şehit ve yaralı. Kadın çocuk demeden öldürdüler. Halkının üzerine ölüm kusan bir ordu. Bir batılı yazar şöyle demişti: "İslam ülkeleri kendi ordularının işgali altındadır. Mısırda bu söz doğrulandı. Adeviyyede olanlar, onursuzca yaşamaktansa onurluca ölmeyi tercih ettiler.

Hız. Ömer: "Dicle kenarında kaparsa bir kurt koyunu/ Gelir de adli ilahi Ömer'den sorar onu" diyerek müslümanın örnek davranışını gösterdi. Bizim Mısırda ne ilgimiz var diyenlere

söylenecek söz, nerede insan varsa ve zulme uğramışsa orada müslüman olmalıdır.

Maalesef tavrımızı haktan yana değil de güçlüden yana koyuyoruz. Alkış tutuyoruz zalimlere. Zulme rıza gösteriyoruz çoğu zaman. Mazlumların yanında yer almaya cesaret edemiyoruz. Prensiplerimiz yok, duruşumuz yok. Flu bir resim çiziyoruz. Hayatımızın anlamı olacak temel mesnetten, istinatgâhtan yoksunuz.

Batı'nın mısırdaki verdiği sınav çok kötüdür. Müslüman karşıtı olmak için darbeyi desteklemek, militarist görüntü vermek umurlarında bile değil. Biz batının bu ikiyüzlülüğünü her zaman gördük. Artık şunu iyice anladık ki bunların insanlığa kandan gözyaşından başka verecek hiçbir şeyleri yok. Adaletmiş, özgürlükmüş, demokrasiymiş hepsi palavra. Tavrılarını zalimden, hırsızdan, gaddardan, hainden, zorbada, Tiran-dan, Nemruttan, Şeytandan yana koyuyorlar.

Tekrar Musa kıssasına dönecek olursak, Firavunlar Musa'larını kendileri yetiştirirler demiştik. Bugünkü Firavun ve yandaşları da öyle yapıyorlar.

Firavun ve yandaşları anlamak istemese de bu böyledir. Bunu anladıklarında çok geç olacağını bilmelidirler. Tıpkı Firavun anladığında geç olduğu gibi.

"İsrailoğullarını denizden geçirdik. Firavun da, askerleriyle birlikte zulmetmek ve saldırmak üzere, derhal onları takibe koyuldu. Nihayet boğulmak üzere iken, "İsrailoğulları'nın iman ettiğinden başka, hiçbir ilah olmadığına inandım. Ben de Müslümanlardanım" dedi. Şimdi mi? Oysa daha önce isyan etmiş ve bozgunculardan olmuştun." (Yunus, 90–91)

"Ey Rabbimiz, sen onların mallarını silip süpür ve kalplerine darlık ver, çünkü onlar elem dolu azabı görünceye kadar iman etmezler." (Yunus, 88)

KAOSDAN DOĞAN İMKAN

İslam Dünyası'nın içinde bulunduğu durum maalesef kaos olarak ifade edilebilir. Ancak kaos yeni bir çıkışın işaret fişeği olabilir. Bizi umutlandıran İslam dünyasındaki uyanışın hiçte yabana atılacak cinsten olmadığıdır. Batı bu uyanışı "terrorism", "fundamentalism" gibi kelimelerle aktarmaya kalkışsa da bir uyanışın olduğu kesin. Bu durumu manipüle etmek için dünyanın her yerinde yeni stratejiler üretilebilir. Nitekim "Arap Baharı" diye sunulan olaylar böyle bir arkaplana sahip. Son günlerde Türkiye üzerine oynanan oyunlar, Batılı devletlerin Türkiye'ye karşı teröristlere verdiği destek bu açıdan değerlendirilebilir.

Mısır'da yaşanan darbe ve katliamlara Batı'nın ses çıkarmaması, Suriye ve Irak'ta terör örgütlerine ağır silah temin etmeleri demokrasi diye tutturdukları anlayışa kendilerinin de inanmadığını gösteriyor. Aslında dünya kamuoyunda algı oluşturmalarının sebebi İslamın insanlarla buluşmasının önünü kesmek. Dışarıda bırakmak istedikleri İslam.

Sonuçta kendi inandıkları demokrasinin işlevini yitirdiği, siyasal alanın tamamen manipülasyona evrildiği ve ahlaki tüm iddiaların güncel stratejilere kurban gittiği bir kaos ortamı istiyorlar. Teknolojik olarak İslam dünyasının ileri seviyede olmaması Allah'tan başka bir umudunun kalmadığı bir imkanı da içinde saklıyor.

Batı düşüncesinin insanlığa vereceği bir hedef yok. İnsan vicdanına seslenmiyor batının uygarlığı. Sadece insanları sömürmenin kamufle aracı olarak demokrasi denen şeyi dillerinden düşürmüyorlar. Üretilen stratejilerle gerçekliğin önüne çekilen perdeler hem Müslüman ülkelerdeki dindar olamayan kesimlerin hem de batıda arayış içerisinde olup İslamı araştırma safhasında olan kesimlerin İslamla aralarına engel konulmasıyla sonuçlanıyor.

Zulüm, gerçeğin değiştirilmesi, hak olmayanın tahakkukudur. Dualarımızda her zaman besmele ve hamdeleden sonra, "düşmanlık sadece zalimleredir" sözünü tekrarlarız. Hakkın hatırı için haktan yana olmalı değil midir Müslüman? Batının zalim tarafını yüzlerine karşı söyleyecek duruma geldiğimiz için özellikle Türkiye'den hiç hazzetmiyorlar. Bu sebeple canilere, hapis kaçkınlarına, teröristlere en üst seviyede kucak açıyorlar. Bu şekilde Türkiye'den intikam aldıklarını düşünüyorlar.

Gerçekliği sınırlamaya dair her söz, arizîdir, gerçeği örten her şey batıldır. Tevhid, bir ikrardır ve kendimizi bütünlüklü hale getirmek için vardır. Türkçe karşılığı da "birlik"tir tevhidin. Batı karşısında başarılı olabilmek için, insanlar arasında adaletin ve özgürlüğün gerçek anlamda varlık kazanabilmesi için, önce kendimizin parçalılıktan kurtulması gerekir. Medeniyetimizi yeniden üretebilmek siyasal sınırlar, tüm tarihi angajmanlar, tüm tarihsel kimlikler, tüm mezhepsel fetişizmler, ekonomik kaygılardan uzaklaşmamızla mümkün. Düşüncelerimiz pozitivist bir yaklaşımla şekilleniyorsa Müslüman duruşumuzu yeniden sorgulamak durumundayız.

Yeniden medeniyetimizi küllerinden inşa etmenin yolu, bizi belirli bir coğrafyaya hapseden, küçük farklılıkları arkaya iterek genel adalet perspektifinden bakmakla mümkündür. Pozitivist felsefeyle oluşan düşüncelerimiz bazen hakikati yakalamada birer maniadır. Dolayısıyla insani karar verebilmek; islami perspektiften bakmakla mümkündür.

Sözü şöyle bağlamak istiyorum. İslam coğrafyasının içinde bulunduğu kaos durumu bende bir umut ışığının habercisi. Çünkü karanlığın en koyu olduğu demler fecre en yakın demlerdir.

DİLİM DİLİMİZ

Düşüncenin taşıyıcısı dildir. Kültürün taşıyıcısı da dildir ha-keza... Dil Medeniyet inşasında en önemli yapı taşıdır. Dilimizde son bir asırdır meydana gelen yozlaşma millet olma bilincimizi erozyona uğratan en büyük etken.

Milletlerin maddi ve manevi yaşayış düzeyi, dilinin düzen ve yetkinliğiyle doğru orantılıdır. Bir milletin dil gururu, gelişmiş ve kültür, bilim, eğitim, sanat alanlarında kullanılmasıyla sağlanabilir. Dil bilinci vahdeti sağlayan bilinçlerin başında gelir. Bizim bugün için böyle bir bilince sahip olduğumuzu söylemek güçtür.

Atalarının yazdığını okuyamayan nesillerin tarihle olan bağlantıları kesilir. Anadilinin imkânlarını iyice bilmeyen nesiller edebiyat üretemezler. Bu tür toplumların siyasal, kültürel, ekonomik bağımsızlıklarını uzun süre koruyamayacağı tarihi verilerle sabittir. Dillerine özenen milletler kendi bilimsel mefhumlarını, kendi anadillerine uygun biçimde oluşturabilmişlerdir. Bir milletin fertlerinin özellikle okuyan, yazan kesimin başka milletlerin dil yayılmacılığını gönüllü olarak kabul etmesi bir mankurtlaşma sürecidir. Bu tür olaylar tarih boyunca sık gözlenmiş olaylardır. Biz de bugün bunu yaşıyoruz.

Tarih geçmişini değil, geleceği okumamıza yardımcı olursa bir işe yarar. Bunun için tarihin bilinmesine ihtiyaç vardır. Bu ihtiyaç toplumun tamamı için geçerlidir. Yoksa bir takım akademisyenlerin ya da toplumun bir kesiminin bunu bilmesi bir şeyi değiştirmez.

Kültür yayılmacılığının pompaladığı yabancı dil hayranlığının dilimizdeki tahribatını görmezden gelen bir aydın kesimi var. Hatta bunu bilinçli olarak yapan bir kesim. Yetmiş milyon Türk halkına günün yirmi dört saati Türkçe yayın yapan televizyonlarda konuşulanların birçoğunu halk anlamamakta. İşyerleri ve eğlence mekanlarının adları yabancı dilde yazılır-

ken, hiç kimseden tepki görmemesi, belediyelerin bu konularda duyarlı davranmaması milli dil bilincinin yitirildiğini gösteren en açık delil.

Bu gün Anadolu'nun küçük kasabalarında tabelalara bakınız kaç tanesinin yabancı kelimeler olduğu u göreceksiniz. Bu durumun vahametini göstermesi bakımından önemli bir göstergedir.

Küreselleşmenin teknik ve ekonomik hegemonyası kültürel ve dil alanındaki yozlaşmayı beraberinde getirmiştir. İnsanların dil bilinci köreltilmiş, yabancı dil hayranlığı oluşturulmuştur. Yabancı dilde eğitim ve diploma; işyerlerine yabancı sözcüklü adlar vermek moda olmuştur. "Şarküteri" yazan bir dükkân sahibine bunu "domuz eti satılan yer" manasına geldiğini söylediğimde şaşırmıştı.

Velhasıl bütün alanlarda kullanılan Türkçe tanınmaz duruma gelmiştir. Sosyal medya dediğimiz alanda yazılanlara bakınız. Maalesef anlaşılmayacak Afrika kabile dillerine benzeyen bir dil kullanılıyor.

Sanal dünyada yaşananlar derin bir patolojiye işaret eder. Şiiri, muhabbeti ve dili sanal dünyanın dumura uğratmasından, çürütmesinden dolayı gelecek nesillere karşı sorumlu olacağımız için kafamızı ellerimiz arasına alıp ikinci kez düşünmenin zamanıdır.

Para, maddi şeyleri değerlendirmekte kullanılan bir araçtır. Manevi değerlerin parayla değerlendirildiği ortamlarda söylenecek fazla sözün kalmadığı dile getirilebilir. Ancak derunun da irfan ve vicdan kırıntıları kalanlara Cemil Meriç'in kelimeleleriyle seslenmek gerek.

Cemil Meriç öyle diyor: "Kamus, namustur."

KAHT-I RİCAL

Modern zamanlarda insanın iç acıtan yalnızlığı üzerine, modern yaşamın sürükleyip içimize yığdığı çer/çöpün insanda oluşturduğu dereke üzerine kafa yoran ve bizi uyandırmaya çalışan seslerden yoksunuz. Sadece Türkiye’de değil, dünyada da içimizi ferahlatan, insanın varlık yarasına bir merhem sunan sesler, şov dünyasının kalabalığında epey cılızlaştı. Hâlbuki iç dünyamızı aydınlatacak, bir nevi tezyin edecek Mevlana’dan Nizamülmülk’e Batı/doğu ekseni boyunca insanlığa sunacak ufku olan, sürekli yenilenmenin şaşırtan hazzını bize tattıracak nice büyüğümüz var.

Günümüzde de bu tür insanlar mevcut olabilir. İnsani değerlere sahip derinlikli bir altyapı sunan erdemli insanların sesi maalesef modern çağın gürültüleri arasında kaybolup gidiyor. Böylece ahlak ve özgürlük, erdem ve hukuk, değer ve ahlak üzerine kurulu medeniyetimizden tevarüs ettiğimiz irfan mektebinin işlevini kaybetmesi bizi farklı izleklere taşıyor ve aklımızın bizi yönetemez hale geldiğini görüyoruz.

Mevlana’nın pergel misaline bir atıf yaparak şunu tekrar etmem gerekiyor. Bir ayağı kendi değerlerinde; diğer ayağı onun çevresinde olan bir pergel metaforu bizim uzun uzadıya anlatmak istediğimiz düşünceyi özetliyor.

Aydın olmayı bilgiye indirgeyen ve bilimi ilahlaştıran pozitivist bakışla bu pergel metaforunu anlamamıza imkan yok. Allahu Tealanın akılla donatarak yarattığı canlı olan insanın tekamül edip gelişebileceği en temel zemin olan tefekkür vasatının oluşturulması ile medeniyet üretilebilir.

Hikâye şöyledir: Ulu bir çınar ağacının yanında bir kabak filizi boy göstermiş. Bahar ilerledikçe bitki, çınar ağacına sarı-larak yükselmeye başlamış. Yağmurların ve güneşin etkisiyle müthiş bir hızla büyümüş ve neredeyse çınar ağacıyla aynı boya gelmiş. Bir gün dayanamayıp sormuş çınara: "Sen kaç

ayda bu hale geldin ağaç?" "50 yılda" demiş çınar. "50 yılda mı?" "Ben iki aylığım seninle aynı boya geldim bak!" "Doğru" demiş ağaç. Mevsim sonbahara dönünce kabak önce üşümeye sonra yapraklarını dökmeye, soğuklar arttıkça da aşağıya doğru inmeye başlamış. Sormuş endişeyle çınara; "Neler oluyor bana ağaç?" "Ölüyorsun" demiş çınar... "Peki niçin?" diye sormuş kabak. "Benim elli yılda geldiğim yere, sen iki ayda gelmeye çalıştığın için."

Meseleye böyle bakınca, tarih boyunca tecrübeler arşivleyen toplum, milyonlarca insanın sonsuz sayıda bakış, söz ve hayali ile oluşan tefekkür, insanlığın ortak üretimi medeniyet, girift ve zamanın içinde ileriye ve geriye doğru bizleri sarmalayan irfan bizi pişirmemişse münevverden söz açamayız.

Yukarıda sözünü ettiğimiz büyük kültür zemini ile irtibatımızı koparan, düşünüş ve yaşayış olarak köksüz bir varoluşa sürükleyen hatta düşünceye uyuz it muamelesi yapan anlayış, bunun sonucu olarak ufuksuz bir toplum yapısı vücuda getirmiş oldu. Merkeze erdemi koymayan, bunun yerine popüler kaynaklı bilgi, devamında üretim, reklam, tüketim ve diğer modern saçmalıkları koyan bakış açısı ve onun oluşturduğu felsefe, medeniyet kuran değil, günübürlük yaşayan toplumlar derin değil sığ bir dünya önermekte.

Cemil Meriç, Kırk Ambar'ında şöyle der: "*Aydın olmak için önce insan olmak lazım. İnsan, mukaddesi olandır. İnsan hırlaşmaz, konuşur, maruz kalmaz, seçer. Aydın, kendi kafasıyla düşünen, kendi gönlüyle hisseden kişi. Aydını aydın yapan, uyanık bir şuurluk, tetikte bir dikkat ve hakikatin bütününe kucaklamaya çalışan bir tecessüs*"tür.

Bu girdaptan çıkışın tek yolu kendi münevverimizi yetiştirmekten geçiyor elbette.

MÜNEVVER ARIYORUZ

Aydın problemi ya da aydın yabancılaşması tanzimattan beri yaşadığımız en önemli problemlerden biridir. Osmanlı son dönem aydını Batı'yı analiz ederken Osmanlı coğrafyasındaki geri kalmışlığın verdiği eziklikle olaya bakıyorlardı. Bu sebeple iki kültür ya da toplum arasındaki farkı yanlış okudular. Oldukça yüzeysel bir bakış açısıyla batıyı taklit etmekle bütün problemlerin hallolacağı vehmine kapıldılar. Kendi kültür kodlarına dair bilgileri de yüzeysel olan bu rical belirli bir sabiteden yoksundular. Kendi kültürünü anlayamayanların başka kültür ve uygarlıkları anlamaları yeni bir medeniyet tasavvuru geliştirmeleri elbette beklenemezdi.

İnsanın zihniyetini kavramlar belirler. Medeniyet bir anlamda kavramların hayat bulmasından ibaret. Kendi kavramlarına yabancı olan aydınların başka uygarlıkları kavramaları mümkün olmaz. Bu durum aydınımızda seçicilik kabiliyetinin yok olması sonucunu doğurdu. Bu hastalık kendini küçük görmekle başlayan ve hayranlıkla devam eden ve taklide kadar varan bir süreci izledi.

Estetikten çok gösterişin hâkim olduğu, batı kültürü bizim aydınımızı büyülemişti. Batının sömürgeci tarafını göremeden modern kentleşmeyi uygarlık olarak algılayan aydınımız bizim de batıyı taklitte ilerleyeceğimizi düşündü. Olayların görünen kısmının arka planında batının sömürgeci zihniyeti vardı. Coğrafi keşifler sonrasında İspanya, Fransa, İngiltere gibi ülkeler tüccar devletler haline geldi. Gittikleri her coğrafyayı sömürdüler. Gittikleri her yerin zenginliklerini kendi ülkelerine taşıdılar. Görünen ihtişamın arkasında kan, gözyaşı, kölelik ve sömürü bulunuyordu.

Aslında batıdan alacağımız bir medeniyet veya kültür yoktu. Sadece teknolojik gelişmeler, uygarlık diye tanımlayacağımız şeyler. Batı kültürü teknolojiyi putlaştırmıştı. Bizim ay-

dinımız bu durumu fark edemedi. Uygarlık dediğimiz şey eser ve üründen ibaretti. Medeniyet ise inançların beslediği bir ahlak nizamı. Bizler sahip olduğumuz bu hazineyi teknolojik ürünlerle değiştirmeye karar verdik.

Aydınımızın batının tekniğine olan hayranlığı önce sanat ve edebiyata, sonra yaşayış ve düşünceye sıçradı. Müzik bizde manevi bir duygulanma biçimi iken batıda hayattan kaçma eylemi olarak görülüyordu. Bütün değerlerin maddeyle ölçülebileceği bir anlayışları vardı.

Muharref Hıristiyanlık ile Roma ve Yunan'dan intikal eden pagan kültürün Hümanizme dönüşmesi bize "hürriyet, musâvât, adalet" şeklinde ihraç edildi. Ziya Gökalp'in tanımladığı gibi "karşı konulmaz bir medeniyet" telakkisi ile batı uygarlığı kurtarıcı olarak görüldü.

Çocuk bakmayıp, köpek besleyerek bir hayvana köle olan, sokaklardan hayvan pisliği toplamayı ilerencilik kabul eden, evlerinde mutfak bulunmayan batı kültürü nasıl bizim medeniyetimize galebe çalabilirdi. Ancak işin bu vechesini görececek derinlikte aydınımız yoktu. Bu aydın tipine "müstağrip aydın" diyebiliriz. İşte bu aydın tipi günümüze kadar zihin dünyamızı şekillendiren aydın tipidir.

Bu gün de Batı denilince ağız açık kalan, batı kaynaklı her şeye kurtarıcı gibi sarılan, onlarda bir fevkaladelik gören, yeri geldiğinde kendi ülkesini, milletini, medeniyetini yerden yere vuran aydınımız yok değil. Olaylara bir mütefekkir gözüyle bakamayan bu sığ kafalı taşra aydınlarını her yerde görmemiz mümkün.

Münevver mi dediniz? Onu her yerde mumla arıyoruz. Bulanlar haber versin.

KURTARICIMIZ KİM OLACAK

Modern çağ üç kesimi öne çıkartmıştır. Aydınlar, yüksek bürokratlar ve iş dünyasının yöneticileri. Toplumun yönlendirilmesinde bu üç gurubun etkisi en üst seviyededir. Biz düşüncelerimizi aydın üzerinde yoğunlaştıracamız.

Aydın kavramı fikirlerin üretilmesine, iletilmesine ve eleştirilmesine katkıda bulunan dar bir kesimi içine almaktadır. Peki, entelektüel ile aydın kavramları aynı mıdır? Batı basınında "intellectual" kelimesi ile ifade edilen kavram, Türk matbuatına "aydın" kelimesi şeklinde geçmiştir. Eskiden buna "münevver" denilirdi. Tenvir edilmiş, nurlandırılmış, aydınlatılmış, ışıklı.

Günümüzde kullanılan bir kelime var ki münevver kelimesini karşılamaz. Bu kelime entelektüel kelimesidir. Entelektüellerin fikir üreten kişiler olmadıkları, yeni düşünceler ortaya koymaktan çok, duyarlılık uyandırmaya çalıştıkları kabul edilir. Entelektüellerin yani dilimizde aydın olarak karşılanan kimselerin en büyük yanlışı manevi değerleri inkâr ederek kendilerini ifade etmeleridir. Vahye dayalı bilgiyi saf dışı ederek, evren hakkında sağlıklı, mantıklı fikirler üretmek ve varlığı kavramak mümkün değildir.

Merhum Cemil Meriç, Türk aydınından "Türkçe konuşan Fransız" diye bahseder. Çünkü Türk aydını kendi öz kaynaklarından beslenmeyen kökü dışarıda bir zihniyetle yetişmiştir. Aydın dediklerimizin ortaya koydukları düşünceler başka coğrafyalar açısından kabul edilebilir, tatbik edilebilir olsalar bile bu toplumun genetiği ile taban tabana uyumsuzdur. Hatta toplumu aşağılamak, "bidon kafalı", "göbeğini kaşıyan adam" gibi vasıflandırmalarla tahkir etmek alameti farikalarıdır. Aydın olarak isimlendirdiğimiz bu tipleri toplum olarak bu yüzden dışlamamız, bizden biri olarak görmemişiz.

Pozitivist bir anlayışla yetişen Türk aydını genel özellik olarak; kafa karışıklığına sahiptir. Batı uygarlığının gelişmiş olması aydınımızı etkilemiş, teknolojik üstünlüğün erdem olduğu vehmine kapılmışlardır. Hakikatte; olayları, olguları doğru bir şekilde analiz etmemizi mümkün kılan düşünce ve kültürdür. Kendi kültüründen ve tefekkür kodlarından uzaklaşmış aydından bunu bekleyemeyiz.

Rasim Özdenören **"Entelektüalizm, büyük ölçüde soyutlanmaya dayanan tehlikeli bir düşünme tarzı olduğu için, bu düşünme tarzı, insanı bütünü ile kurgusal bir dünyaya ulaştırabilir."** diyerek entelektüelimize bakış açımız konusunda bizleri uyarmaktadır.

İlim fark edilir bir yapıya sahiptir. Ancak ilimle kendini fark edilir kılmak bizdeki entel kelimesiyle karşılanabilir. Kuranı Kerim **"kitap yüklü merkep"** tabirini kullanılmaktadır. Bu tabir ilminin fiillerine bir katkısı olmayan insanlar için kullanılmıştır.

Her şeyden önce insan, gerçek anlamda kendini tanımak zorundadır. Daha farklı bir anlatımla insan haddini bilmelidir. Bu da ancak insanın kendi yerinin farkında olmasıyla sağlanabilir. Kulluk kelimesi yerimizi belirleyen bir anlayışı bize kazandırabilir. Günümüzdeki sıkıntıların temelinde, aklıyla ve bilgisiyle inancını barıştıran gerçek münevverlerin istenilen düzeyde olmayışı vardır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, toplumun en büyük sorunu toplumu yönlendirecek münevver sorunudur. Sorunların çözülebilmesi için ise ilk önce entelektüel sermayeye yatırım yapılmalıdır. Bunun için de düşünceye değer verilmelidir.

Toplumunun genç nüfusunu, günübürlük davranmaktan ve slogancılıktan korumalı, onlara tefekkür ortamı sağlanmalı. Geleceğin liderlerini de oluşacak bu ortamda aramalıdır. Hemşehrimiz Prof.Dr. Necmettin Tozlu bunu "dehanın merkezi" tamlamasıyla ifade ediyor.

ŞAN ŞEREF

Erdem kelimesi günümüzde onur kelimesiyle karşılanıyor. Şeref kelimesi de hemen hemen aynı manada kullanılıyor. Bilinen kelimeler olmalarından dolayı açıklamalarına girmeden direk konuya girmek istiyorum.

Onur herkese doğuştan verilir. Ancak kişi onurunu korur ya da koruyamaz. İnsan olmak başlı başına bir onurdur. Onur, esas olarak, ahlaki karakterlerin değişmezliğine dayanır. Herhangi bir kötü fiil karşı çıkılması gereken bir fiilse hangi şartta olursa olsun buna karşı çıkmak erdemdir. İnsan başkalarına yapılan şeyin kendisine geldiğinde karşısında duruyorsa bunun bir anlam ifade etmediğini, bu karşı duruşun erdem sayılmayacağını söylememiz gerekir.

Bir kötü fiil, zulme karşı durmamak, haksızlıklar karşısında sessiz kalmak insan onurunu zedeleyen davranış biçimidir. Onuruna sahip çıkmak şiddetle çözümlenecek bir durum da değildir. Şiddet fikir bazında yapılan mücadeleyi yetersiz sayıp yerine fiziksel güç kullanmaktır. Bu fiil çeşidi hayvani güdüler içerir. Fiziksel kuvvetlerin öne çıkarılması daha çok hayvanlar dünyasında görülen bir iletişim biçimidir.

Sokrates'e yaptığı tartışmalarda fiziksel saldırılar olur, o bunlara aldırılmaz, kayıtsız davranırdı. Bir defasında kendisine bir tekme atılmış, bunu görünce şaşırana da şöyle cevap vermişti: "Beni bir eşek çifteleseydi, onu dava mı edecektim." (Diog. Laert., II,21)

Onur eğitimle aktarılamaz sadece var olur. Ün ölümlü, erdem ölümsüzdür. Erdem insan için önemli bir sıfat olması hasebiyle herkes kendisine erdem atfeder. Bunu şöyle bir misalle daha anlaşılır hale getirebiliriz. "Denizli'de, şoförlük yapan Cevdet Demirtaş, aldığı milli piyango biletinin üzerine 60 milyonluk biletin rakamlarını yapıştırıp sosyal medyada paylaştı, 2,5 yıldır küs kaynanası bile kendisini arayıp teb-

rik etti." Sahte erdem böyledir maalesef bu tür insanların sayısı günümüzde çoktur.

Bir odadaki termometrenin derecesini yükseltmek için üzerine nefesimizle hohlayarak ısıyı yüksek gösterebiliriz. Ancak odada bulunanlar odanın ortam sıcaklığını anlayamayacak kadar geri zekalı olamazlar. Erdemli olmadığı halde kendisine böyle bir rol biçenlerin durumu böyledir. Günümüzde bu tür algıların oluşturulması elde edilen makamlar üzerinden yapılmaktadır.

Makamların insana bir şey katmadığını, insanların makamlara katkı yapacağını söylememe gerek yok sanırım. Bu tür insanların fiillerinde en göze çarpan özellik yapıp ettiği her şeyde başkalarının ne dediği önemlidir. Şan dediğimiz şeyin geçici olduğunu yukarıda söylemiştik, erdem ise duruşu olan insanlardan ayrılamayan bir sıfat. Şan ve şöhret ise deniz suyuna benzer. Ne kadar çok içilirse o kadar çok su içmek ihtiyacı hissedersiniz. Bu da sonuçta insanın helakidir.

Voltaire'nin söylediği güzel bir söz var: "Sadece iki günümüz var yaşamak için: Bu günleri de aşağılık heriflerin önünde diz çökerek geçirmeye değmez." Maalesef bu tür aşağılıkların bol miktarda bulunduğu bir dünyada yaşıyoruz.

Kendi çıkarları ve menfaatleri uğruna dünyayı yakabilecek insanlar görüyorum, sayıları hiçte azımsanmayacak düzeyde olan bu insanlar, vaatlerle, yalanlarla, parayla, iftirayla ve en kötüsüyse dürüst ve asil görünerek yüzlerinde maskeyle ve bu maskenin örtmeye yetmediği korkunç gerçek yüzleriyle ortalıkta dolaşmaktalar. Kimi zaman makam ve mevkii sahibi olarak, kimi zaman sıradan vatandaş olarak karşımıza çıkmaktalar.

ŞİMDİ REKLAMLAR

Materyalist felsefe insanları ikiye ayırır. Malzeme ve mimar. Malzeme tüketici halk, mimar ise tüketimi yönetenlerdir. Bunlar hayat anlayışında Hedonist, mantıkta pragmatist ve ruhi alanda pesimisttirler. Bunlar kitle üretimi ve kitle tüketimi mantığına dayanan bir hayat savunur. Ucuz iş gücü olan yerde üreteceksin. Üçüncü dünya ülkeleri bunun için biçilmiş kaftandır. Emeği sömürmek oldukça kolaydır ama buna bir kılıf geçirmek gerekir: küreselleşme. Mazlum insanları sömürerek ürettiğin eşyayı özgürce tüketeceksin, işte küreselleşmenin ana mantığı budur. Hâlbuki İslamda emeğe saygı vardır. İşçinin alın teri kurumadan hakkının ödenmesi gerekir.

Küresel sermayenin öncü birliği reklâmcılık şeklinde evlerimizi işgal eder. Sözü ettiğim sektörde sonuna kadar haz var. Bütün hazları sonuna kadar yaşayacaksın, tüketeceksin. Amentüsü tükettiğin kadar insansın şeklinde özetlenebilir. Reklâmcılık, küresel emperyalizmin en büyük misyoneri. Görsel medya üzerinden reklamlarla ihtiyacımız olmayan her şey ihtiyaç olarak bize kabul ettiriliyor.

Maalesef, modern dünyada insanlar, modern medya araçlarının egemenliğindedir. Seyredenlerin duygularını dumura uğratan sığ ve gayri insanileştiren eğlencenin olumsuz etkilerinden öte reklâmların yalancı muhakemeleri ve zekâ seviyesi (ki araştırmalar TV'nin 12 yaş zekâ seviyesine hitap ettiğini söylemektedir) daha da tehlikelidir.

Dilsel sınırları hızla ve kolayca geçebilen, tüm dillerde anında konuşan görüntünün hanelerimizi nasıl istila ettiğini kabul etmek zorundayız. Televizyonun ve diğer medya araçlarının sayesinde, görüntünün, görselleşmenin ve reklâmcılığının dayattığı yeni bir kültürün etkisi altındayız.

Oluşturulan tüketim ekonomisi kimin veya kimlerin işine yaramaktadır; sömürülen taraf kimdir? Bu konularda kafa

yormak bizi reklam denilen olgunun daha iyi anlaşılmasına götürecektir.

Tarih, zulme ve baskıya dayanan egemenlik sistemlerinin kalıcı olmadığı konusundaki sayısız derslerle doludur. Zulüm ile abad olunamayacağını bilmemize rağmen 'enformasyon' yanılması ile sömüren zalimleri dev aynasında görme yanılgımız devam etmekte. Küresel ideoloji kitleleri sürüklemek ve bir ihtirası gerçekleştirmek için her şeyi mübah görmekte, daha doğrusu helal ve haram gibi kavramların uzağında bulunmaktadır.

Batı kaynaklı kültürel kimlik aslında hayli merkezi, oldukça dışlayıcı bir kültürel kimlik biçimi olarak kendini göstermekte; kendinden olmayan insanları ötekileştirmektedir. Coğrafyayı ve ekonomiyi kendine göre tasarlamaktadır. "Üçüncü dünya ülkeleri", "Ortadoğu", "Uzakdoğu" gibi tabirler bu kültürün ürünüdür. Ve ötekini dışlamak, başkalaştırmak için kullanmaktadır.

Küresel kitle kültürünün çeşitli karakteristikleri vardır ama ben reklam üzerinde durdum. Bu anlamda, küresel kitle kültürü Batı merkezlidir ve daima İngilizce konuşur ve Eski Ahit'i referans alır. Küresel kitle kültürünün bu biçiminin ikinci en önemli karakteristiği, tuhaf homojenleştirme biçimidir. Bu kültür, homojenleştirici bir kültürel temsil biçimidir, eskiden de olduğu gibi müthiş derecede içine alıcıdır. İçine alırken deniz gibi davranır sizi boğar öldürür. Sonra dışarı atar.

Tüketim ekonomisini ayakta tutan reklamlar her yerde. Hayatımıza reklamlar hükmediyor. Bu konuda ne direnç gösterebiliyoruz ne de alternatif bir felsefe üretebiliyoruz.

ZEVK PEŞİNDE

Aileler neden daha kolay parçalanıyor, çocuklar neden mutsuz, uyuşturucu neden yaygınlaşmış, şiddet neden artıyor soruları zihnimizi meşgul ediyor. Boşanma oranlarının artışı, polisiye olayların tırmanması toplumun içten içe bozulduğunun göstergesi. Televizyondaki haber programını sonuna kadar izleyebilirsiniz geldiğimiz noktayı daha iyi tespit etmiş oluruz.

Eskilerin "şöhret, servet, şehvet" şeklinde ifade ettiği üç cazibeli psikolojik tuzak, diziler sayesinde sosyal virüs gibi yayılıyor. Bazı yarışma programları sayesinde kolaydan para kazanmak teşvik ediliyor.

İnsanın kalıcı belleğine; işittikleri, yaptıkları, söyledikleri değil, hissettikleri yazılıyor ve bu unutulmuyor. Maalesef televizyonlarda bize sunulan hayat hiçbir zaman ulaşamayacağımız ama ruhumuzu da içten içe kemiren bir kurt olarak her gün bize empoze ediliyor. Bu nedenle, hayat yolunda ilerlerken, his dünyamızı karabasanlar istila ediyor.

Sıradan insanlar gücünü kollarından alırlar, ortalama insanlar akıllarından alırlar, yüksek insanlar ise kalplerinden alırlar. İnsanımız artık bu üç unsuru devre dışı bırakmış durumda. Çalışmadan kazanmanın, emeksiz yemenin, kısa yoldan köşe dönmenin peşinde.

Duygusal yatırımımızı neye yaptığımız, bizi ve hayatımızı, dolayısıyla çocuklarımızın hayatının tamamını etkileyecek öneme sahiptir. İnternette karşılaştığım şu söz iç dünyamızı özetliyor. "Eskiden insanlara değer verir, eşyaları kullanırdık. Şimdi ise eşyalara değer verip insanları kullanıyoruz."

Aile kültürüne ve bütünlüğüne zarar veren diziler toplumda ne tür tahribat yapıyor bunu düşünen yok. Bozulan ailede sağlam karakterli şahsiyetler yetişemiyor maalesef. Artık şöhret, servet, aşk, eğlence ve makam sevgisinin sadece birey-

sel egoları tatmin için birer argüman olduğu biliniyor. Bunlar somut zevklerdir ve somut zevk tutkulularının yalnızlaştığı ve mutsuz olduğu anlaşıldı. İçimizdeki şöhet, servet, şehvet, hırs, ihtiras bizi esir almış durumda. Kötü bir sona doğru gidiyoruz. Akıllı insan ise yaptığı işin sonunu düşünür.

Haz ve hız modern dünyayı özetleyecek iki kelime. Bu duyguların büyüüne kapılmadan doğru durabilmek, modern yaşamda çok zorlaştı. "Nasıl yaşarsam mutlu olurum" diyenimiz yok; "ne kadar kazanırsam mutlu olurum" diyen insanlara dönüştük.

İnsan eğer yüksek ideallere sahipse, hayatta birçok engeller ve tuzaklar olduğunu görebilir. İçimizdeki ve dışımızdaki şeytanı ancak böyle gemleyebiliriz. Hayatın derin anlamlarını anlamak için fakülteler bitirmeye, akademik kariyer yapmaya gerek yok. Arif olmak yeterli. O halde hayatımızdaki olaylar bizi değil, biz olayları kontrol etmeliyiz.

Olayları kontrol edebilmek için önce kendimizi kontrol etmeliyiz. Buna şimdilerde otokontrol diyorlar. Nefs muhasebesi, muhasebe...

Medeniyet bir değerler bütünüdür. Hayatın iki kaynağı vardır metafizik ve ilim. Vicdan denen melekeyi bize sunan metafiziktir. Vicdan denen bu nüvenin içimizde saklı olduğunu biliyoruz. Entelektüel ve ruhi gelişmemiz bu öğelere bağlıdır. Önemli olan bunu açığa çıkarmak ve beslemek.

"Sizden önceki devirlerden bakıyye sahipleri (kitap ehli) yeryüzünde bozgunculuktan vazgeçirmeye çalışsalar ne iyi olurdu. Fakat onların içinden kurtardığımız pek az kimse bunu yaptı. O zulmedenler ise şımartıldıkları refahın peşine düştüler ve hepsi de suçlu oldular." (Hud, 116)

SİSİFOS

Yunan mitolojisinde Korint kralı Sisifos suçları nedeniyle tanrılar tarafından büyük bir kayayı dik bir tepenin doruğuna yuvarlayarak çıkarmakla cezalandırılır. Her seferinde tam tepenin doruğuna ulaştığında kaya elinden kayar ve Sisifos her şeye yeniden başlamak zorunda kalır.

Albert Camus, ünlü denemesi Sisyphée Efsanesi'nde yaşamın saçmalığı kuramını kral Sisifos'un kayayı taşıyıp durması ve bir türlü olayı sonlandıramaması üzerine inşa eder.

Bazen dünyayı bu Sisifos efsanesine benzetirim. Bütün mal, mülk, makamlar, mevkiler... Aniden çıkiverir ellerinizden ve yuvarlanır yokluğun rampalarından.

Çırpınışlarınızı umutsuz bulduğunuz olur mu? İşte o anlar dünyanın bir oyun ve eğlence mekânı olduğunu daha iyi kavramış oluruz.

Sisifos efsanesinde olduğu gibidir bazen hayat. Bütün yaşadıklarının sonunda elde sıfır kaldığını fark edersin. Yabancı bir ülkede parasız pulsuz kalmış gibi. Allah uyarıyor. Dikkat! Bu eğlence süslü aldatıcı bir eğlencedir. Oyunda aldatıcıdır. Süreklilik arz etmez. Ve sakın aldanmayın. **"Bu dünya hayatı sadece bir oyun ve oyalanmadan ibarettir. Ahiret yurduna gelince, işte asıl hayat odur. Keşke bilmiş olsalardı."** (Ankebut, 64)

Gerçekten bu yönüyle şu dünya hayatı bir anlık bir lezzetten ibarettir. Öyle gaddardır ki, bir lezzet verse bin elem takar çektirir, bir üzüm yedirse yüz tokat vurur. Böyle düşüncelere zaman zaman yelken açar dururuz. Hayatın anlamsızlığı çok defa dolanır beynimizin kıvrımları arasında. Eğer menzili maksud yoksa anlamsızdır hayat.

Bazen bir şahin kadar özgür olmak istediğimiz dünyayı boş vermişliğimiz bizi yelkensisiz bir gemi gibi akıntıyla sürükler.

Hayat hedefsiz, gayesiz olmamalı. Öyleyse nedir yaşama sebebimiz?

Adamın biri hayatın anlamını merak etmiş. Bulduğu hiçbir yanıt ona yeterli gelmemiş tam umudunu yitirmişken bir köyde ona. –“Şu karşıkı dağlarda yaşlı bir bilge yaşar istersen ona git. Belki o sana aradığın cevabı verebilir” demişler. Zorlu bir yolculuk sonunda bilgenin yaşadığı yere ulaşmış ve bilgeye hayatın anlamını sormuş. Bilge “Sana bunun cevabını söylemeden önce bir sınavdan geçmen gerek” demiş.

Adam kabul etmiş. Bilge adamın eline bir çay kaşığı vermiş ve içine silme zeytinyağı doldurmuş. Şimdi çık ve bahçede bir tur at ve tekrar buraya gel. Yalnız dikkat et kaşıktaki zeytinyağı eksilmesin eğer eksilirse kaybedersin. Adam gözü çay kaşığında bahçeyi turlayıp gelmiş.

Bilge bakmış: “Güzel! Kaşıktaki yağ eksilmemiş, peki bahçe nasıldı?” Adam şaşkın: “Ama demiş, ben kaşıktan başka bir yere bakmadım ki.” “Şimdi tekrar bahçeyi dolaş, kaşık yine elinde olacak ama bahçeyi inceleyip de gel” demiş bilge...

Adam tekrar bahçeye çıkmış gördüğü güzellikler karşısında büyülenmiş; döndüğünde bilge adama “Bahçe nasıldı?” diye sormuş. Adam gördüğü güzellikler karşısında büyülendiğini heyecanla anlatmış.

Bilge gülümsemiş, “Ama kaşıktaki hiç yağ kalmamış!” demiş ve eklemiş; “Hayat ancak senin bakışınla anlam kazanır ya sadece bir noktayı görürsün ve hayatın akıp gider sen farkına varmazsın. Ya da görebileceğin tüm güzelliklerin tam ortasında hayatı yaşarsın ve zamanın anlam kazanır.

“O, hanginizin daha güzel amel yapacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratandır. O, mutlak güç sahibidir, çok bağışlayandır.” (Mülk, 2)

TAVAN ARASINDA KALANLAR

Eğitim okullara bırakılmayacak kadar önemlidir. Modern zamanlarda aileler çocuklarını okullara göndererek işlerinin bittiğini zannediyorlar. Toplumun insanı eğiten tarafının da çağımızda olumsuz bir yöne evrildiğini maalesef görüyoruz.

Okul boyutu eğitimin sadece bir yönünü oluşturur. Eğitimin aile boyutu ve toplum boyutunu göz ardı etmemeliyiz. Özellikle değerler eğitimi okulda değil ailede verilir. Toplum bu değerleri destekler.

İslam coğrafyasında sivil bir inisiyatif olarak "Emr-i bil maruf nehyi anil münker" vardır. Referanslarını dinden alan bu kurum, modern dönemlerde yok oldu. İşte bu gün geldiğimiz noktada değerler eğitimi okullardan bekliyoruz.

Değerlerimiz yok olmuş, insan öyle bir duruma gelinmiştir ki: maddiyat insanın elinde olmaktan çıkmış, insan maddenin elinde olma durumuna 'düşmüş'tür. Toplumun büyük bir kısmı cinnet geçirdi diğerlerde sırasını bekliyor. Değerlerimizin tepetaklak olduğu bir dünyada olmayan mutluluğu arıyoruz. Mutluluk içimizde diyenlere muhalefet ederek mutluluğu yakalamak için "Anadolu irfanı"na acilen dönmesinin gerekliliğini düşünüyorum.

Anadolu irfanı nedir? Sorusuna verilecek cevap: Anadolu irfanının kaynağı milletin gönlüdür. İnsanımızın en beklenmedik anlarda isabetli refleksler göstermesi de bundandır. Anadolu irfanının iki önemli ayağı vardır: Vefa ve sorumluluk.

Vefa insani duyguların en önemlilerinden. İnsan, anne babasına, öğretmenine ve diğer insanlara vefa gösterirse kemal yolunda ilerliyordur. Vefası olmayan insandan her şey beklenebilir. Vefa duygusuna sahip insan sorumluluk taşır. Sorumlu kişi önce kendini yaratanına karşı, sonra yaratanın kullarına karşı sorumluluklarını yerine getirir.

Anadolu irfanı, yaşam boyu eğitimin muhatabı olan insanlara iyiyi, güzeli insani olanı götürme uğraşıdır. Anadolu irfanı adam yetiştirme projesidir. En önemli özelliği de vefa ve sorumluluk duygusuna sahip olmasıdır.

Sanayi devriminin neticesinde şekillenen ve insanları devasa üretim-tüketim makinesine birer dişli çark olarak yetiştirmek üzere kurgulanmış, eğitim sistemimiz Anadolu irfanına dönmediği sürece vefasız ve sorumsuz insanlar yetiştirmeye devam edecektir.

Kendi çağımızı olsun geçmiş dönemleri olsun, kavramak ve açıklamak/yorumlamak istediğimizde, değerlerden hareket ederiz. Anadolu irfanı dediğimizde bir değerler manzumesinden bahsediyoruz demektir.

Anadolu irfanı;

*"Eline, diline, beline sahip olmak"

*"Komşusu açken tok yatmamak"

*"Hakkı ve hakikati diri tutmak"

*"Adaleti mülkün temeli kılmak"

*"Cenneti anaların ayakları altında aramak"

*"Yaratılanı yaratandan ötürü sevmek"

Gibi değerlere bağlı vefalı ve sorumlu kimselerdir.

Arzumuz Anadolu irfanının yeniden irşad merkezlerinin temel tezi olmasıdır. Aksi takdirde din adına iş görenler, İslam dünyasının insan kaynaklarını heba etmeye devam edecek.

ÜRETİM HATALARI

Doğduğumuz andan itibaren, içinde bulunduğumuz toplum (ebeveynlerimiz, akrabalar, din ve devlet adamları) bir takım öğretiler, kurallar, çoğu zamanda dayatmayla bazen aktif, bazen de pasif bir şekilde bize neyin iyi, nelerin kötü, hangisinin doğru veya yanlış olduğunu kimlere veya nelere inanmamız ve inanmamız gerektiği vb konularda bize sınırlar çizer; bizi biz yapan inançlarımızın şeklini ve kişiliğimizi belirlemeye çalışırlar. Çoğunlukla bunda da başarılı olurlar.

Adına ne dersek diyelim yaşadığımız dönemdeki resmi prosedür de aynı şekilde işledi. Hepimiz aynı okullarda aynı müfredatları okuyarak büyüdük. Hepimiz bu sistemin ürünüyüz. Bazı üretim hataları çıksa da hepimizin birleştiği noktalar aynı. Bizim yetiştiğimiz kültürde devlet kutsanıyor mesela. Bireyin çok değeri yoktur bizde.

İkinci Mahmut'tan bu yana yüzünü batıya dönen toplumumuzun yaşadığı sıkıntılar belki de başka toplumlarda olmayacak cinsten. Maalesef bireyi arka plana atarak kurumları ve devleti önceleyen bir sistemin tezgâhlarında dokunduk biz. Osmanlının kuruluş felsefesindeki bireyi yaşat ki devlet yaşasın düsturundan oldukça uzak bir mecrada ilerledi tarihimiz.

Sistem insanını aşığılarken, insanı ikinci plana iterken kendisine muhalif olanları da şekillendirdi aslında. Kendisini muhalif olarak konumlayan da sistemin çarklarında bir dişli vazifesi görüyor. Geniş perspektiften baktığımızda sistemin hem muhalif olana, hem de yandaş olana eşsiz zulümler reva gördüğünün farkında olabiliyoruz. Farkındalık bir seviyedir; ancak muhalif olarak gördüğümüz insanlar daha çok bu sistemin savunucuları. Muhalifliğini bir temele dayandıranlara ise hayat hakkı tanınmıyor.

Yönetmenliğini Carmen Losmann'ın yaptığı "Öğün, Çalış, Güven" (Work Hard, Play Hard) adlı belgeselde, Batı hizmet

toplumunun George Orwell'in hayal ettiği karanlık bir geleceğe nasıl ilerlediği gösteriliyor.

Lossman ilk uzun metrajlı belgeselinde, "Yetenek yönetimi", "kültürel dönüşüm", "güven temelli" gibi ilk başta çalışanın iyiliğine yönelik gibi gözükken kavramların, film ilerledikçe insanın aleyhine veriler olarak nasıl kullanıldığını gösteriyor.

Bu belgeselden hareketle şunu söyleyebiliriz: Batı toplumdaki bazı aydınlar gidişatın iyi olmadığını gördüler. Bu konuda ayakları yere basan analizler de yapıyorlar. Kısaca sistemin iyi gitmediğini, demokrasinin de insanı mutlu etmeye yetmediğini üst perdeden dile getiriyorlar.

Foulcault'a göre toplumu var eden sistemler, insan zihninin dışı ittiği sınırlardır. Aklın başladığı sınır, deliliktir. Bu bağlamda ona göre aklın sınırını deliler çizerek.

Bu alıntılarla kafa karışıklığı hedeflemiyorum. Kendi düşüncemi net olarak söylemek istersem: Ben insanı sınırlayacak sitemin Onun yaratıcısı dışında hiçbir kimsenin hakkı olmadığını düşünüyorum. Benden önce yaşayan insanların bana sınır koymasını, benim de benden sonra yaşayacak insanlar için hudut koymamı hak ve hukukla bağdaştıramıyorum.

Batı sisteminin üretim hataları belki bizim için umut kaynağı olabilir. Yüzünü batıya dönmüş olan toplumumuzun aydınları batıdaki üretim hatalarını örnek alarak yeni bakış açıları geliştirebilirse buradan hayırlı bir sonuç çıkabilir diye umut ediyorum.

LAF SÖZ KELAM...

Konuştığımız her kelime ya da cümle söz olarak bilinir. Eğer sözler bir faydaya matuf değil ise laf, bir gayeye matuf ve fayda hâsıl oluyorsa kelimeler olarak değer bulur. Söz nötr, kelimeler artı, laf eksidir. Konuşma melekesi ilahi bir lütuftur. Kişilere düşen bu nimeti en güzel şekilde kullanmaktır.

Hepimizin dilinden düşürmediği 'ne olacak bu memleketin hali?' muhabbetine düşkünlük, ister istemez hepimizi gerekli gereksiz konuşmalara sevk ediyor. Akşam sohbetlerinde, dost meclislerinde konuşmaya başladık mı bizi susturana aşk olsun. Hani derler ya "dilini kemiği yok."

Dostlarla bir araya geldiğimizde söz uzar gider. Proje üretme konusunda oldukça mahir arkadaşlarımız var. İşin bu tarafını fikir jimnastiği olarak görebiliriz; ancak bazen hepimizin içine düştüğü boş söz söyleme durumundan kurtulamadığımız görülmüyor. Zaman zaman gıybet ve iftiraya varan konuşmalardan uzak durmak erdem. Sözlerimiz laf derekesine değil, kelimeler derecesine yükselmeli.

Ben bir sözün ya bir insanın derdine çare ya da bir üretme muharriki evvel olması gerektiğini; eyleme dönüşmeyen her sözün "kavl ez-zur" olduğunu düşünürüm. Çünkü söylem konusunda eksiklerimiz yok fazlamız var. Asıl eylem noktasında eksikliğimiz vardır. Eylem önemlidir, çünkü insanların hayırlısı insanlara faydalı olandır.

Bazı konularda kendilerine karşı -nezaket gereği-, hep susulduğu için, 'sükûnun sadece ikrardan geleceği' düşüncesiyle akla gelebilecek her hususta mutlaka haklı ve doğru olduklarını zannedenler, kendi işleri olmayan konulara da ahkâm kesmekten kaçınıyor ve sanırım hiç de iyi yapmıyorlar...

Herkesin kendi işini yaptığı ve başkalarının işine karışmadığı bir ortam mümkün müdür, bilinmez. Ancak anlaşılıyor ki,

bu vasat sağlanmadığı sürece tartışmaların sonuçlanması pek mümkün olmayacak...

Günümüzde sözün değer bulduğu mekânlara, meclislere ne çok ihtiyacımız var. İnsanın ağzından çıkanı kulağının duyduğu ortamları ne çok özledik. İnsan dilinin altındadır, buyrulmuştur. Üslub-ı beyan, aynıyle insan, denilmiştir. Kelâmın kibârı, kibârın kelâmıdır. Bütün bunlardan şu sonuca varabiliriz: Ağzımızdan çıkanlar kelim mertebesine eriştiği müddetçe insanlığımızın farkına varırız.

Şimdi sözü olanların sözü kelim seviyesine çıkarmak gibi bir zorunlulukları vardır. Kalitesizliğin pirim yaptığı yerlerde, ya da kelimın geçerli akçe olmadığı mekânlarda bulunmak bir Müslüman davranışı değil. "Boş sözü işittikleri vakit ondan yüz çevirirler ve "Bizim işlerimiz bize, sizin işleriniz de size. Selâm olsun size (bizden size zarar gelmez). Biz cahilleri istemeyiz" derler." (Kasas, 55)

Kelim'la kalem arasında sıkı bir ilişki bulunuyor. Kalem kelâmın taşıyıcısı bu yüzden kalem erbabının da kaleminden çıkan kelimeler dikkat etmesi gerekiyor.

Yûnus Emre'nin şiirine kulak verelim:

"Söz ola kese savaşı

Söz ola kestire başı

Söz ola ağulu aşı

Bal ile yağ ede bir söz.

Kişi bile söz demini

Demeye sözün kemini

Bu cihan cehennemini

Sekiz uçmağ ede bir söz."

AÇMAZLARIMIZ

Pozitivizm bilinebilir olanın sadece olgular olduğunu varsayan bir felsefi akım. Pozitivist düşünce maalesef bizi de en çok etkileyen akımlardan biri. Olaylara ve evrene bu açıdan baktığımız için Müslüman zihni bulanıklaşmıştır. Kısaca; "Müslüman zihni Müslümanca işlemiyor." Bu tespit Yusuf Kaplan'a ait ancak benim de kabullerim arasında.

Pozitivist bakış açısı zihnimizi körleştiriyor. Evet, hayatı anlamaya ve anlamlandırmaya başladığımızdan beri zihin dünyamızı inşa eden argümanlar İslami değil. Gayri İslamî bir mantık ve diyalektikle İslam'ı anlamaya çalışıyoruz. Seküler bir yanımız mevcut.

Bir yüzleşme yaşamamız gerekiyor. Müslümanın kendisiyle yüzleşmesi... Bu yüzleşmenin çok önemli olduğunu düşünüyorum. Böyle bir yüzleşmenin önemli travmalara sebep olacağı aşikâr. Ancak bu kaçınılmaz bir gerçeklik. Yüzleşeceğiz ve adeta yeniden başlayacağız.

Kendimizle yüzleşmek demek; Kur'an'a kendi İslam'ımızı arz etmek demek. Kendi İslam'ımızı, kendi samimiyetimizi, kendi halimizi, sosyal yapımızı, akaid anlayışımızı, Allah tasavvurumuzu, Peygamber, gayb, kader anlayışımızı, evimizi, sokağımızı, şehrimizi vs. tüm bunları yeniden ve yeniden Kur'an üzerinden değerlendirip testten geçirip doğrulamak zorundayız. Bu yolda yürümenin riskli tarafı ise zihni altyapımızın izmlerle kurulmuş olması.

İslam'ın ruhunu kaçırmışız. Sade, anlaşılır, görülür bir İslam var orta yerde. Kur'an ve dolayısıyla sahih sünnet böyle bir İslam'ı sunmaya devam ediyor. Ancak felsefi sistemlerle flört eden bir kısım anlayışlar O'nu dolambaçlı hale getirip, zorlaştırıyorlar. Bir taraftan akıllı putlaştıran bir ekol vahyi aklın caddesine çekerken diğer bir ekol içine mistisizm katıyor, esrar yüklüyor ve bir kısım yapıları, kişileri yücelterek başka

bir forma sokuyor. Şurası aşikâr ki konuşulamayan ve yüzlercesi mevcut putçuluğa benzer anlayışların egemenliği devam ediyor. Bir kısım insanların kutsanması ve anormal derecede yüceltilmesi söz konusu.

Mevlana'nın hikâyesine göre, Hintliler bir fili halka göstermek için getirip karanlık bir ahıra kapattılar. Hayvanı görmek için o karanlık yere bir hayli adam toplandı. File ellerini sürmeye başladılar. Birisi eline hortumunu geçirdi:

- Fil bir oluğa benziyor, dedi. Başka biri filin kulağını yakaladı:

- Fil, yelpaze gibi bir hayvan, dedi. Filin ayağını yakalayan ise:

- Fil bir direğe benziyor, dedi.

Bir başkası da sırtına dokunmuştu:

- Fil, taht gibi, dedi.

Herkes filin neresine dokunduysa ona göre anlatmaya başladı. Herkesin elinde bir mum olsaydı, sözlerinde aykırılık kalmazdı.

Sözlerini şöyle tamamlıyor Mevlana: "Duyu gözü ele, avuca benzer, avuç bütün fili tutamaz ki. Bu gözü yum da hakiki göz kesil. Onların sözleri, görüşleri yüzünden birbirine ayrı oldu. Birisi 'dal' dedi, öbürü 'elif'..."

"Kadd-i yare kimisi ar'ar dedi, kimi elif

Cümlelerin maksûdu bir amma rivâyet muhtelif." (Muhibbi)

Kısaca Müslümanın kendisiyle yüzleşmesi referans olarak Kuran ve Hadisi alması, problemleri rahatlıkla çözmemizi sağlayacaktır. Âlimler ilmin kaynağı değil; aktarıcısıdır. Bu yüzden kaynakları referans almamızdır doğru olan.

Asıl derdimizin zihin körleşmesinden kurtulmak olduğunu söyleyebiliriz. Tamamen taklit düşüncelerle, fikirlerle hatta kelimelerle konuşuyoruz. Bunun için de bir dünya tasavvuru

geliştiremiyoruz. Eşya hakkındaki bilgimiz sığ. Eşyayı Kuranî zaviyeden değil materyalist açıdan yorumluyoruz, tanımlıyoruz.

Temel İslami literatürden yoksunuz, temel Kuranî bilgilerden bihaberiz. Mantık örgümüz dünyevi izm'lerle çarpıtılmış; bunun üzerinde İslam hakkında, dünya hakkında fikirler serdediyoruz. Tabii ki hiçbir düşüncemizin ayakları yere basmıyor. Onun için bir medeniyet telakkisi geliştiremiyoruz, bir medeniyet üretemiyoruz.

Zühdü, takvayı, dünyaya meyletmemeyi, nefsi dizginlemeyi, kibirden, ucubdan uzak durmayı Tasavvufa intisap edenlere mahsus hasletlerden sayarak olsa da olur olmasa da kabilinden söylemler geliştiren modern Müslüman, İslam'ın bu tarz emirlerini kulak arkası ederken İslam medeniyetini geliştirebilecek bir çabanın içinde olabilir mi?

'Bilincin sekülerleşmesi' ile başlayan modernleşme süreci, gayri İslami bir mecraya toplumu sürükledi. Seküler düşünce yatay ilişkiler dünyasıdır. Bu bakış açısı hayatın içinden Tanrıyı çıkararak, onu Tanrıdan ayırarak yeni bir bakış açısı getirmiştir. Seküler düşünce, aşkın bir gücün varlığını inkar etmese dahi onun etkinliğini ve gücünü sınırlayan düşüncedir.

Günümüz müslümanı bu akımların tesirinde zihin altyapısını oluşturmuş olduğundan Kurana ve Sünnete dönmesi de problemlidir. İşte bizim açmazımız burada.

DURUŞSUZLUK

"Korkulan bir son sonsuz korkulardan iyidir."

Farkında mıyız bilmiyorum ama bazen değil çoğu zaman başkalarının istediği bir hayatı yaşamayı tercih ediyoruz. Kendimiz olamamanın acısını derunumuzda yaşıyoruz.

Hayatlarımızı "desinler diye" inşa etmeye çalışmak kendimizi başkalarının kullandığı bir eşya görmekle eşdeğer, böyle ise bir metadan ne farkımız kalır? "Acaba ne derler?" gibi kendi hayatımızı başkalarına göre ayarlamak zorunda kaldığımız sorularla, endişelere varıracak kadar kaygılar yükleniyoruz. Şüphesiz bütün bu yaşadığımız savrulmalar seküler yaşam biçimini tercih etmiş olmamız ile alakalı psikolojik bir durumdur.

Sekülerizme iman arttıkça aidiyetlerimizi ve biricik değerlerimizi özgürce yaşatamıyoruz. İnançlarımızı, akidevî düsturlarımızı istenilir derecelerde ne yazık ki sahiplenemiyoruz. Artık başkalarının beğendiğini sandığımız, onlara kendimizi pazarlamaya yönelik bir hayatı yaşamaya çalışıyoruz. Ya da demesinler diye yeni yeni imajlara bezenip, örtülü korkuları yaşayıp, kendi gerçekliğimizden uzaklaşmakla popülizmin dünyasına taşınıp sanal bir şahsiyet olmaktan kendimizi alamıyoruz.

İkircikli bir kişiliğe bürünerek olduğumuz gibi değil olunmak istediğimiz gibi davranıyoruz. Medyanın destekleyerek zihin ve yaşam tarzı kirliliklerini empoze eden filmlerin, dizilerin bize dayattığı hayat bu ikircikli yapıyı daha da güçlendiriyor. Televole kültürü dediğimiz bu hayat tarzının evlerimizin hâkim fenomeni olduğu inkâr edilemez.

Neden kendimizi içsel eleştirilere tabi tutmuyoruz? Neden vicdan muhasebesi yapamıyoruz? Hayatımızın geleceğini ilgi-

lendiren bir durum muhasebesi yapmak geleceğe ümitle bakmamız için elzem. Eğer ciddi anlamda bir durum muhasebesi yapmaz isek ne zaman bu yaşanan ahlaki erozyon ve çürümeler son bulacaktır.

Hayatlarımızı desinler/ demesinler eksenine oturttuk kendi gerçekliğimizden, hatta insanlığın evrensel değerlerinden uzak bir mecraya sürüklendiğimizi unutmayalım. Hayata, topluma ve kendimize karşı sorumluluklarımızda kadir bilirlilikle değer veren ve şükreden bir nitelikte olmalıyız. Koca bir hayatı fütursuzca harcayarak zayıflık içinde geçirmemeliyiz. Ahiretteki pişmanlığın faydası yok.

Bütün yaşadıklarımız imaj ve vizyon adına yapıldıysa ve hâlâ yapılmaya devam ediliyorsa bu yakışıksız durum bizim inanç değerlerimizle uyumsuz ve uzlaşamaz. Önemli olan kalp tasdikinin ve dil ikrarının içselleşmesidir. Yani içi dışı bir olmak.

Bizim şaşmaz yolumuzun ve yol haritamızın istikameti bellidir. Sapkın yollar olsa da yol arayan yolcu için mustakim yol da bellidir. Kendimizi yeniden gözden geçirerek düşünmemiz gereken şudur: "Ya olduğumuz gibi görünmek ya da göründüğümüz gibi olmak"

Ne "desinler diye" gösteriş ve riyakârlığa ne de "demesinler diye" yetersizliğimizi örtmeye çalışan savunmacı komplekslerimize yenik düşmemeliyiz.

"Kendilerine, "Allah'ın indirdiğine uyun" denildiği zaman, "Hayır, biz babalarımızı üzerinde bulduğumuz şeye uyarız" derler. Şeytan, kendilerini cehennem azabına çağırıyor olsa da mı?" (Lokman, 21)

HEPİMİZ ŞAHİTLER OLACAĞIZ

Şöyle hikâye edilir: Rimbaud, bir gün arkadaşıyla şehir mezarlığını geziyormuş. Mezar taşlarının üstünde, toprağın altında yatanlara ilişkin övücü sözlerin yazılı olduğunu görünce, dayanamamış, sormuş: "İyi de, benim tanıdığım bütün o alçaklar nerede yatıyor?"

Hayat, tezatlarıyla yığılıyor üstümüze... Erki, makamı menfaat için kullananlar menfaat ellerinden gidince feveran ediyorlar. Hâlbuki zulmün, haksızlığın her türüne karşı çıkmakla yükümlü değil miyiz?

Nasıl yaşıyorsak, öyle ölürüz, nasıl ölürsek öyle de diriliriz. İnandığımız gibi yaşamıyorsak, yaşadığımız gibi inanmaya başlarız. Menfaat için her yolu meşru görenlerin sonu hiçte iyi olmayacaktır.

İnsan, günü geldiğinde sorulmayacak mı zannediyor? Bildiklerinle ne yaptın, paranı nereden kazanıp nereye sarf ettin, vücudunu nerede eskittin, vaktini nerede harcadın...

Başka bir dünyanın mümkün olabileceğini tasavvur bile edemeyenler, doğal olarak bu dünyadaki her şeye sahip olmak istiyorlar. Karun böyle bir zihniyetin Kuranda sembolleşmiş ismidir. Hayatın kazası yok bu felsefede. Öyleyse bu hayatta her şey meşru.

Düşünen bir varlık olarak insan, maksat için her yolu yürünebilir kabul ettikçe insanlığından fersah fersah uzaklara düşüyor. İnsanın içinde iyilik de, kötülük de potansiyel olarak mevcut. Besbelli ki vahşileşebileceği gibi, ehlileşebiliyor da.

Çağından, zamanından ve anından mesul insanın hayata tutunma hırsını lüzumlu görüyoruz ama hırs, haddini aşmamışsa... Çünkü haddini aşan hırs, insanı arsızlaştırdığı gibi, insanlığı da aşındırıyor. İnsan haz bataklığına kapıldı mı her şeyi meşru görüyor. Yeter ki tadını çıkar: "Bir daha mı gele-

ceğiz dünyaya...” Bu düşünce yapılacak her fiili meşrulaştırmaya yetiyor.

Bir tasavvuf büyüğünün tespiti şöyle: Dünya malı insan için gemi için su gibidir. Geminin yüzmeye için ne kadar su olursa gemi o kadar iyi yüzer, ancak su geminin içine dolmuşsa felaket başlamış demektir.

Güç, nüfuz, iktidar, mülk gibi olgular insanı yanılsaya, başkalarına zulmetmeye itebiliyor. Şunu unutmamalı ki her insan kendi hesabını verecektir. “Hiçbir kimse başkasının günahını yüklenmeyecektir.” Etten ve kemikten mürekkep bir varlık olan insana, “eşref-i mahlûkat” diyorsak, ahlâk ve vicdan sahibi olduğu için: Her ikisi de, netice itibarıyla, kazanımları. Fakat kimisinde yüksekte yer tutuyor, kimisinde ise alçakta...

Mesulü olduğu zamana, bulunduğu mekâna, yaşadığı ân’a sahip çıkamayan insan, neyi yitirdiğinin bilincinde mi? İnsanlığını yitiriyor kısaca. İnsan insanlığını yitirince geriye ne kalır ki.

Zamana ve mekâna adaletle şahitler olabiliyorsak insan olma, insanı kâmil olma yolunda ilerliyoruz demektir. Fakat haksızlıklara zulme seyirci kalıyorsak her hangi bir canlıdan ne farkımız var.

“Sizden biri bir kötülük görürse onu eliyle değiştirsin, buna gücü yetmezse diliyle değiştirsin, buna da gücü yetmezse kalbiyle buğzetsin. Bu da imanın en zayıf derecesidir.”

Susmak, edepten öte bir sanattır. Bir ahlâk disiplini. Dinleme sanatını da içeren bir iç eğitim. Ancak haksızlık karşısında susan dilsiz şeytana benzetilmiştir.

Sonuç olarak hepimiz yaptığımızdan mesuldür ve hepimiz şahitler olarak diriltileceğiz.

İNSAN MODERN VE YALNIZ

Modern olanın karakteri, yenilik, değişme, yenilenme, çağa ayak uydurma... "Modernite" kavramı, genel olarak bir medeniyetin, özel olarak Batı medeniyetinin kendi gelişmesi içinde en son ulaştığı hayat tarzını ifade ediyor.

Ne kadar yapıcı olursa olsun insan merkezli ideolojileşmiş her yaklaşımın olumsuz yönlerinin de kaçınılmaz olarak var olabileceği gerçeğinden hareketle modernitenin insan hayatını zorlaştıran olumsuz etkileri hepimizin malumudur. Kitle iletişim araçlarında ve kültürler arası ilişkilerde ortaya çıkan hızlı gelişmeler, insanlığın sosyal hayatında derin travmalara neden olmuştur. Diğer taraftan sözü edilen hızlı gelişmeler, hayatı sürdürmeye yönelik mücadeleci yeteneklerin körelmesine de neden olmuştur. Modern insan, hiçbir çaba göstermeden sadece parasal harcamayla arzularını gerçekleştirebilecek imkânlara kavuşmuştur. Bu durum diğer insanlara karşı olması gereken bütün insani duyguları da alıp götürmüştür.

Konuya fikri temeller açısından yaklaştığımızda, geleneksel ahlak anlayışının modern zamanlarda dikkate değer bir değişim geçirdiğini söyleyebiliriz. Gerek aile içi ilişkilerde ve gerekse diğer toplumsal ilişkiler bağlamında "bireyselleşme" açık bir şekilde kendini hissettirmektedir. Bireyselleşen insan bencilleşmiştir de.

Modern uygarlığın hayatımıza bir virüs gibi bulaştırdığı "bireycilik", özgürlük söylemi ve aile, toplum gibi bağlılıkları yok sayma üzerine kurulmuştur. Bu anlamda modern özgürlük anlayışı ahlâkî sınırların dışına çıkma olarak anlaşılabilir. Bireyselleşme sonucu bir cemaat dini(medeni) olan İslamdan uzaklaşmalar söz konusu olmuştur. Dinin bireysel olarak yaşanabileceği kanaati dinin vicdanlara hapsedilmesine de zemin hazırlamıştır.

Modern dünyada hayatını kurmaya çalışan birey, kendine uygun gördüğüne doğru ve olumlu; uygun görmediğine ise, yanlış ve olumsuz bir anlam yükleyerek salt akli rehber edinmiş-

tir. Salt aklın rehberliğinde başkaları ile ortak noktalarını gittikçe azaltmıştır. Dini nasları da kendi heva ve hevesine göre yorumlayarak kendi kafasına göre bir din uydurma yoluna gitmiştir modern insan. Din vicdan işidir diyerek kendi nefesine hoş gelen şeyleri vicdan kılıfıyla meşrulaştırmıştır.

Modern anlayış, insanın Allah ile olan ilişkilerini, insanın insanla olan ilişkilerini problemli bir hale sokmuştur. Çünkü modern insan tecrübi bilgiyi, sezgiyi, vahyi kabul etmeyip aklını putlaştırarak kendisine yeni bir yol haritası çizmiştir. İnsanın sosyal bir varlık olarak tüm ilişki biçimleri etkilenmiş ve insan yalnızlaşmıştır. Çevresindeki insanların, ulaşım ve iletişim araçlarının çoğalmasına rağmen insan yalnızlaşmıştır.

Modern gelişmeler, insanın hayatını kolaylaştıracak sayısız imkânlar sağlamıştır. Ancak evde, işte ve bütün sosyal hayatımızda olması gereken insani tarafımızı da bizden alıp götürmüştür.

Modern insan önce "ben" diyor. Mesela sevmek fiili geçişli bir eylemken modern insan kendisini seviyor. Yani narsizm ile sevgi duygusunu gideriyor. Ben değerliyim, ben önemliyim duygusuyla kendi dışına ve çevresine bakmaz oluyor.

Kierkegaard kendi çağıyla ilgili yüzyıl önce şunları yazmıştı: 'Nasıl ki Amerika'nın ormanlarında vahşi hayvanları uzak tutmak için meşaleler, çığlıklar ve zil sesleri gibi araçlara başvuruluyorsa insanlar da yalnızlığa dair düşünceleri uzaklaştırmak için çeşitli oyalayıcılar ve gürültülü teşebbüslere başvurmaktadır.'

İnsanın kendine, iç dünyasına dönüş manevraları, kendisinden bir şeyler beklediğinin göstergesi. Böylece yaşamına bir anlam vermeye çalışıyor. İnsanın bu kaygısının giderilmesi modernitenin terkinde mi diye düşünmeden edemiyor insan.

SAHİH BİLGİ

Kültür ait olduğu şeyin bizzat kendisi olamaz. Yani öz ve esas değildir, üretimdir. Kültür artar eksilir, bir şeyin asıl olması zamana karşı kalıcı olmasıyla mümkündür. Zamana karşı kalıcılığı olmayan hiçbir şey ile sahih kimlik tesis edilemez. Kaldı ki yaratılmışların en üstünü olarak en sahih kimliğimiz insan olmaktır.

Değişim kültür için de geçerlidir, hukuk için de. Mecelle kaidesi "Ezmanın tegayyürü ile ahkâmın tegayyürü inkâr olunamaz." der. Yani hükümlerin zamanla değişeceği muhakkak.

Kültür senteze tabidir; senteze tabi olan şey değişir. Değişen şey kadim olamaz. Kültürün kadim olmayışı dolayısıyla kültüre dayandırılan kimlik itibaridir. Kültürel kimlik esas itibariyle sahih kimlik olamaz.

Özgürlük insanın esasına ait bir kavramdır. Bir insana özgürlüğü başka bir insan veremez ve insanın özgürlüğünü başka bir insan sınırlayamaz. Bu önermeden başkasının yaptığı hukukun bizi bağlayamayacağı sonucunu çıkarabiliriz. Öyleyse özgürlüğün esası nedir? Yaratanın çizdiği sınırlar içinde kalmaktır.

İnsan "nisyan" ile maluldür. Yani unutan bir varlık olarak insanda eksiklik mevcuttur. Öyleyse insandan sudur edecek her metottan şüphe edilebilir. Şüphe etmek bir düşünce eylemidir ve insanidir. Zihin kendisinde bulunan idrak ile başka idraklerin yanılabilceğini ortaya koyar. İçinde ufak bir hata şüphesi olan "şey" ile bütün insanlığı bağlayamazsınız.

Hüküm akıl yetisinin ortaya koyduğu bir sonuçtur. Akıl çok mantıklı görünen önermelere yanlış sonuçlara varabileceğini mantık derslerinden biliyoruz. Burada "akıl akıldan üstündür" atasözünü hatırlamak yeterli olacaktır.

Hiç bir insan gerçekte kendisini bir başkasının yerine koyamaz. Yani "empati" denen şey bir yanılgıdan ibarettir. Elbette ki insan yaratılışı itibarıyla her yerde insandır. Birçok özelliğiyle benzerdir; duyguları değişmez fakat herkesin ayrı bir karakterinin olduğu da kesin. Zevklerin ve renklerin tartışılmayacağına dair yaygın kanaat insanın insana hiç bir şey dayatamayacağına da ifadesi aynı zamanda. İnsan yaratılışı itibarıyla objektif olamaz. Peygamberimiz, "Ben ancak bir beşerim. Bana iki davalı geldiğinde onlardan biri diğerinden daha iyi davasını savunabilir ve Ben de buna bakarak onun haklı olduğunu zanneder ve buna göre hüküm verebilirim. Şu halde kime kardeşinin hakkından bir şey vermişsem, sakın onu almasın. Zira ona verdiğim ateş parçasından başka bir şey değildir." (Buharî, "Mezalim", 16, "Ahkâm", 29, 31; Müslim, "Akdiye", 5, 6) buyurmuştur.

Bütün bunları birbirinden bağımsız söylememin nedeni asıl doğru olanın ve sahih bilginin Yaratanın katında olduğunun bilinmesidir.

"Allah'ın verdiği renge uyun; rengi Allah'ınkinden daha güzel olan kim vardır? 'Biz O'na kulluk edenleriz' deyin." (Bakara, 138)

"Kimmiş Allah'tan daha güzel hüküm verecek? Fakat bunu inancı kesin bir kavim anlar." (Maide, 50)

"Allah, hüküm verenlerin en üstünü değil midir?" (Tin, 8)

HADDİNİ BİLMEK ERDEMİ

İnsanoğlu değişik hasletlerle yaratılmış. İyi olanları benimsemek, kötü olanları terk etmekle emrolunmuş. Kamil insan dediğimiz şahıs bu görevi hakkıyla erine getiren insan. İnsanın en önce bilmesi gereken şey haddidir. İnsan bir kuldur ve kulluğunu bilmelidir. Ne var ki insanlık tarihi haddini bilmeyen insanlarla doludur. Firavun, Nemrut, Neron, Kazıklı Voyvoda...

“İnsan şüphesiz haris (sabrı az, tamahkârlığı çok) olarak yaratılmıştır. Şer dokunduğu zaman, çok feryat edicidir. Ve ona hayır dokunduğu zaman çok cimridir: Kıskaçtır.” (Mearic: 19-20-21)

Haddini bilmemenin cezası o kadar büyük ki şeytan haddini aşması sebebiyle hem ilahi rahmetten kovulmuş, hem de ebedi cehennemlik olmuştur. Kuranda Allahu Teâlâ bu olayı bize hatırlatarak haddini bilmeyenlerin sonunun nasıl olacağını haber veriyor.

İnsan her makamda ve ortamda haddini bilecek. Ancak, materyalist düşünce bize makamı, mevkiyi, erk'i öyle dayatıyor ki haddimizi aşmamak fikri yanımıza yöremize uğramıyor. Sınırları zorla telkinleriyle bizi isyana teşvik eden bir gizli suf-lör hayatımıza müdahale ediyor.

Son zamanların en çok satanlarının kişisel gelişim kitaplarının olması bizi bu noktaya taşıyor. Kendimizi insanlardan farklı bir noktaya taşıyarak üstünlüğümüzü ispatlama gayreti. İnsanın içindeki 'ben' duygusunu açığa çıkarma denemeleri.

Kendini üstün gören insan, “âlemi ben yarattım” edasıyla davranıyor. Modern hümanizmin insanı ilâhlaştıran tarafı bizi bu taraftan yakalıyor. İslami tevazu içinde olan kişi, kendini âlemin üstünde değil, onun bir parçası olarak görür. Bu durum haddini bilmektir.

Bizim kültür kanallarımızdan nakledilen bir söz insanın durumunu şöyle özetler: "kendini bilen, Rabbi'ni bilir". Buna göre kendimizi bildiğimizde, Rabbimiz'i de bilme imkânına kavuşuruz. Mefhum-u muhalifiyle, düşünecek olursak, kendini bilmeyen kişi Rabbi'ni de bilemez.

Kendini bilmek suretiyle Rabbi'ni bilen kişi, aynı zamanda haddini de bilmiş olur. Çünkü kul olduğunun farkında olmak fiillerimizi de düzenler. Kendisinin âlem içindeki yerini ve Rabbi'yle olan ilişkisini kavrayan kişi, kibir gösteremez, tevazu sahibi olur. Zaten ahlâkî bir erdem olarak tevazu'nun kelime anlamı gösterişsizlik, yalınlıktır. Büyüklük göstermemek, kibirlenmemek, alçak gönüllü olmak. Tevazu, makam ve rütbe itibarıyla kendinden aşağıda olanlara büyüklük göstermektir. Kendinden aşağıdakilere büyüklük göstermeyen yaratıcı karşısındaki konumunu da bilir.

Mesnevideki bir hikâye şöyledir: Sultan bir elçisini, bir emaneti o şehrin valisine ulaştırmak üzere uzak bir şehre gönderir. Elçi yola çıkar. Uzun ve meşakkatli bir yolculuktan sonra şehre varır. Şehre geldiğinde valiye emaneti ulaştırmak yerine başka işlerle meşgul olur. İlim meclislerine katılır. Şairleri dinler. Pazara gider, alışveriş yapar. İnsanlarla hasbihal eder. Bu gibi işlerle uğraşırken emaneti valiye ulaştırmayı unutur ve ülkesine geri döner. Sultanın huzuruna çıktığında o şehirde yaptıklarını ve bu gezinin kendisi için ne kadar faydalı olduğunu, ufkunun genişlediğini anlatır. Sultan emanetin yerine ulaşip ulaşmadığını sorduğunda, elçi o konuyu tamamen unuttuğunu hatırlar. Ve çok mahcup olur, özür diler. Sultanın ona verdiği cevap ise kayda değerdir: "Ben seni o şehre tek bir iş için gönderdim. Sen ise onun dışında birçok iş yaptın ama asıl görevini yapmadan geri geldin."

Kıssadan hisse bu hikâye dünyadaki görevimizi bize hatırlatırsa ne mutlu bize.

VAKAR

Vakar insanlığın ve insanın namusudur. Bu gün artık kullanılmayan vakar kelimesinin yerine duruş kelimesi kullanılıyor. Yavan ve cılız bir kelime duruş. Vakar ise anlamına yaraşır bir şekilde vakur bir kelime.

Vakar Müslümanın şiarıdır. Yüzsüzlüğün ve şımarıklığın zıddıdır. Vakar insanı hem bayağılık ve hafifmeşreplikten hem de gurur ve kibirden koruyan bir meziyettir. İnsanlık itibarının korunması olarak gücünü ilim ve hilimden alır.

Şahsiyet sahibi olan herkes vakur olmalıdır. Vakar şahsiyetin mahfazasıdır. Âlim vakur olmalıdır; leş kokusu almış yırtıcı gibi menfaatinin peşinden giderek Belamlaşamaz. Devlet ricali vakur olmalıdır; makamını hiçbir şeye değişmez. Amir vakur olmalıdır; adaletten ayrılmayarak, telkinlere aldırmayarak vakarını göstermelidir. Yazar vakur olmalıdır; kalemin de vakarı vardır ve onu korumak gerekir.

Vakar imanın tezahürüdür. Kapadokya'yı gezerken mümin olmanın vakarını taşıyan o insanlara gıpta ettim. İnancını yaşayabilmek için yeraltına, mağaralara sığınan o güzel atlar ülkesinin insanlarını düşünürken Kuranı Kerimde zikredilen Ashab-ı Uhdud kıssasını bir kez daha hatırladım.

Pembe İncili Kaftanı okurken bir devlet adamının takınması gereken tavrı gördüm. Vakarın insana ne kadar yakışan bir şey olduğunu, müminin ayrılmaz parçası olduğunu anladım. Vakar asla dik başlı olmak değildir. İnsanlara tepeden bakmak hiç değildir.

Vakar, insanda, idrakin derinliği, irfanın varlığıdır. Kendine hasret kaldığımız bir haslet. Bu gün vakarını taşıyan güzel insanların hikâyelerini dinlerken insan olmanın heyecanıyla titriyoruz.

Terazinin bir kefesinde vakarımız, diğer kefesine dünya konulsa mümin vakarı tercih edecektir. İdam için darağacına getirilen Hubeyb(ra)ın iki rekât namazıdır vakar. Ve vakar Zeyd(ra)ın: "Allahu Telaya yemin olsun ki kendim ailemin yanında olmak karşılığında Rasulullahın(sav) ayağına diken batmasına razı olmam." demesidir.

İmanın derinliği dikkate alındığında, iman hakikatlerinin idrak edilmesi, hakikatin karşısında hazırolda durmak, hürmetle beklemektir. Kısaca vakar; yalpalamadan, eğilmeden, bükülmeden hakkın yanında olmak hakkı tutup kaldırmaktır. İskilipli Atıf Hoca gibi savunmadan kaçınıp darağacını tercih edebilmektir.

İnsan değerli bir varlıktır. Vakar, insanın sahip olduğu kıymeti hakkıyla muhafaza etmesidir. Değerine sahip çıkmadır. Sahip olunan şahsiyetin taşıdığı kıymet, azaltılmadan ve artırılmadan muhafaza edilmelidir. Eğer artırılırsa bu kibir, azaltılırsa tezellül olur.

Müslüman, ciddiyet ve vakar sahibidir. İnsan şahsiyetini zedeleyecek hafifliklerden sakınır. Müslüman kimliğini daima ön plana çıkarır. Buna bilinç hali diyoruz; müslümanlığının bilincinde olma. Müslümanda olması gereken bütün güzel sıfatlar en kâmil manada Rasulullah(sav)ın şahsında toplanmıştır. Bu konuda rolmodelimiz Peygamberimiz (sav)dir. Onu iyi tanımak ve ahlakıyla ahlaklanmak. İşte bütün mesele...

Müslümanların ciddiyet ve vakarı Kuranı Kerimde şöyle belirtilir: "Onlar boş sözlerle karşılaştıklarında vakar ile oradan geçip giderler." (Furkan, 72)

"Onlar boş ve yararsız şeylerden yüz çevirirler." (Müminûn, 3)

MODERN ÇAĞIN İNSANLARI

Modern zamanlarda insanın en büyük ihtirası, sahip olma, her şeyi ele geçirme, sınırsızca biriktirme arzusu. Bütün bunları daha mutlu, daha müreffeh, daha rahat bir hayat için istiyoruz ama karşımıza çıkan, payımıza düşen refah ya da mutluluk olmuyor nedense.

Sadece ben'imiz ve ten'imiz var. Para ve makam... Zenginlik, hırs, başarı, kariyer, prestij... İnsanlığın en büyük kâbusları. Bir modern paganizmin en rafine putları. Ahlar, günahlar, ayıplar, kayıplar... Hayat var ama hayatta insan yok. Madde var fakat insanlar insanlığından soyunmuş. Hayatın her sahasından insanlık adına ne varsa sürgün etmişiz.

Sahip olduklarımızı kaybetmekten korkuyoruz. Hâlbuki her şeyin asıl sahibini bilenler kaybetmekten korkmazlar. Korkuyoruz kaybetmekten, çünkü her şeyin sahibinin kendimiz olduğunu zannediyoruz. Necip Fazılın dediği gibi: "Güneşi ceketinin astarı içinde kaybetmiş" zavallıları oynuyoruz. Bu sebeple hakikati arama gibi bir derdimiz de yok.

Medyanın küresel ilahları tarafından ayartılmış köleler olarak sefih bir hayat sürüyor âdemoğlu. Anlamanın anlamını yitirdiği, değerlerin değersizleştiği, sözün lafa, kelamın söze indirgendiği süfli bir ortama adapte edilmiş insan. Şehvî ve nefsanî arzuların kutsandığı, komşusundan daha doğrusu insanlıktan bi-haber yaşamının benimsendiği pagan bir hayat. Milyonlarca insan ve milyonlarca amaç ve hiç birisinin ruha dokunan tarafı yok.

Her geçen gün insanlığımızın yerini, içimizden boşanıp giden âdemoğlunun yerini hırsla, ihtirarla programlanmış makineler alıyor. Kesretin, kalabalıklığın, şanın şöhretin şaha kalktığı... "Elhakümü't-tekasür" buyuruyor hâlbuki Rabbimiz.

Ahseni takvimden, esfeli safiline bir düşüş. İnsan bu dereceye düştüğünü göremeden derece derece yükseldiğini zan-

nediyor. Sanal illüzyonun gözleri kör eden büyüüne kapılıp gidiyor. Yalnızlığa itilmiş, sürgüne gönderilmiş bedenini dili bizi aldatıyor. Karanlıklar içinde panik dolu, çaresiz ve savunmasız bir hayat sürüyoruz.

Damarlarında hazzın acısı, bütün iliklerine kadar işliyor hız tutkusu. Tapınaklar inşa ediyor, içindeki fitratin sesini susturmak için. Çağın insana sunduğu hediyeler ise alevlerle sarıp sarmalanmış. Erdemin tüm intikamını insanın ruhundan alıyor, çarmıha geriyor...

Tanıdık yüzlerden, kimliksiz sokaklardan, kaçıyor insan. Bu yüzden başka başka kentlere gidiyor. Ve gittiği bütün kentlerin yabancı... İnsanın ruhuna ait bir yurdu olmalı değil mi? Çünkü sunulan, ezberletilen, insanoğluna yetmiyor. İstedikimiz, bu "yaşamak" değil. Bizi büyüleyen, bizi sürükleyen, içimizdeki düşlere dokunan "yaşamak"lar istiyor insan... Ruhumuzu izlediğimiz, kendimiz olduğumuz. Tanıdık iklimlerde hayat sürmek istiyor ruhumuz.

Bir rüyada mıyız, bağırıyoruz sesimiz çıkmıyor, bağırıyoruz kimse duymuyor. Herkes susmuş, herkes sağır. Vurgun yedik, sürgün olduk. Materyalizmin zemheri ayazlarında bütün duygularımız dondu. İnsanlığın sessiz ölümü bu. İnsanlar, her yola başvuruyor insanlığını unutmak için. İnsanlık bileklerini kesip kanatıyor. O yüzdendir kenara itilmişliğinin acısını yalnızca ruhuna yaşatmışlığı...

Şeytan, insanı Allah'ın yolundan saptırmak için and içmiştir. Dedi ki: "Madem öyle, beni azdırdığından dolayı onları (insanları saptırmak) için mutlaka senin dosdoğru yolunda (pusu kurup) oturacağım."

ÜMİTVAR OLMAMIZ İÇİN SEBEP

Hayatımıza hükmeden tasavvurun özü; “Kâr ve egemenlik için her şey meşrudur” cümlesinde yatıyor. Değerleri ve ahlakı ekonomi ve iktidara feda eden anlayış... Hâlbuki bizim insani hasletlerimiz vardı bizi biz kılan.

Maddeyi temel ve belirleyici kılan bu anlayışın egemen olmasıyla insani faaliyetler ve insanlar arası ilişkiler farklı bir boyut kazandı. Paran kadar değer var mantığı bizi insanlığımızdan alıp başka mekânlara yelken açtırıyor.

“Küreselleşme”, denilen olgu bizim değerler silsilemizi altüst ederek bizi daha çok tüketimin, dolayısıyla maddenin kulu yapmaya zorluyor. Bunun için geliştirdiği güç ve tekniklerle en mahrem noktaya kadar her yere önce nüfuz ediyor, sonra tefessüh ettiriyor.

Toplumların nüfusunun çoğunluğunu barındıran şehirler. Şehirlerde bu tür sapmaları görürken bunun kırsal alanlara sıçraması umutlarımızı yok ediyor. Ümitvar olacağımız bir taraf var elbette; insan olarak fitratımızın bu tür dayatmalara galip geleceğini düşünüyorum.

Şehirlerin insanlar arası ilişkilerin daha yoğun yaşandığı mekânlar olarak yukarıda söylediğim maddileşmeye daha yakın görünüyor. İnsan olarak toplumdaki yerimizi biliyor olmamız bizi diğer canlılardan ayırıyor. Kendi eksiklerimizi tamamlayarak kendimizi geliştirme yolunda katedeceğimiz mesafe de insanı kâmil olma yolundaki yerimizi belirleyecek.

Yeni hayat tarzı; toplumun fertleri arasında dayanışmayı, yardımlaşmayı, selamlaşmayı, dertleşmeyi, yok ediyor, bitiriyor. Herkes gelirine göre kurulan mahalle ve semtlerde daha çok bireyselleşiyor ve bencilleşiyor. Bütün ilişkilerimizi madde üzerine oturtmamıza kapı aralıyor. Daha çok metropol denilen büyük şehirlerde görülen bu hayat tarzı umarım Anadolu insanlarına sirayet etmez.

Var olan değerler erozyona uğrarken; hiçbir ölçü, kaygı ve sorumluluk tanımayan ahlaki yozlaşma inanılmaz bir hızla yayılıyor. Özellikle birbirlerini bir daha görmemek üzere hayat süren kalabalıklar içerisinde bu durum daha yaygın. Bizim şehrimiz gibi herkesin birbirini tanıdığı mekânlarda, umarım bu tür aymazlıklar karşılık bulmaz.

Ekonomik gücü elinde tutanların revaçta olması, toplumda belirleyici rol oynaması ve ekonomik güç için her yolun meşru sayılması servet sahiplerini toplumda imtiyazlı bir konuma çıkarıyor. Adaletsizlik her alanda kol gezdiğinden, haklarına düşeni alamayan güçsüz kesimler bilinçaltında Stockholm sendromuna dönüşüyor.

Toplumun ve şehirlerin ifade etmekte aciz kaldığımız sayısız sorunu bulunuyor. Her geçen gün problemlerimiz artıyor. Ancak ben en büyük problemimizin değerlerimizi kaybetmek olduğunu düşünüyorum. Dış görünüşler ve maddiyat gerçek değerler olmamasına rağmen, öncelikli hale gelmekte.

Asıl değer iman, ihlâs ve takvadır. Zengini fakirle, güçlüyü güçsüzle, genci yaşlıyla, sağlamı sakatla mukayese dünyevidir. Buralardan değer üretilemez. Müslümanlar olarak bu tuzağa düşersek insani tarafımızdan ödün verirse insanlık adına alternatifimiz, önerimiz, felsefemiz kadük kalacak.

Her şeyi madde ile değerlendiren kişilerde insanı insan yapan manevi değerlerin, ahlâkî güzelliklerin hayat bulması düşünülemez.

EN VAHŞİ YARATIK

Mücadele insanın doğasında var. Nasıl olmasın daha ilk başta Âdem babamızın çocukları mücadeleye girişmiş. Hatta birbirini öldürecek kadar çetin bir mücadele. İnsanoğlu tarih boyunca mücadeleye devam etmiş. Savaşlar, harpler, darpler... Dünyada silaha harcanan para sağlığa harcanandan çok fazla.

Savaş ve barış için mutlak iyidir yahut kötüdür diyemiyoruz. Eylemlerin arka planında var olan ruh halini bilmediğimiz müddetçe. Şurası malum ki; insan insanın kurdu. İster devlet bazında olsun ister fert bazında. Çelme ile ilerleme, ayak oyunları tarih boyunca hep var olmuş.

Biz birey olarak olayın neresindeyiz. Sorguluyor muyuz eylemlerimizi. Haksızlık karşısında susmamak, mazluma kimliğini sormamak, maddiyat için her türlü şekle bürünmemek, emanete hıyanet etmemek, söz verince sözden dönmemek, düşmanlıkta haddi aşmamak, kişisel çıkarlarımızın kölesi olmamak, kısaca erdem libasını bürünmek hayatımızın her anını kapsıyor mu? Yoksa erdemi reklam malzemesi olarak mı kullanıyoruz?

Genelleme yapmak her zaman hatalıdır fakat insan, yaşadığı zamana benziyor. Dolayısıyla, yaşadığı zamanın anları, kendisine, zihnen ve ruhen tesir etmekte... Hâlbuki İmâm-ı Rabbânî güzel insanları şöyle anlatıyor: "Vakit onlara değil, onlar vakte hâkimdirler." Kapitalizmin, sekülerizmin tesirinden uzak kaç kişi tanıyoruz.

Mesele, Müslüman için hayatîdir. Sorgulanmamış rutin eylemleri muhafaza ederek yaşanan bir hayat tarzı kişiyi şahsiyetsizleştiriyor. Çocuklarını, "Ben yaşamadım, o yaşasın" mantığıyla büyütenlerin çocuklarının fazilet, erdem, hak, hukuk gibi kavramlarla işi olmayacaktır. Hedonizmi hayatının gayesi kılan bu anlayış insanlara karşı her türlü vahşiliği irti-

kâp edecektir. Bir yolunu bulup, piyasa pratiğine uyum sağlayacaktır. Aşk ile, şevk ile... Her türlü ayak oyunlarını deneyerek.

Dünyada bizi hazza ulaştıracak her şeyi temin etmek için, bunları verdiğini vehmettiğimiz her kişi ve kuruluşu itinayla kutsuyoruz. Nasıl olsa hedefe varmada, her vasıta mubah, yeter ki varılacak noktaya ulaşılabilsin. Bu da insanlığımızın yok oluşunun açık verisi. Kalb-i selim, akl-i selim ve insan-ı kâmil uzak ülkeler bize.

İyi, güzeli, doğruyu kendisinden; kötüyü, çirkini, yanlış başkasından biliyor insan. Başarı olursa kendisine ait, başarısızlık ise başkalarının etkisiyle oluşan bir sonuç. Nefis böyle şeyler ilham ediyor.

Sunay Akın bir televizyon programında anlatmıştı. Bir yurtdışı seyahati sırasında, kıtalara ait en etkileyici hayvanların barındığı, dünyanın en eski hayvanat bahçesine gidiyor; Frankfurt'ta. Hayvanat bahçesini gezerken bir kafese rastlıyor. Kafesin parmaklıklarında bir uyarı yazısı: "Doğanın en vahşi canlısı!" Meraktan, kafese dikkatlice bakıyor, içinin boş olduğunu görüyor. Fakat o da ne? İçeride yalnızca bir boy aynası...

Öyle anlaşıyor ki insanın yapısında zalimlik ve cahillik özelliği yüklü durumda. Ebû Bekir Varrak insanların durumunu şöyle özetler: "Sultanların ve devlet adamlarının bozulması zulüm ile, âlimlerin bozulması tamahkarlık ile, fakirlerin bozulması ise riya ile olur."

Sonuçta insanlığın şirazeden çıktığını, kitle imha silahlarıyla birbirini yok etmek için fırsat kolladığını görüyoruz. İşe nereden başlayacağımız konusunda mütereddid davranıyoruz. Gücümüzün dünyayı değiştirmeye yetmeyeceğini görmek için uzman olmaya gerek yok. Ancak hangi saftayız burası önemli.

BETONLAŞAN KAFALAR

Bir söz vardır: "Nato mermer, nato kafa"... Uludağ sözlük ve ekşi sözlük zekâ seviyesi gelişmemiş insan için kullanılan söz, olarak tanımlıyor bu deyim.

Ben betonlaşan kafa yapımızdan ve hayatımızdan bahis açmak istiyorum. Bir cenazede mezarın etrafının briket ile örülmesi beni bu düşünceye sevk etti. Çağımızın insanı ne yazık ki hayatını betonlar arasında sürdürdüğü gibi kabir hayatını da betonlar arasında geçirecek.

Bizim bahçelerimiz vardı, bahçelerimizde elmalarımız, armutlarımız... Dutlarımız vardı, dut dibine yaslanan kızlarımız için türkü söylenirdi. Yüksek binaların, AVM'lerin, makinelerin, lüks otomobillerin medeniyet olduğunu bize dayatan bir anlayış var şimdi. Her bulduğu toprak parçasını betonla kapatmayı marifet sayan bu zihniyete selamı yaymaktan, komşuyu gözetmekten, kırlangıç fırtınasından, bülbüllerin geliş mevsiminden bahsetmek beyhude.

Yüz elli metrekarelik evini ve küçücük bahçesindeki meyve ağaçlarını çok katlı gökdelenlere terk eden insanoğlu betonlar arasında bir hapis hayatı yaşamayı medeniyet göstergesi olarak algılıyor ne yazık ki. Çimento harcını kararken geçmişimizi, doğamızı ve ruhumuzu da içine katarak betonlaştırıyoruz.

Ahşap evlerle özdeşleştirdiğimiz dostluk, komşuluk, samimiyet, yardımlaşma, mutluluk, helal lokma maalesef apartman kültürüyle beraber modern insanın uzağına düşmüş bulunuyor. Apartman kültürü belki de yanlış bir tabir; kültürsüzlük daha uygun düşebilir. Kapı komşusunu tanımayan bu apartman insanına Kur'anı Kerimdeki 'yakın komşu' tabirini nasıl anlatacağız.

Apartmanlı hayatın bize dayattığı yeni hayat tarzı tüketimin bir parçası olmaktadır. Tek katlı ahşap evlerdin bahçesinde

yetişen domateslerden, ahırında beslenen ineğin sütünden doğal olarak beslenen ve üretime katkı sağlayan insanın yerine sürekli tüketen insan oturuyor karşımızda. Küresel sermayenin istediği tam bu işte.

Geçinecek kadar üretme, ürettiğini tüketme ve paylaşma, kanaat modern öncesi toplumların özelliği. Şimdi tüketmeyi bir vazife olarak gören ve AVM'lerde alışveriş yapmakta mutluluk arayan bu insan sıkıştığı betonlar arasından kendini kurtarıp doğaya dönebilse vitrin seyretmenin, markalarla konuşmanın ne kadar beyhude bir davranış olduğunu kavrayabilir.

Betonlaşan kafaların bir avuç toprağı mezarında bile insana reva görmemesi ne kadar üzücü bir durum. Hâlbuki biz o topraktan yaratılmış insanlarız. O topraktan uzak kalışımız bir nevi insanlıktan uzak kalışımızın göstergesi. Kentlerin semirmesini, kanserli bir ur gibi büyümesini, evleri, bahçeleri, tarlaları, ağaçları yutmasını engelleyebilirsek insanlığımıza geri dönebiliriz.

Bahçe Sahipleri Kuran'da şöyle anlatılmaktadır: [Biz, vaktiyle "bahçe sahipleri" ne belâ verdiğimiz gibi, onlara da belâ verdik. Hani onlar (bahçe sahipleri), sabah olurken (kimse görmeden) onu (mahsullerini) devşireceklerine yemin etmişlerdi. Onlar istisna da etmiyorlardı. Fakat onlar daha uyku-dayken Rabbinin katından (gönderilen) kuşatıcı bir âfet (ateş) bahçeyi sarıverdi de, Bahçe kapkara kesildi. Sabah olurken birbirlerine seslendiler. "Madem devşireceksiniz, hadi erkenden mahsulünüzün başına gidin!" diye. Derken yürüyorlardı; fısıldaşıyorlardı. "Sakın bugün hiçbir yoksul bahçeye girip yanınıza sokulmasın" diye. (Evet yoksullara yardıma) güçleri yettiği halde, onları yardımdan mahrum etmek niyet ve azmi ile erkenden yola düştüler. Fakat bahçeyi gördüklerinde: Mutlaka yolumuzu şaşırmış olmalıyız! Dediler. Yok yok, doğrusu biz mahrum bırakılmışız! İçlerinden en makul olanı şöyle dedi: Ben size "Rabbini tesbih etsenize" dememiş

miydim? Rabbimizi tesbih ederiz; doğrusu biz (kendi kendimize) yazık etmişiz, dediler. Ardından, kabahati birbirlerine yüklemeye başladılar. (Nihayet) şöyle dediler: Yazıklar olsun bize! Gerçekten biz azgın kişilermişiz.]

Bu ayetlerden alınacak çok ders var.

Her insanı ürkütmesi gereken çok katlı gökdelenler dünyasında insanlık küçülüyor, kayboluyor. Dünya çok katlı çok yıldızlı beton yığınları inşa eden barbarların istilası altındadır.

Bir gazetenin haber başlığı şöyle: "Kalp taş olunca ruh beton hayali görür." Gazetelerde böyle başlıklar atılıyorsa ümidimizi henüz kaybetmedik demektir.

GÖNÜL MEDENİYETİ

Bizler yetiştığımız okullarda bir medeniyet inşasına katkı yapmak üzere yetiştirildik. Bizler diyorum, çünkü benim gibi düşünen nice kardeşimin olduğunu biliyorum. Bizim medeniyet tasavvurumuz insanlığın kurtuluşu üzerine kurulmuştu. İnsanların hayırlısı insanlara faydalı olandır, felsefesiyle yola çıkılmıştı. İnsanları ikiye ayırmıştık; tebliğ edenler ve tebliğe muhatap olanlar. Bunun içinde yaratılanı yaratandan ötürü seviyorduk. Geçmiş zaman kipiyle yazmamın özel bir sebebi yok; bu gün de aynı düşünceleri taşıyorum.

Medeniyetin bir merkezi vardır. Aklı da, gözü de, ruhu da, sözü de harekete geçiren bir merkezi: Kalp. Bu merkezin cisimleşmiş hali Medinedir. Medinesiz medeniyet olmaz zaten.

Kalp, ruhun kaynağı, vicdanın, fitratın... Saflığın, arıduruluğun, hakikatin yaşam alanı gönüldür. Akıl maddeden yana tavır koyarken gönül manadan yana koyar kendini. Akıl hesap yapar, gönlün hesabı yoktur.

Ben yaptığım her eylemde gönlümün sesini dinledim. Akıldan çok gönlüme danıştım. Şairliğim de bu karakterimin tezahürü.

Akıl, kalple buluşabilirse, hakka hakikate ulaşır. Akıl ilahlaştırılıp yegane rehber kabul edilirse şirretliğin ve şiddetin kaynağı olur. Nitekim dünyayı bir savaş alanına çeviren kıtalar arası füzeler, kitle imha silahları üreten akıl değildir.

Bundan dolayıdır ki şair şöyle der: "İmandır o cevher ki, ilahi ne büyüktür / İmansız olan paslı yürek, sinede yükür."

Uygarlığın kaynağı akıl'dır. Gönül ise medeniyetin kaynağı. Akıl, sadece bilmeye yarar; anlayabilmeye değil. Bilimin kaynağı akıldır. Aşkın kaynağı gönül. Akıl detaylarda boğulur, gönül yol alırken.

Akıl, gönlün emrine girerse başka insanlara, başka varlıklara, tabiata hikmet nazarıyla, keşif nazarıyla bakar. Buradan insan bir çıkarım yapar bir fayda sağlar, yaratanını sürekli hatırdan tutar.

Kalp, Yaratıcı'nın 'yerleştiği' yegâne 'yer'dir; hayatın ve hakikatin merkez'i, merkez üssü. Kalp, o yüzden insanı ve dünyayı, tevhid eder, birleştirir. Yegâne özgürleştirici, kuvvet ve kudret sahibi, yaratıklarını besleyip büyüten Rabbe bağlar.

Gönülle birlikte hareket eden akıl, kalbin tesis ettiği vicdanla, insanı kemale ulaştıracak yolun işaret taşlarını döşer. İnsanı yüceliklere kanatlandırıcı güzergâhlar çizer. Rotası kısa yoldan hakka ulaşmaktır.

Kalp, başka âlemlere fütûhât yolculuğu yaptırır. Gümüşhanevî şöyle der: "İnsanda arş ve levh-i mahfuzun mukabili olarak gösterilen yer kalptir." "Kalbin kendine mahsus tabiatı vardır. Onun tabiatı Allahın nuruyla ilgilidir. O nura taliptir. Çünkü O'nun nurunun makamı orasıdır."

Susanna TAMARO'nun romanının ismiyle yazıyı bitirmek istiyorum: "Yüreğinin götürdüğü yere git." Ben de öyle yapıyorum.

BU ŐEHİRİN BİR ÇINARI VAR MI?

Estetik kavramını en basit Şekliyle güzel olanı aramak, güzel olanı fark etmek olarak ifade edebiliriz. Ancak "güzel olanı", birbirinden bağımsız birçok öznenin karmaşık bir bütünlük oluşturduğu şehirlerde nasıl sağlayabiliriz?

Şehir estetiğini oluştururken iki konuya dikkat etmek gerekir: materyal ve metod. Bu günün şehirlerinde materyal olarak betonun yoğunlukla kullanıldığını söyleyebiliriz. Metod ise batı kaynaklı çok katlı bir yapılanmayı çıkarıyor karşımıza.

Osmanlı şehirlerine bakarsak topografik veriler doğrultusunda organik gelişim gösteren çevresi ile iyi entegre olmuş, doğa ile bütünleşik, anıtsal yapıları ve külliyeleri ile belli bir estetiğe ve imaja sahip oldukları görülür. Osmanlılar mevcut dokuya zarar vermemiş, arazi yapısı, kültür varlıkları, doğal değerleri korumuşlardır.

Mumford şehri, "medeniyetin en değerli toplumsal icadı" olarak görür. Şehir bir toplum ruhunun elle tutulur hale gelmiş en güzel örneğidir. Estetiğin daha yoğun olduğu sanat dallarına ilgi duymayabilirsiniz fakat şehri görmezlikten gelemezsiniz. Çünkü orası hayatın devam ettiği bir ortamdır. Müziği sevmeyebilir, dinlemeyebiliriz, şiiri okumayabilir, resme bakmayabiliriz. Fakat bir şehir bakarız, çünkü şehrin içinde yaşıyoruz.

Bu açıdan bakıldığında şehirler insanlarını şekillendirir. Şehrin sakinleri biraz şehirlerin ruhunu taşırlar. Şehirler bir şiir, bir roman, bir müzik, bir resim olarak bize etki eder. Şehir estetiği insana birebir etki eden, insanın ruhunda tesir meydana getiren bir olgudur. Şehirlerin doğduğu tabiatın içinde ve onunla birlikte bütünleşik, ahenk içinde olduğu zaman insanını da kendisine benzetir.

Renk şehir estetiğinin en önemli öğelerinden biridir. Şehirlerin tarihi dokularını gözlemlerken renk olgusu sürekliliğin bir

yansıması olarak karşımıza çıkar. Şehir estetiği, mimarının estetik yoldan üretilmesi, yaşam alanlarının estetik olarak biçimlendirilmesi ve estetik değer olarak geleceğe aktarılacak felsefesini içinde barındırır. Bir şehrin estetiği, bir topluluğun içinde barındırdığı kültürel, ruhsal zenginliğinin en önemli göstergesidir. Renk de bunun önemli parametrelerinden biridir.

Şehir, doğayla bütünleştiği zaman ve bu doku tarih ile nesilden nesile aktarıldığı zaman güçlü bir kimlik kazanır. Yani şehir kendisi olur. Aksi takdirde günümüz şehirleri, siteleri ve yerleşkeleri gibi birbirlerinin kopyası olmaktan başka bir işe yaramaz. Erkek, kadın, çocuk, engelli, yabancı, yaşlı, genç herkese açık bir kültür alanı olan şehir yapay üretilen bir nesne değil; gündelik hayatın doğallığı içerisinde kendi kendini inşa eden bir yaşam alanıdır.

Estetik anlayıştan uzaklaşan şehir, kadim birikimini terk ederek kentleşir. Sonuç itibarıyla estetiğini kaybeder, çirkinleşir. Böyle bir kentte yaşayan insan da şehrin ruhuna bürüneceği için insani özelliklerini kaybeder, ahlaki ve estetik niteliğini de kaybeder. Bu günkü şehirlerimizin temel meselesi budur.

Bir şehri şehir yapan en önemli faktör zaman içinde geriye doğru giderek köklerimizi her köşesinde bulduğumuz estetiği derununda saklıyor olmasıdır. Bu sebeple bizim gözümüzü dinlendiren, ruhumuzu dinlendiren ve ruhumuzu şekillendiren şehirler lazım. Yaşadığımız şehir özelinde baktığımız zaman biz taşınan şehirlerin örneklerinden biriyiz. Kadim bir şehir yerleşimine sahip olmasak bile kadim bir şehir anlayışının izleri tarihi fotoğraflara baktığımızda bu günkü Gümüşhane’de görülür. Ancak bizler çok az olan bu yapıyı da tahrip ederek bir şehir, daha doğrusu bir kent oluşturma yolunu seçmiş bulunuyoruz.

Şehrin bu günkü yerine taşındığı yıllardan elimizde kalan ne var. Bir cami, bir çeşme, bir mekân... Elli yıllık bir çınarımız bile yok. Günübirlik değişen şehir anlayışından ve uygarlığın safrası kabul edilen beton yığınlarından başka bir görüntü vermeyen bu şehrin estetik anlayışımıza karşılık gelen bir yanını bulamazsınız.

Estetiğe, özel olarak da şehir estetiğine ilişkin şunu söyleyebiliriz: Eğer şehir estetiğinden söz ediyorsak bu öncelikle ortak mekânların oluşumu ile ilişkilidir. Vatandaşın estetik anlayışı biraz ekonomik göstergelere bağlıdır. Estetiğin temel meselesi kamusal hayatı arka plana iten, toplumun ve halkın günlük yaşamını göz ardı eden bir tasarımcı egosu yerine, bizzat hayatın kendisi olarak kabul edilmemesinden kaynaklanıyor. Bu durum estetikle bir meslek olarak ilgilenen şehir tasarımcılarının da ciddi bir anlayış değişikliğine gitmelerini zorunlu kılıyor.

Değişik dönemlerde estetik beğeniler de farklılık gösterebilir. Ancak, farklı zaman kesitlerindeki toplum yapılarının yarattığı kültürel özellikler ve buna bağlı estetik duygular ile mekân kalitelerini anlamak bugünün estetik şehirini oluşturmada rehber olacaktır. Bu açıdan Gümüşhane konakları -ki ne yazık ki bu gün elimizde az sayıda kalmıştır- incelemeye değer.

Şehir estetiği, mekâna, şehre ve kamusal alana ilişkin beğeni düzeyinin yükseltilmesi, varlığın estetik yoldan dizayn edilmesi olarak anlaşılabilir. Esas olan gerçeğin doğal yollarla biçimlendirilmesi ve dönüştürülmesidir. Toplulukların mutlu, keyifli yaşamaları, görsel açıdan nitelikli, estetik duyguları öne çıkaran işlevsel ve estetik çevrelerin oluşumu ile mümkündür.

MAHALLE ÖLDÜ

"Değişik Türk lehçelerinde ev, iv, üv, öy, üy, eb, ep ve öm gibi şekillerde görülen kelimenin sözlük anlamı "barınak, çadır" olup bazı lehçelerde "kadın" ve "aile" mânalarına da gelir (Clouston, s. 3-4; Räsänen, s. 34). Anadolu'nun bazı yörelerinde "ev" anlamında kullanılan dünek/tünek kelimesi ise tüne - mek (gecelemek) fiilinden türemiştir. Buna benzer bir ilişki Arapça'daki bâte (gecelemek) fiiliyle beyt (ev) kelimesi arasında görülür; bâte Türkçe'de olduğu gibi "evlenmek, yuva kurmak" anlamını da taşımaktadır (geniş bilgi için bk. Lane, I, 279-281). Arapça'da dâr ve mesken kelimeleri de "ev" manasında kullanılır. Ev ismi bir mimari yapıdan çok içinde insan, aile, hatta hayvan barındıran mekânı ifade eder; bu basit bir çerge olabileceği gibi bir saray da olabilir." İslam Ansiklopedisinin ev maddesinde böyle diyor.

Bu yüzden mahremiyeti esas alan beyt/ev önemli bir unsurdur. Beyt kelimesi kapalı olan barınak manasına geliyor. Kapalı bir manayı içeren iki satırlık şiirlere de beyt deniliyor bu yüzden. Arapçadaki "dar" kelimesi ise kapalı olmayan üstü açık evi anlatıyor. Kısaca ev kelimesinin etimolojisinde bir mahremiyet var.

Evlerin bir araya gelmesiyle oluşan birime mahalle diyoruz. Mahalle de mahremiyeti bir şekilde koruyan bir yapıya sahip. Özellikle doğu toplumlarındaki çıkmaz sokaklar mahalleyi yolgeçen hanı olmaktan koruyan bir mahremiyet düşüncesiyle dizayn edilmiştir. Modern kent anlayışı mahalleyi yok etti. Çoğulculuk şehrin tabiatında mündemiç. Modern kentler istilacıdır. Bu istila bahçelerimizi kat karşılığında elimizden alarak bize havada bir mekânı satmaktadır. Kapitalizmin ünlü sihirbaz Hudoniye taş çıkaracak açıkgozlülüğü.

Mahallenin yok oluşu mahalleyi yaşatan insanın yok oluşudur. Komşuluğun yok oluşudur. Komşunun açlığını bilme-

meyi kendinden olmamakla eş değer gören bir dinin müminlerinin bu günkü durumu sorgulanmalıdır.

Şehrin sürekli kendini yenilemesi, şehir hafızasının da yok oluşu anlamına gelir. Modern kent insanı kanaat diye bir şey bilmez, doymak bilmeyen bir canavar gibidir. Her şeye sahip olmak ister.

Çok katlı binaların, sitelerin rezidansların medeniyet olduğu dayatılıyor bize. Hâlbuki biz diğerkâmlıktan, komşuluktan, yardımdan, selamdan, helalleşmekten bahis açmaya çalışıyoruz. Birbirine gülümsemenin sadaka olarak kabul edildiği bir medeniyetten söz ediyoruz.

Çimento fabrikaları adeta ağaçları, çiçekleri, böcekleri, kuşları değirmenlerinde öğüterek doğal mekânları beton dikitlere çeviriyor. Evin kültürel değeri yok edilerek ekonomik değeri öne çıkarılıyor. Kentleşmenin öldürdüğü mahalle olgusu evleri otel odalarına dönüştürdü.

Titanic armatürü Bruce Ismay Titanic için "Tanrı bile batıramaz" demişti. İnsanoğlu zaman zaman kibre kapılıyor. Kibir, Firavunlaşmanın bir diğer adı. Gökdelenleri tekebbürün tecessüm hali olarak kabul edebiliriz. Babil Kulesi efsanesi bu gün gökdelenlerle denenmektedir. Hâlbuki kulluk dediğimiz şey haddini bilmektir.

Binaların insansız kalması ürkütücü bir durumdur. İçerisinde ninelerin masal anlattığı, bebeklerin ağladığı evler yok. Konutlar gündüzleri sessizdir. Ölü sessizliği hâkimdir sitelerde. Bunun için hırsızlar buraları mesken edinir. Mahalle yok olalı çeşme başı muhabbetleri, sokaklarda oynayan çocuklar, az katlı bahçeli evler tarihe karışmıştır. Öz bir ifadeyle insanlık yok olmuştur. Komşuluk, dostluk, vefa ve tanış olma uzak iklimlere geç etmiştir.

Artık buralara bizim kültürümüze ait mahalle demek mümkün değildir. Bu sebeple olacak ki "yerleşke" levhalarıyla sık sık karşılaşmaktayız.

Mahalle birbirini tanıyan insanların bir arada yaşadığı mekânlardır. Mahalleli günde beş vakit olmazsa bile birkaç kez mahalle mescidinde bir araya gelir. Mahallenin berberi, bakkalı, fırıncısı, boyacısı, kalaycısı, imamı ve bekçisi olur. Mahalleli birbirine hem kefieldir, hem sahiptir. Yerleşkelerde, sitelerde kapı komşusunu tanımayan sakinler vardır.

BİR KENTİ ŞEHİR YAPABİLMEK

Modernleşmenin kültürel yıkım duygusu eskiye düşmanlık hıncıyla açıklanabilir. Bu hıncın derin derin tartışılması, hepimiz için ufuk açıcı olabilir. Medeniyet ve mekân yolculuğunun ilk zihinsel nüveleri yaşadığımız şehirden başlayarak oluşmaya başlar. Medeniyetin zemini şehirlerdir yani Medine.

Şehirli olmak bir ayrıcalıktır. Çünkü medeniyetin neşvü nema bulduğu mekan Medine yani şehirdir. Ancak şehre sahip olmak, medeniyeti içselleştirmek için şehirde yaşıyor olmak yeterli bir sebep değildir. Modernizmle birlikte kentleşme ve kentlileşme bir muharrik olarak yaşadığımız şehrin değişimini sağladı. Öncelikle taşınan, sonra geçmişinden koparılan bir yeni kent inşa etmek bilinçli ya da bilinçsiz geldiğimiz noktadır. Kültürel olarak burjuvalardan farklı olarak 'kökleriyle övünen' ve yüzyılların dışlanmışlığıyla kent yaşamında kendine bir yer bulabilen insanların kentlere kültürel ağırlığını koymalarıyla kentleşmenin geldiği boyut bu günümüzün fotoğrafıdır.

Beton yığınları halinde, estetikten uzak mekânlarda yetişen insanlardan sanatsal incelik beklemek elbette imkânsız. Sanatçıları himaye eden, kendi aralarında incelik ve zevk yarıştıran; devlet işlerinden artan zamanlarında sanatla iştigal eden geçmiş zaman devletlûlarını günümüzde bulmak imkânsız. En azından geçmişin estetik şehirlerine, mahallelerine, yapılarına sahip çıkarak estetik zevke aşına insanlar yetiştirebiliriz.

Bu bağlamda restorasyon çalışmaları umut verici birer gelişmedir. Bir şehrin tarihi mekânları, nefes alacak ve aldırarak meydanları olmazsa o şehrin sıradan kentlerden ne farkı olabilir.

Tam bu noktada "şehir" ile "kent"in arasını ayırmak icap eder. Bu ayırımı bizim neden şehri İslam'a, kenti Batı'ya, nis-

pet ettiğimizin anlamı ortaya çıkacaktır. "Kent", yerleşim biriminin Sanayi Devrimi'nden sonra ortaya çıkmış formu, modernizmin ve ulus devletin yapılandığı yerleşim birimidir. "Şehir" ise, geleneksel yerleşim birimi.

Bu noktada modern kenti tanımlamakta fayda var. Belirtmek gerekir ki "kent", geleneksel yerleşim birimi olan "şehir" değildir. Şehir dediğimizde biraz da milletin yüzyıllar boyunca yaşattığı eserlerin biriktirilmesini anlarız. Şehir dediğimizde içindeki mahalle isimlerinden tutun da yüzyıllara uzanan binalarıyla bize tarihimizi anlatan canlı bir organizmadan söz ediyoruz.

Kent denilince sanki soğuk, hissiz, ruhsuz beton yığınlarından bahsediyoruz gibi gelir bana. Şehir ise; daha naif, insancıl ve nicelikten daha çok nitel özellikleri ağır basan bir sosyalleşme ve ruhsal tekâmül sürecinin adıdır. Şehir kelimesi, bir mahalle, bir sokak, bir mekân, bir yaşayış biçimi olarak canlanır gözümde.

Şehir; doğayı ve yaşamı içinde barındıran bir alandır. Maa- lesef kentleşelim derken 'şehir'lerimizi kaybettik. Kentleşmeye kurban edildik. Maddi çıkar uğruna balkonları, pencereleri birbirine bakan iç içe binaların yükseldiğini gördükçe şehirlerin geleceği adına üzülüyorum. Bu mekânlarda yaşayan insanlar hissizleşir ve duyarsızlaşır.

Ahmet Davutoğlu şöyle diyor: "Şehir, sadece değişik inşa malzemeleriyle, bugün beton, geçmişte taş veya başka bir şey, değişik inşa malzemeleriyle rastgele düzenlenmiş bir mekân değildir. "Kevn" ile yani oluş ile "kün" ile ol emriyle o mekânı inşa eden zihnin varoluşsal arka planı arasında bir irtibat yoksa şehir de olmaz."

OKUNASI BİR KİTAP: ŞEHİR

Şehirler okunmayı, keşfedilmeyi bekleyen kitaplar gibidir. Bir şehri tanımak için sokaklarına adım atmak, yapılarını gözlemlemek, mekânla bütünleşmek gerekir. Şehirler bir toplumun üretim gücünün bir arada bulunduğu yerlerdir. Hayatın çeşitli renklerini içinde barındırır. Medeniyete ait üretimlerin merkezi şehirlerdir. Medeniyetin Arapça şehir anlamına gelen Medine kelimesinden türemesi tesadüfi değil.

Her şehrin bir ruhu vardır. Yoksa o coğrafyada insanları bir arada ne tutabilir ki? Hatıraların kaydedildiği, dostlukların neşvü nema bulduğu bir mekân olmaktan öte bir ortak ruhtur memleket dediğimiz. Göçüp gitmek varken doyduğumuz yerin peşinden gitmeyiz de neden doğduğumuz yere hasret duyarız. Neden hemşehrileriyle bir arada durmaktan mutlu olur insanlar? Neden özlem duyarlar memleketlerine? Nasıl olur da meselâ otobüsün buğulu camından memleket ismini yol kenarı levhasından okuyunca insanın içinde tatlı kıpırdanmalar olur? Ömür dediğin zaten iki nefeslik bir şey değil mi? Hangi coğrafyada olsan geçmeyecek mi? Nefes aldıkça hayattan nasibini alırsın. Fani olan dünyanın tamamı değil midir? Her nerede olsan aldığın nefesi senden geri istemez mi hayat? Geride bıraktığın günlerde yaşadığın yıllarda hatıralar biriktirdiğin anlarda hep memleket var.

Medeniyet ve mekân yolculuğunun ilk zihinsel nüveleri yaşadığımız şehirden başlayarak oluşmaya başlar. Medeniyetin zemini şehirlerdir, yani Medine. Şehirler ve medeniyetler arasında doğrudan bir ilişki vardır. Çünkü mekân ve medeniyet ve şehir birbiriyle bütünleşen olgulardır. Şehirlerin insanı cezbeden bir ruhu olduğuna inanıyorum. Şehirler bu ruh atmosferinin içine sizi de alarak şekillendiriyor. Şehirlerin içinde yaşadığı varsayılan bu ruhlar modern zamanlarda artık betonlarla karılarak katledilmekte.

Şehirlerimiz estetikten uzak taş ve beton yığınları haline getiriliyor. Modern mimariden vazgeçemeyiz ama modern mimariyi estetik hale getirebiliriz. Modernleşmeyi apartman dikmekten ibaret zanneden anlayış geleceğimizi ipotek altına alıyor. Yeşilin, çiçeklerin, bulutların ve mezarlıkların şehirden sürgün edildiği modern zamanlarda insanlığa yüzyılların rüyasını gelecek hayalleri içinde sunan, sokak ve caddeler yazılmış birer kitabe olmaktan çıkmış.

Bir şehri gezmek, bir şehri görmek insanlığın uzun macerasını bu kitabeden okuyabilmek demektir. Biz bu şehirde yerden bitme apartmanlar arasında hangi tarihi, hangi geçmiş okuyabiliriz. Toprakla olan ünsiyetimiz kayboluyor. Köylerle irtibatı olan hemşehrilerimiz bu ihtiyacı köy ortamında karşıladıklarından tehlikenin farkında değiller. İnsan fiziki çevre ilişkisi oldukça zayıflamakta.

Nehri, gölü, ormanı görmeden beton yığınları içinde ömrünü tamamlayan insan sayısı giderek artmakta. Çocuklarımız kuş seslerine hasret kalacak. Bir milletin bekası için bu tehlikeli bir durumdur. Bu ortamlarda ne şair ne yazar ne de düşünür yetişir. Belki de imar yasalarına şehir yoğunluğunu sınırlayan tedbirler konulması gerekir.

Okumak ve yazmak konusunda daimi bir yolcuyum... Bu küçük Anadolu şehrinde birkaç dergiyi defnetmenin hüznünü yaşıyorum. Bu konuda şehir olarak neden başarısız olduğumuz tercihlerimizde saklı. Betonla insan arasında bir tercih yapmalıyız. Ruhumuzu bir şehrin ruhuyla kavuşturmak, su-suzluğumuzu o şehrin sularıyla dindirmek için insanca şeyler düşünmek gerek.

İnsanın nesne değil özne olarak ele alındığı, bütün işlerin bunun üzerine bina edildiği bir anlayışı hâkim kılmalıyız. İnsanı yaşat ki devlet yaşasın düsturudur bu. Şehirleri ve dolaşımı ile mekânı sosyal olaylardan bağımsız olarak ele almak büyük bir eksiklik olur. Nihayetinde şehrin de, mekânın da,

medeniyetlerin de ortak öznesi insandır. Mekânı şereflendiren de... Şöyle denilmiştir: (şerefli mekânı bil mekân) Mekanların şerefi içindekilerle ölçülür.

İnsanların büyük bölümü şehirlerde yaşıyor. Ancak birçok insan yaşadığı şehre herhangi bir katkı sağlamadan geçip gidiyor. Şehrin ruhuna yakın olmayandan şehre katkı beklemek olmaz. Çünkü şehirler sınırlarını herkese açmaz. Bir şehrin dünyasına katılabilmek için o şehirle bütünleşmek ve o şehrin ruh derinliğine sahip olmak gerekir.

Şehirler tarih boyunca insanın varlığını anlamlandırdığı ve kendisiyle aidiyet kurduğu mekânlardır. Şehri bir vücut gibi düşünürsek onun aynı zamanda bir ruhunun varlığını da kabul etmiş oluruz. Bir şehrin ruhunu anlayabilmek için yapılaşmasına ve yapılaşmasının oluşturduğu atmosfere bakmak yeterlidir. Modern mimarinin veledi zinası "imaj", maalesef binalardan ruhu söküp alarak ruhsuz yerleşkeler oluşturmuştur. Mahalle ruhunu kaybeden şehirler buna bağlı olarak ruhsuzlaşmışlardır.

*Çok dolaştım adım adım
Bu şehrin sokaklarında
Gerçek bir dost bulamadım
Bu şehrin sokaklarında*

*Binalar var kışlık yazlık
İçleri dolu kurnazlık
Eskiyeu pabuca yazık
Bu şehrin sokaklarında*

ŞEHRE ETİMOLOJİSİNDEN BAKMAK...

Bir toplumun kavramlarını alırsanız o toplumun hafızasını, birikimini bir anda sıfırlarsınız. Toplumların arşivi kavramlarla sağlanır. Toplum hafızası böyle oluşur. Şöyle de diyebiliriz toplumlar kavramlarıyla varlıklarını sürdürür. Kavramların içi boşalınca toplum birbirini anlamayan sağırlar ve dilsizler gibi davranırlar. Kör dövüşü dediğimiz durum işte budur. Toplumumuzun haleti ruhiyesinin son fotoğrafını yukarıda anlattığımız durum yansıtır.

Eskiden münevver dediğimiz, günümüzde aydın veya entelektüel olarak vasıflanan insanları maalesef son yüzyıllarda yetiştiremedik. Toplumu yönlendirecek ve yönetecek, geleceğe dair projeksiyon yapacak akil insanlar bulunmuyor toplumumuzda. Bunun sebebi kavramlarımızın içinin boşaltılması, kamusumuzun olmayışı.

İnsanlar kelimeler ile düşünür, kelimesi olmayan bir duygu, bir düşünce, bir anlam asla başkalarına aktarılamaz. Ağrı, acı, sızı, elem dediğinizde her biri değişik duygulara karşılık gelir. Bunlardan herhangi bir kelimeyi diğerlerinin yerine kullanırsanız kendinizi ifade etmeniz güçleşir.

Medeniyetler kelimelerle kurulur, kültürler kelimelerle aktarılır. Sığ dillerin medeniyet meydana getirdiği görülmemiştir. Bu sebeple "kamus, namustur" sözü kabul görmüştür. Kelimesiz kelimelerle olmayacağı gibi kelamsız medeniyette olmaz.

Bu girişten sonra şehirle ilgili kısa bir sözlük turu yapmak istiyorum. Şehir kelimesi Arapçada 'medine' kelimesiyle ifade edilir. Karye, belde kelimeleri varsa da Medine kelimesi yaygın kullanımıyla ve müşteraklarıyla(türev) daha dikkat çekicidir. Şehir kelimesinin İngilizce karşılığı: city. Citizen, aynı kökten ve yurttaş manasına... Türkçede kullanılan 'site' kelimesi de aynı kökten. Civil kelimesi de city kelimesinden bozulma ve

nazik, kibar, terbiyeli gibi manalara geliyor. Civilisation uygarlık demek...

Uygar kelimesi Uygurdan geliyor. Medeniyet kelimesinin karşılığı olarak kullanılıyor zaman zaman. Medine kelimesinden türeyen 'medeni' kelimesi city den türeyen civilisation kelimesiyle benzerlik gösteriyor. Bir de şehir kelimesi karşılığı olarak kullanılan kent kelimesi var ki onu city karşılığı olarak almak lazım.

Şehir kelimesi Arapça ve İngilizcedeki türevlerinden anlaşıldığı üzere bir nezakete, uygarlığa, medeniyete kapı aralayan birim olarak görülüyor. Kısaca şehirli insan demek medeni insan demek. Toplumsal kuralalrın olduğu mekanın adı şehir.

Burada İslamın Medinesiyle Batının kent(city) ini ayıran çok önemli bir fark var. İslam şehrinin merkezinde mescid vardır ve orada herkes bulunur. Ashabın en yoksulu olan ashabı suffa mescidde konaklar. Kent(city)lerin merkezinde meydan vardır. Meydanlar aristokratların mekânıdır, yoksulların mekânı ise varoşlardır.

İslamın ileri dönemlerinde var olan tekke, vakıf gibi unsurlar da şehrin asli unsurlarındandır ve kapısı herkese açıktır. Citylerde yoksulların yeri köprü altlarıdır, sokaklardır. İslam cemiyetçi bir din olması dolayısıyla toplumun bütün kesimlerini kucaklar, batı anlayışı ferdiyetçidir, toplumu katmanlara ayırır ve her birini ayrı mekanlarda tutar.

İslam toplumu bir akit toplumdur. Toplumun temeli olan aile bir akitle (nikah) kurulur. Alışveriş akitle yapılır. Şehremi akitle seçilir. Dinin kendisi bir akittir. Elestü bezminde verilen söze sadık kalınır.

Yaşadığımız şehre bir de bu açıdan bakarak değerlendiresek nasıl bir sonuca ulaşırız.

ESTETİK ŞEHİR ESTETİK İNSAN

Estetik kavramı; güzel olanı aramak, duyumsamak olarak ifade edebiliriz. Estetik kelimesini, birbirinden bağımsız birçok öznenin karmaşık bir bütünlük oluşturduğu şehirler kelimesiyle yan yana kullandığımızda nasıl bir şey hayalimizde canlanır. "Şehir" ve "estetik" kavramlarının çağrıştırdığı şey yaşanabilir ve güzel. Son zamanlarda sıkça kullandığımız "çarpık kentleşme" ile "şehir estetiği"ni yan yana kullandığımızda bir problemin varlığından bahsediyoruz.

Çok fazla yurt dışı seyahatim olmadı fakat şehir estetiğinin dünyanın her yerinde bizdeki gibi kaybolduğunu sanmıyorum. Televizyonlardan izlediğimiz kadarıyla şehirler geçmişine sahip çıkıyor. Estetik bir kaygıyla yeni inşa alanları oluşturup şehirlerin tarihi dokusunu koruyorlar.

Sanat ve estetik sonuçta duyarlıkla ilgili bir meseledir. Konuyu insan üzerinden değerlendirmek, bu açıdan estetik kavramına yaklaşmak gerekir. Bir sanat eseri doğrudan insana hitap eder. Maddeye feda ettiğimiz bu yanımızın köreldiğini söyleyebiliriz. Bu yüzden kadük kalıyoruz. Varlığın özüne yönelmeyen hiçbir mesaj ya da öğreti esenlik iddiasında olamaz. Varlığın zirve noktası insan ruhuna dokunmayan yeni kent anlayışı ruhsuz şehirleri inşa ederken ruhsuz insanlarda yetiştiriyor.

Müziği duymayabilir, şiiri okumayabilir, resme bakmayabilirsiniz. Ancak şehrin içinde yaşarsınız. Bu şehrin estetiği beni ilgilendirmez diyemezsiniz. Şehirler şiirler, destanlar, resimler, romanlar üretir. Ama aynı zamanda kendileri yaşayan şiirler, resimler, destanlar, romanlardır. Gümüşhane için niçin şiir yazılmıyor, roman yazılmıyor, bir film burada niçin çekilmiyor? Çünkü bu şehrin dokusunu estetikten uzaklaştırıyoruz.

İnsanoğlunun yaşadığı şehir, kültürel ve manevi zenginliğinin en önemli göstergesidir. Şehir estetiği, hayatın içinden

neşet eder. Ancak son yıllarda şehircilik serüvenimiz böyle bir kaygımızın olmadığını gösteriyor. Çevreye, doğaya, kültürüne dolayısıyla kendisine yabancılaşan insanın estetik düşünceye pirim vermesi mümkün değil. O sadece işe maddi tarafından bakıyor.

Çevre, canlıları etkileyen ve onlardan etkilenen karşılıklı etkileşimin söz konusu olduğu bir bütünü olarak ifade edilebilir. Bu cümle üzerinden Yeni kentlerin sokaklarındaki görüntü ve insan kirliliğini yeniden değerlendirmek lazım. Maalesef yeni inşa edilen kentlerin estetiğinden medeniyet üretmemiz pek mümkün gözüküyor.

Sanatı anlamak, estetik düşünce ve olgunluk seviyesini yaşantıya dönüştürmekle mümkün olacaktır. Kısaca yanlışın değil; doğrunun, kötülüğün değil; iyiliğin, zulmün değil; adaletin, çirkinin değil; güzelin yanında olmak...

Sanat eserine güzellik ve anlam kazandıran ruhtur. Maalesef günümüz insanı büyük ölçüde ruhunu yitirmiştir. Son derece daralmış iç dünyası ve ıvr zıvırların yüceltiği dış çevresi ile modern insan, estetiği doğal olarak sanatı kavrama yeteneğini büyük ölçüde yitirmiştir. Bunun baş müsebbibi estetik olmayan mekânlardır.

Eserin amacı hatırlayışı, vecd halini, huşuyu insan ruhunda canlı tutarak insanın iç dünyasını da estetize etmektir. Son yıllarda dikilen binaların hangisine baktığımızda bu duyguyu yaşıyoruz. Maalesef estetik olmayan vasatlarda yetişen insanların iç dünyalarında da estetik bulunmuyor.

MEDENİYET İNŞA ETMEK

Müslümanlar, görkemli başarılar ve insanlık adına dopdolu parlak geçmişlerinde, ortaya koyduğu eserlerle insanlığa ışık saçmış, dünya tarihine yön vermiş bir dönem geçirmiştir. İslam medeniyetinden örnekler gösterme konusunda hiçbir zaman sıkıntı çekilmemiştir. İslam medeniyetinin yetiştirdiği bilginleri, düşünürleri saymaya kalktığımızda elimize oldukça geniş bir müktesebat çıkar.

"İslam medeniyeti" dediğimiz entelektüel kültürün insanlık adına güzellik için gerekli olan yapıtaşlarını ortaya koymuşlardır. Bu bakımdan, İslam'ın altın çağının yıldızlarını birbirinden ayırmak ya da birini diğerine üstün tutmak son derece zorlayıcı bir çaba gerektirir. Ancak kronolojik olarak belli dönemleri mercek altına almanın bir dönemi diğerinden üstün tutmak amacı taşımadığını söylemek gerekir.

İslam medeniyetinin dünya tarihine yön verdiği uzun dönemde göz kamaştırıcı örnekler bulmakta hiçbir araştırmacı zorlanmaz. Biz biraz Osmanlı dönemine fokus yapalım. Osmanlı padişahlarının 33'ü şair. Kaç Osmanlı padişahı var derseniz 36. Başka bir söyleyişle padişahların %92'si şair. Devlet adamlarının birçoğu da sanatta mahir.

Esnafin, zanaatkârların durumu da farklı değil. İstanbul'da mezarlıkları ziyaret etmemiz bile bize bu konuda oldukça geniş bilgi verir. Medeniyet bütün kurumlarıyla var olan bir bütün. Onun altını doldurmak öyle kolay değil. Sadece bir alanda değil; hem maddi hem manevi sahada zirve insanlar bulabiliriz.

Taşa ruh veren mimarlar kadar insanların ruhlarını şekillendiren gönül erleri de bu medeniyetin yapı taşları. Mücellitler, nakkaşlar, mestciler, müzehhipler, hattatlar, dülgerler, zergeran, simkeşhan, kaş-i geran, hakkaklar, şimşirgeran, siperduzan her biri bir sanat dalının erbabı.

Neyzenler, udiler, sedefkârlar, bestekârlar...

Vakıflar, imarethaneler, Bimarhaneler, tabhaneler, zaviyeler...

Kuş sarayları, hanlar, hamamlar, köprüler, kervansaraylar...

Hepsi bir medeniyeti oluşturan unsurlar. Bütün bunlar insan yetiştirmek için, insan-ı kamil yetiştirmek için bir vesile. Gerçekten insan yetiştirmenin, insanlığa hizmet etmenin, faydalı olmanın çalışması. Bu yüzden onların susması tefekkür, bakışı ibret, konuşması hikmet...

*Dün başlar seferber, eller seferber;
Kurşun eritildi, mermer çekildi.
Bunlar, bu kubbeler, bu minareler
Akçayla olacak işler değildi.
Mihraplar, kemerler, kubbeler yapmış,
Sultanı, çerisi, piri, veziri,
Nesilden nesile götürsün diye
Kanatlar üstünde şanlı TEKBİRİ.*

*Nice başbuğların açtığı yerde:
Biri yardan geçmiş, öteki serden,
Yolcular gidiyor yarına doğru,
Kafile kafile bu köprülerden.
Çiniler çiniler taze çiniler:
Boyası göz nuru, fırçası kirpik...
Ey sanat ' Kuruyan dallarımıza
Bir yeşil yaprak ver ' demeye geldik.*

*Biri hattın; biri mermerin, tuncun,
Kurşunun sırrını aramış bulmuş;
Yesari elinde 'Lafza-i Celal'
Sinan'da kubbeye minare olmuş.*

ŞEHRİN ESTETİĞİ VE SAKİNLERİ

Şehirler insanlar gibi canlı varlıklardır ve her şehrin kendine has bir şahsiyeti vardır. Aynı zamanda her şehrin insan hafızasında bıraktığı bir çağrışım vardır. Şehirleri oluşturan toplumların estetik anlayışıyla şehrin estetik anlayışı paralellik arzeder.

Şehir estetiği dediğimiz şey altyapı sorunlarını halletmiş bayındır şehirlerde kendini hissettirir. Daha çok kadim şehirler kendi estetiğini de tamamlayan şehirler oluyorlar. Bir yerleşim yerinin şehir olabilmesi için belli bir sürenin geçmesi gerekiyor elbet. Şehirlerin estetik olarak belli bir noktaya ulaşması için belli bir tarihi sürece ve kültürel alt yapıya ihtiyaç var. Bu kültürel alt yapıyı sağlayacak olan da o şehirde yaşayan insanlardır. Bir şehrin estetik bir algı oluşturmaları için kültür ve irfanla yoğrulması gerekir. Şehirler insanını şekillendirdiği gibi, insanlar da şehirlerin ruhunu yansıtır.

İnsanlar ahlaki ve toplumsal kuralları ilk önce ailede öğrenirler. Sonra bulundukları çevrenin etkisiyle şekillenirler. Şehirler oluşan bu çevrenin en geniş halidir. Zarafet ve nezaket kurallarının içselleştirildiği şehirlerde insanlar daha munis, daha mülayim olurlar.

Şehirleşmenin hızlandığı, köyden şehre göç olgusunun yaşandığı son dönemlerde köyden şehre göç eden insanların bir anda şehrin kültürüne adapte olmaları mümkün görünmüyor. Şehirleşmenin oluşması için beklide kuşakların geçmesi gerekiyor. Kültür ve irfanın içselleştirilmesi de bir süreci zorunlu kılıyor.

Bütün bunları söylememize sebep olan şehirlerimizin cadde ve sokaklarına hâkim olan yozlaşma. Sofra bezini pencereden sokağa silkeleyenlerden tutunda sokak ortasında kaba-saba konuşanlara kadar birçok fiil şahidi olduğumuz günlük vakayı adiyedendir.

Maalesef Müslümanlar olarak kendi şahsımızda temizliğe ve estetiğe dikkat ederken kamuda aynı titizliği göstermiyoruz. Evimizde temizliğe azami dikkat gösterirken caddelere çöp atmakta bir beis görmüyoruz. Çirkin görüntüler, çirkin kokular, gürültü, kurallara uymamak, başkalarının hakkına saygısızlıktır ve kul hakkıdır. Topluma ait mekânlarda sergilediğimiz olumsuz davranışların kul hakkı kapsamında değerlendirileceğini bilmezlikten geliyoruz. İnsanları rahatsız edici kokusundan dolayı soğan ve sarımsak yiyen insanların mes-cide gelmesini hoş karşılamayan bir Peygamberin ümmeti olarak insanları rahatsız edici görüntüleri nasıl üretebiliyoruz. Ahirete yakinen inanan insanların hayatının her anından hesaba çekileceğini bilerek davranmaları gerekmez mi?

Hayat tarzımız, düşünce yapımız şehirleri kuruyor, şehirlerin yapısı ve şekli hayatımızı şekillendiriyor yeni anlayışlara eviriyor. Hep bir ağızdan yozlaşmadan bahsediyoruz. Önce hayat tarzımızı, sonra da yaşadığımız mekânları düzeltmeden bir üst estetik ve yaşam seviyesine çıkamayacağımızı söylemek istiyorum.

Maalesef bu şehrin estetiğinden bu toplum çıkıyor.

ŞEHRİN HAFIZASI

Geçmişin "bit pazarı"nda, nostaljik fantezi peşinde değilim. Realitenin uzağında durup geçmişe övgü demek de değil meramım... Ütopik bir hayal dünyasında yaşamıyorum elbette. Sadece bir şehrin "hafıza mekânları"nın o şehrin sakinleri üzerindeki psikolojik etkisini gündeme taşımak isterim. Bir şehrin kimliği açısından, "hafıza mekânları"nın önemini, bir nebze olsun hissettirmeyi...

"Hafıza Mekânları" tamlaması Pierre Nora'ya aittir. (Noranın, Places of Memory isimli kitabı Hafıza Mekânları ismiyle Türkçeye çevrilip, Dost Yayınları tarafından yayınlanmıştır.) Nora şöyle der: "Tarih nasıl olaylara bağlanıyorsa hafıza da mekânlara bağlanır." Şehrin hafızası resmi törenlerin soğukluğu, ya da şatafatından farklı olarak içten bir bağlılık, bir anının oluşması gibi samimi duygularla oluşur. Somut karakterdeki mekânın soyut karakterdeki hafızayı beslemesi üzerinden tesis edilen hafıza mekân ilişkisi belli bir zaman dilimine ihtiyaç duyar. Hafıza, kendini canlı tutmak için mekâna ihtiyaç duyar. Hafızanın gündelik hayattaki karşılığı ise hatıra olarak kayda geçer.

İnsanlar zaman ve mekânla ilişkilerinde kendi konumlandırmalarını iyi bir şekilde yapabilirlerse bir medeniyet gerçekleştirebilirler. Hafıza mekânı iki tür gerçeklik üzerinden anlaşılabilir. Bunlardan birisi fiziki gerçeklik, diğeri ise simgesel gerçeklik. Şehir hafızaları belli mekânlar üzerinden aktarılır. Bu anlamda müzeler, tarihi binalar, kadim ibadethaneler, konaklar ve simgeleşmiş öğeler öne çıkar. Buna gelenek haline gelmiş bazı ritüelleri de ekleyebiliriz. Sosyal yaşantı, mimari üslup, sözcükler, dil, kutlamalar, festivaller...

Gümüşhane'nin modernleşme öyküsüne bulunduğumuz yerden bakarsak elimizde kalan hafıza mekânlarının sayısının bir şehrin hafızasının oluşmasına yetmeyecek derecede az

olduğunu söyleyebiliriz. Toplumun hayatıyla bütünleşen, tecrübeleriyle, anılarıyla içselleştirdiği her mekân ve obje hafızanın oluşmasını sağlar. Gümüşhane bu konuda maalesef ihanete uğramıştır. Resmi kanallar hafızayı aktarmakta pek cömert sayılmaz. Hafıza mekânları resmi evrakın dışarıda bıraktığı unsurları hatırlatmaya yardımcı olur. Aynı zamanda mekânların her insan üzerindeki etkisi farklı olacağından bu tür yerlerin korunması önem arzeder.

Hafıza mekânlarını yok eden, gündemimizden çıkaran en önemli faaliyet kentsel dönüşüm adı altında yapılan çalışmalardır. Bu tür dönüşümler vasıtasıyla geleneksel formlar bozularak yeni formların içinde yok oldu. Hafıza mekânların baş düşmanı arasında bu faaliyeti sayabiliriz. İnsanoğlu fitraten barınma ve yaşama gibi temel ihtiyaçlarla doğar ve bu ihtiyaçların sonucu olarak kendisinin ibate edeceği mekânlar oluşturur. Mekân oluşturma mutlaka bir değişimi beraberinde getirir. Mevcut formları bozma ve onları yeniden gelişen teknolojilere bağlı olarak inşa etme üzerine kurgulanır. Dolayısıyla insan etkisinde gerçekleşen dönüşümün bu sebeple hafızayı diri tutma gibi bir kaygusu yoktur. Burada kamunun tutumu devreye girer. Bu konudaki sorumluluk belediyelere aittir.

Kadim geleneğimizde mekân, kültür ve medeniyetin nesilden nesile aktarımını sağlayan bir aktör idi. Modern dünyada mekân ise bireyin zamanını nasıl geçireceği düşünülerek tasarlanan gösteriş alanlarından oluşuyor. "Kentsel dönüşüm" kötü mekânları güzelleştirebilir. Bize aktarılan tek gerekçe de bu gözüküyor. Bu güzelleştirme fikrinden hareketle faydacı şehircilik anlayışı bir tarafa bırakılarak coğrafyanın dokusuna uygun projeler geliştirilebilir. Site tabir edilen ve mahdud bir ada içinde yer alan yüksek yoğunluklu gökdelenler, sokağı ve mahalleyi ortadan kaldırarak hafızayı adeta yok etmiştir. Tarihe kayıtsız gökdelenlerin ortasında göz boyamak için yapı-

lan havuzlar ve birkaç metre karelik yeşil alan, hatırayı muhafaza edemez.

Burada şehir ve kent ayrımı anlam kazanmış oluyor. Mahalle kültürünün içtimai hayatı belirleyen zamanlardan ekonominin bütün hayatımızı dizayn ettiği zamanlara eriştik. Evlerinin saçaklarına "kuş evi" yapan ruh dünyasından yükselmeyi çok katlı apartmanlar ve gökdelenlerde gören bir anlayış bizi esir aldı. Daha çok kazanma hırsı mahalleyi, kardeşliği öldürdü. Karunî bir enaniyet maalesef aramızda dolaşiyor. Sebil, imaret, hamam, kütüphane, medrese, vakıf gibi unsurlar şehirlerimizi terk etti. Bir şehrin hafızasını da bu tür mekânlar oluşturuyor.

Gümüşhane özeline dönecek olursak, Gümüşhane'nin hafızasında önemli bir yere sahip olan Gümüşhanevî'nin doğduğu evin yerine bir külliye yapılması, ders okuduğu caminin çevre düzenlemesinin yapılması, Sultan Mehmet Reşat tarafından I.Dünya Savaşı sırasında ilan edilen Cihad-ı Ekber nedeniyle yaptırılan Daltaban Çeşmesi'nin daha ön plana çıkarılması, Süleymaniye Mahallesinin(Eski Gümüşhane) alan olarak düzenlenmesi hafıza mekânların oluşması açısından önemli adımlardır.

Buraya kadar fiziki gerçeklik üzerinden konuştuk, simgesel gerçeklik konusunda da söylenecek söz vardır elbette. Toplum hafızası kendiliğinden oluşmaz, bu hafızayı oluşturacak çalışmalara ihtiyaç vardır. Arşiv bunların başında gelir. Gümüşhane'mizin hafızasını gelecek nesillere aktaracak bir arşivden yoksunuz. Daha doğru dürüst bu şehrin tarihi akademik olarak yazılmamıştır. İyi niyetli birkaç ferdi çaba ise imkânsızlıklar yüzünden ya akamete uğramış ya da istenilen sonucu vermemiştir.

Geçmişe ait ortak bilgiyi üretemeyen, ortaya koyamayan şehirlerde hafızadan söz etmek fantezi olacaktır. Gümüşhane'nin hafızasını barındıracak bir ansiklopedinin bu güne ka-

dar yapılamaması bu konuda durduğumuz yeri göstermesi bakımından kayda değerdir. Bu tür çalışmalar yapılırken kamu tarafından desteklenen yetkin bir komisyon tarafından olması en önemli ön şarttır. Aksi takdirde eksik ve yanlış bilgilerle dolu bir yığın doküman arzı endam eder.

Her yeni durum ya da hareket geçmişin içinde büyür. Mekânsal değişimler içinde aynı gerçeklik söz konusudur. Toplumlar yer değiştirdiğinde, ihtiyaçlar, bakış açıları değişiyor. Bunun böyle olması insanla mekân ilişkisinin niteliklerini belirliyor. Ali Coşkun Hirik'in "Gümüşhaneli Şairlerde Coğrafi İlhamlar" isimli bir çalışmasını hatırlıyorum. İbnu Haldun'un dediği gibi coğrafi şartlar ve mekânlar insanların karakterleri üzerinde tesir meydana getiriyor. Genel bir yaklaşımla, yaşadığımız yerle "kim"liğimiz arasında doğrudan bir ilişkinin varlığından söz edebiliriz. Kimlik dediğimiz şey ise hafıza olmadan oluşmuyor.

KÖY-KENT

Köylü milletin efendisidir sözü pratikte hiç hayat bulmamıştır. Öyle efendi ki kentliler tarafından yağmalanan. Kentli yaşamı ve köylü yaşamı diye iki farklı yaşantı var. Kentli kandırmaya, köylü kandırılmaya programlı gibidir. Kentli her da im menfaatlerini kollar, köylü kolektif düşünür. Kentli bireycidir, köylü birlik için uğraşır. Kentli bencildir, bireysel davranır; köylü birlikte ve imece ile hareket etmekten keyif duyar.

Köylü üretir, kentli tüketir. Tüketime endeksli bir hayatta üretene gerçek bir saygınız yoktur. Sadece 'mış gibi' yaparsınız. Köylüyü zaman zaman sevimli bulur, onlara adeta evcil minik kedilere gösterdiğiniz ilgiyle yaklaşır, çünkü onların o saf yanı sempatik gelir. O kirlenmemişlik ve doğallık kentliye çok yabancıdır.

Başka yazılarımda da belirttiğim gibi şehirle kenti birbirinden ayrı tutuyorum. Şehir, insanların yerleşik düzene geçtikten sonra ihtiyaçtan doğan kavramlarla, taşın, toprağın, idarenin, kültürün, dilin, aynı samimiyet ve can bağlarıyla örülen yapının adıdır. Çünkü insanlar kentlerin sahipleridir onların yetiştirdiği büyüttüğü hatta üzerlerinde çılgın hayallerini koşturdukları birer ütopyadır... Bir şehir üzerinde çok çeşitli insanlar ve bu çok çeşitli insanların oluşturduğu kültürler sonucunda son şeklini almaktadır. Kültür, yapılmaz. Kültür elde edilmez... Kültür kazanılır...

Her geçen gün kentleşmenin değişim ve gelişim çerçevesinde büyüdüğü gibi, kargaşanın, düzensizliğinde beraberinde çoğaldığı görülmektedir bu olumsuzluğun nedenini, beton yığınlarıyla örülen şehrin manevi değerlerin yıpranmasından kaynaklanmaktadır. Yani kentin kendi nobran kültürünü oluşturmamasıdır söz konusu olan.

İnsanlar iktisadi yaşamlarını belli bir standarda ve yaşam düzeyini iyileştirmek amacıyla köyden kente göçtüler. Bu

göçler sonucunda gittikleri kentlere kendi yaşadıkları coğrafyanın özelliklerini götürmeye çalıştılar fakat başarılı olamadılar. Kent kültürü onları da kendisine benzeterek bireyselleştirdi. Bunun ekonomik ve psikolojik sebepleri olabilir. Hem kendi benliklerinde kalıplaşmış yaşam örfini bir anlamda uygulayamaz buldular. İnsanlar göç ettikleri yerin kültürünü benimseyerek kentli olmanın mümkün olduğunu zannettiler. Buda çarpık bir kentleşmeye ve çarpık insan tipolojisine zemin hazırladı.

İnsanlar kent kültürüyle kültürlendikten sonra başkalarının derdiyle dertlenme duygusu ortadan kalktı.

İnsanlar, göçtükleri kent içerisindeki yaşamın, daha önce yaşadıkları yaşamdan daha da kaliteli olduğunu görmüşler, bunun için bu yaşam standardına erişmenin kentli gibi davranmaktan geçtiğini düşünmüşlerdir. Toplum içinde bencil kültür yayılmakta çok münbit bir ortam bulmuştur.

Köylüler göçtükleri kentlerde şehirleşemediler. Varoşların asi evlatları olarak horlandılar ama katiline âşık olanlar gibi davrandılar. Kendilerini horlayan kişilerin felsefelerini benimsemekte gecikmediler. Köylerimizi kaybettik; bundan daha kötüsü köylülerimizin sahip olduğu doğruluk, dürüstlük, vefa, yardımseverlik gibi duyguları da kaybettik.

Hepimiz kentlerde yaşıyoruz. Ancak sahip olduğumuz o güzellikleri yeni yaşam alanımıza taşımakta başarılı olamadığımızdan bulunduğumuz kentleri şehir haline getiremiyoruz.

ŞEHRE ESTETİK AÇIDAN BAKMAK

*"Şehrin dokusu yüzlerdeki çizgiler,
vücut hatları ve hatta alışılmış davranışlar gibi,
o şehri kuranlar ve o şehirde yaşayanlar
hakkında ipuçları verir."
- Sadettin Ökten*

Şehirleri şehir yapan, şehirleri kalıcı kılan o şehirde yaşayanların özne olmasıyla mümkündür. Bütün kadim kültürler mekânla insanın buluştururken ikisini birbirine bağlayan bir bağ kurmuşlar; buna şehirlerin ruhu diyoruz. Şehirler bir manada insan ruhunun tecessüm etmiş hali. Yıllar, asırlar boyunca insanlar şehirleri şekillendirirken şehirler de insanlara bir ruh katar. Tarihin akışı şehirlere belli misyonlar yükler. Bir anlamda şehirler tarihin bilincidir. Onda tüm bir geçmişin, hatıralarını ve hayat tarzlarının yansımalarını buluruz. Şehirler medeniyetlerin taşla toprağa dönüşmüş hali. Her uygarlık daha önceki kültür ve gelişmişlik seviyesi ile bulunduğu durumu meczederek tarihi akış içerisinde kendini yeniden üretir.

Geleceğin şehrini bu günden tasarlamak artık kaçınılmaz. Geleceğin şehrini tahayyül ederken, insan ruhunu sıkıntıya sokan, o ruhla yabancılaşan bir şehir olarak düşünerek inşa etmek, hatta insanı dikkate almadan planlamak geleceğe ihanet kabul edilebilir. Hatta bir şehrin geleceğini planlamakla bir ülkenin geleceğini planlamak eşdeğer görülebilir. Günümüzde yaşanılabilir şehirler oluşturmak ve bu şehirleri geleceğe taşımak adına sürdürülebilir projeler üretmek önemli bir adımdır. Şehir başlı başına bir yapı ve inşa sürecidir; fakat insan unsurunu dikkate almadan şehir planlanamaz. Bu konuda şehir planlayıcılarına önemli görevler düşmekte. Tüm

estetiğiyle bir hayat sahası tasarlanırken mimari ve hayal gücünün imkânları bir araya getirilerek mekân denilen zemin üretilir. Sıkça söylenildiği üzere her şehir bir ruha sahiptir. Niçin şehirler söz konusu olduğunda daima bir mekân nostaljisinden söz ediyoruz? Çünkü şehirler bir ruha sahiptir. Meydanlar, binalar, sokaklar konuşur, efsaneler üretir, hatıralar barındırır. Şehrin yolları, caddeleri, sokakları bizi geçmişten alıp geleceğe götürür. Ve her şehir kendi ruhuna uygun insanı yetiştirir.

Biz mimarisiyle, bahçeleriyle, kapı tokmaklarıyla, içinde kendine has hayat sürülen konaklarıyla gelip geçen seyyahları kendisine hayran bırakan o yavaş şehri modernizme kurban ederken neyi kaybettiğimizin farkında mıyız? Kaybolan mahallemize, şehrimize, konaklarımıza bakarken kendi öz evladının mezarı başındaki dövünen bir anne gibi içlenmiyorsa bu şehre aidiyetimizi yeniden sorgulamalıyız. Dostoyevski, "Bir şehrin yerlisi olmak gidecek yeri olmaktır" der. Aslında bu yerlilik olgusu, şehre has özellikleri içinde taşımaktır. Dostoyevski'nin de kastettiği gidebilecek bir yeri/şehri olması, o şehre aidiyet duygusundan başka ne olabilir.

Mekânla sağlam bir bütünlük kurmamış olan ve mekânda ortaya çıkan doğal estetiği, insani estetikle buluşturmamış olan bir şehir, şehir niteliği kazanamaz. Yaşanabilir bir şehir oluşturmak için fiziksel ve çevresel zorluklar şehrimiz için en önemli iki konu. Bu mahalli zorlukların coğrafya olarak bize benzeyen başka ülkelerdeki şehirlerin incelenerek aşılması en basit yol olarak kabul edilebilir. Ancak bir şehrin kıdemi üzere bırakılması doğal bir tarihi akış olduğu gerçeğini göz ardı etmeden, modernitenin imkânlarıyla yepyeni bir şehir idrakini oluşturmak gerekir.

Yaşanılabilir bir şehir için kamusal alanlar, yeşil alanlar ve sosyal aktiviteler için mekânlar üretilirken dikkat edilecek birinci öncelik bütün bu yapılanların insan için olduğu gerçe-

ğini akıldan çıkarmamaktır. Burada yaşanabilirlik adına en zor konu, fiziksel altyapılar çözümlendikten sonra bu mekânların estetik olarak insan ruhuna uygun hale getirilmesi kısaca şehrin altyapısına insanların dâhil edilmesi surecidir. Şehirleri sadece değişik inşa malzemeleriyle, rastgele düzenlenmiş mekânlar olarak görmek yapabileceğimiz en büyük yanlış, hatta gelecek nesillere ihanettir. Yaratanın en güzel surette yarattığı insanın mekânı inşa eden ruhi arka planı ile mekânlar arasında bir irtibat yoksa şehir de olmaz. Şehir sizin ruhu- nuza dokunmazsa, siz kendinizi o şehre ait hissedemezsiniz.

Günümüz şehir plancılarının en fazla dikkat edeceği konu şehrin sakinlerinin mutluluğu olmalı. Kadim şehir, buna dikkat ederdi. Kadim şehirde metafizik ile fizik buluşurdu, her mekânda, sizi kendisine çeken bir ruhtan bir estetikten hissenizi alırdınız. Aynı şekilde fiziki mekân ile estetik uyum içinde üretilirdi. Yakın geçmişte şehir planlaması trafik hareketliliği üzerinden yürütülürken günümüzde şehirde yaşayan insanların mutluluğu, sosyal kaynaşma ve mekânın duygusu gibi ölçülemeyen kavramlar üzerinden değerlendirilmeler ön plana çıkmaktadır. Artık bir şehirde yaşayanlar aidiyet ve yaşanabilirlik kavramları üzerinden şehre bakıyorlar. Bu durum ister istemez estetiği dikkate almamızı zorunlu kılıyor.

Mekân duygusu, daha farklı bir ifadeyle şehrin ruhu bir şehrin yaşanabilir olmasında en büyük amillerden birisidir. Şehir ya da mahalle ambiyansının insan üzerindeki etkisi bir kelimeyle açıklanabilir: medeniyet. Başka bir deyişle yerin kültür ile uyumlu bir mekân haline gelmesi sakinlerin o mekânı sahiplenmesi ile sonuçlanmaktadır. Ait olma duygusu ve şehir ruhu diyebileceğimiz toplumu oluşturmak biraz şehrin estetik yanıyla ilintilidir. Bu saydıklarımız yaşanabilirliğin de önemli sebeplerindendir. Yenilenen şehrin mahallelerinde yaşayan sakinlerin yaşadıkları mekânı sahiplenmeleri ve gelecekte de orada yaşamak istemelerinin sağlanması için yapılaşmanın insan ruhuna uygun olması dikkat edilmesi gereken

en önemli hususlardan birisi. İnsan gözü dairevi şekilde yaratıldığından baktığı objelerde ve manzarada kavisli olan şekiller, kubbe, kemer, niş gibi unsurlar göze daha estetik gelmektedir. Hâlbuki günümüz şehirlerini oluşturan dikey mimari keskin çizgilerini ruhumuza saplayarak bize acı çektirmektedir.

Sosyal bileşenlerin altyapısını oluşturan mekânların yani sosyal ve kültürel aktiviteleri destekleyen alanların sahip olması gereken bazı özellikler vardır. Bunlar; topluluk ve aidiyet ruhunu barındırmaları, estetik bir görseelliğe sahip olmaları, kolay erişimli mekânlar gibi hususlardır. Toplumsal hafıza, aidiyet, özgüven ve gelenek içinde varlığını korur. Gelecek ufku ise geleneği de aşan ama gelenekle taşınan referans sistemi ile süreklilik arz eden sağlıklı ilişkiler üzerine yükselebilir. Bu özellikleri taşımayan şehirler ve mekânlar zayıf ya da negatif mekân duygusuna neden olurlar. İçinde yaşayanları melankoliye, pesimist düşünmeye sevk ederler.

İnsanların şimdi yaşamak istedikleri ve gelecekte de yaşamak isteyecekleri yerleşimler oluşturmak adına, günümüz yenileme projelerinde konut ihtiyacı kadar önemli olan yaşanabilir sosyal alanların estetize edilmiş oluşudur. Belli niteliksel özellikleri taşıması beklenen kamusal alanlar aslında içinde insanlar var oldukça yaşanabilir olacaklardır. Medenileşmeyi binalardan ve yollardan ibaret kabul eden anlayış asıl medeniyetin insanlar arası ilişkiler olduğunu kabul etmekte zorlanıyor. İnsanı merkeze alan estetik kamusal alanlar, şehirlerimizi geleceğe taşıyacak ve gelecekte de yaşanılabilir olmasını sağlayacaktır.

Şehri şekillendirmeye yeltenmek ruhsuz insanın aymazlığı olarak lanetlenecek yıllar sonra. Kültürü olan, medeniyetin taşıyıcısı olan şehirler ise idrak kanallarınız açık olduğu süreç sizi şekillendirecektir. Kadim şehirle modern kent arasındaki fark budur. Şöyle dünya şehirlerine bir bakın, medeniyet kuran şehirler vardır, Medine gibi, Roma gibi. Kültür üreten

şehirler vardır. Mardin gibi, İsfahan gibi, Kahire gibi, Kurtuba gibi... Birde yerden bitme şehirler vardır. New York gibi, Las Vegas gibi... şehrini yenilemiş, ama bu süreçte şehir kültürünü korumuş toplumlar, şehrin ruhuyla devam edecekler. Ama kendi şehirlerini tasfiye edenler, kendi şehirlerinin ruhuna nüfuz edemeyenler geleneklerini ve geleceklerini kaybedecekler.

GELECEKTE ŞEHRİMİZ NASIL OLACAK

Bir şehrin başarısı en temelde o şehrin altyapı kalitesine bağlı. Enerji, su, atık yönetimi, ulaşım gibi özellikler sunan şehirler, daha rahat bir hayat için tercih edilecek. Çünkü altyapısı gelişmiş şehirler sadece temel yaşam ihtiyaçlarını desteklemekle kalmıyor, bireylerin onurlu bir hayat sürmesini de mümkün kılıyor.

Şehirli insan için yaşam kalitesi gelecekte çok daha önemli bir kriter olacak. Yaşam kalitesini etkileyen en önemli kriterlerden biri de şehirlerin yaşanabilir ortamlar sunması olacak.

Geleceğin şehirleri, daha yeşil bir şehir hayatı vaat ediyor. Tabii ki bunu görerek bu günden planlama yapabilirsek. Geleceğin şehirlerini bugün aldığımız yatırım kararlarının şekillendirdiği bilgisinden hareketle, bu gün attığımız her adımın yarının şehrinde karşımıza olumlu ya da olumsuz olarak çıkacağını bilerek hareket etmeliyiz.

Bugün küresel ekonominin itici gücünü şehirler oluşturuyor. Bu manada bizim şehrimizin böyle bir gücünün olmadığını ve gelecekte de olmayacağını bilmek için bu konuda uzman olmaya gerek yok. Çünkü bir sanayi şehri değiliz. Ancak doğayla yakın ilişkili olan bu tür küçük şehirlerin çarpık yapılaşma sonucunda metropollerden farkının kalmadığını da üzülerken görüyoruz.

Uygarlığın safrası olarak nitelendirdiğimiz betonların istila ettiği ortamlarda hayat yaşamaya gayret ediyoruz. Beton yığınları arasında gökyüzünü göremeyen, ağaçların nasıl çiçek açtığını bilemeyen nesiller gelecekte şehrimizin sakinleri olacak. Sonra da bu nesillerden insan adına insanlık adına güzel davranışlar sergilemesini bekleyeceğiz. Çevrenin betonlaştığı ortamlarda kafalarında betonlaşacağını unutmamalıyız.

Şehri teknolojinin değil insanların oluşturduğu gerçeğinin unutulmaması gerekiyor. Şehri imar ederken binalar caddeler

inşa ederken insanın inşasına dair adımlar atamazsak geleceğimizi yok edecek frankeştaynları ellerimizle yetiştirmiş olacağız.

En büyük zorluk, geleceğimizin nasıl olmasını istediğimizi şimdiden netleştirmek. Bu konuda fikir jimnastikleri, beyin fırtınaları yapmak. Hedefleri gerçekleştirmek için, net hedefler ortaya koymak gerekiyor. Bunun için de ortak akli kullanmalıyız.

Modern teknolojinin desteklediği her şeyden elbette yararlanacağız; ancak doğayla olan bağlarımızı koparmadan şehrin yöneticileri ve entelektüelleri yeni tasarım ve çözümler geliştirme ve kamuya sunma konusunda çalışma yapmalı, fikir serdetmeli. Bir şehrin geleceğinde yaşayacak insanların bu konuda bizden haklarının olduğunu söylüyorum.

Şehirlerde geliştirilecek parklar ve yeşil koridorlar, daha sağlıklı ve güzel bir çevre oluşturulmasına imkân sağlayacak. Şehirleşmenin artan baskısı ile kapımızı çalan kentsel dönüşüm projelerinin şehrimizi yaşanılmaz bir kente dönüştürmesine izin vermemeliyiz.

Bir şehrin yaşanabilir bir şehir olması kalitesini belirler. Bundan sonra şehirlerin değerlendirilmesi bu şekilde olacak, unutmayalım.